

diyânet

Aylık Dergi | Ağustos 2022 | Sayı: 380

EN GÜZEL AİLE EHL-İ BEYT

■ En Güzel Aile
Ehl-i Beyt

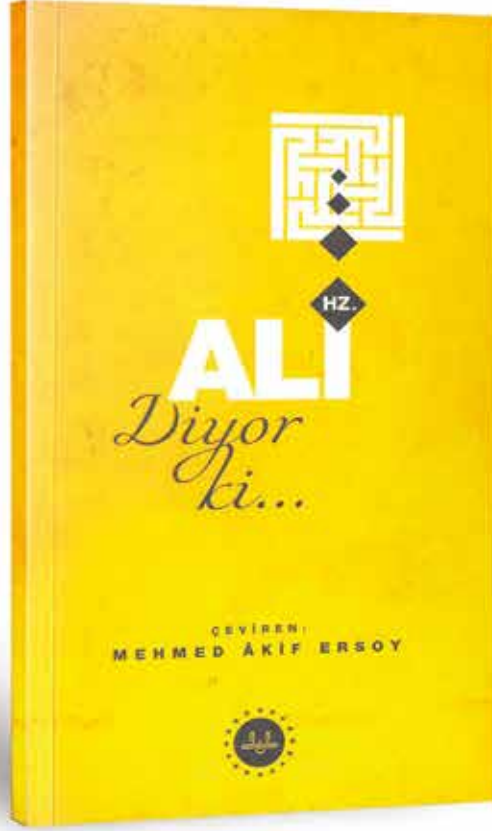
■ Ehl-i Beyt
Bizim Neyimiz Olur?

■ Nakîbü'l-Eşrafîlık
Osmanlı'da Ehl-i Beyt
Sevgisinin Kurumsal Adı

■ Prof. Dr. Mustafa Sabri
Küçükaşçı ile Ehl-i Beyt
Üzerine Söyleşi

■ 1071 Malazgirt
Meydan
Muharebesi

YAYINLARIMIZ

Hız. Ali'nin, vergisini toplamak, düşmanlarına savaş açmak, ahalisine salâh ve memleketlerine ümran temin etmek için Mâlik bin el-Hâris el-Eşter'i Mısır'a vali nasbettiği zaman kendisine yazdığı Emirnâme'dir.

Ona Allah'tan ittikayı, Allah'ın taatını ihtiyarı ve kitabından emrettiği feraiziyle sünnetlere ittibâi emreder.

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Hız Muhammed (s.a.s.), Allah'ın kulu ve elçisi, kıyamete dek tüm insanlığa rehberlik edecek İslam'ın peygamberidir. Efendimiz, dünya hayatında istikamet üzere yaşamak ve ahiret kurtuluşuna ulaşmak için yol göstericimiz, vahyin yaşanmasında en güzel örneğimizdir. O, inanç ve ibadet yaşantımızın esaslarını belirlemede Kur'an ile birlikte ilk başvurulacak merci olduğu gibi sosyal yaşantımızı, insan ilişkilerimizi ve aile hayatımızı inşa etmede de mutlak kılavuzumuzdur.

Aile, toplumu oluşturan en küçük birimdir. Sonraki nesillerin yetişmesinde, maddi ve manevi değerlerin, dilin ve kültürün aktarılmasında en mühim unsurdur. İslam, aile hukuku, eşler arasındaki ilişki, miras hukuku gibi birçok alanda düzenlemeye gitmiş, hükümler ortaya koymuştur. Ayrıca İslam'ın sıla-i rahme riayet etme emri, aile bağlarının korunmasına ve ilişkilerin sürdürülmesine verdiği önemi de ortaya koymaktadır.

Efendimizin ehl-i beyt olarak bilinen ailesi, Müslümanların aile kurumu için en güzel örneği oluşturmaktadır. "Ehl-i beyt" ifadesi Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in eşi, Hz. Musa'nın annesi ve Efendimizin eşleri ile ilgili ayetler olmak üzere üç yerde geçmektedir. Daha sonra Resulullah tarafından da bu ifade kullanılmış, eşleri, çocukları ve torunlarını da kapsayan bir topluluğun ismi olmuştur. Allah Resulü, ehl-i beytini Müslümanlara emanet etmiş, sahabenin önde gelenleri Efendimizin bu emanetini mukaddes bilmiş, neredeyse kendi ailelerinden üstün tutmuştur. Allah Resulü'nün soyu, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile devam etmiş, Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere "şerif", Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere "seyyid" denmiştir. Efendimizin yadigârı ehl-i beyt ve onların soyundan gelen seyid ile şerifler, tarih boyunca Müslümanların Resulullah'a olan muhabbetlerinin yansıması olarak sevilmiş, saygı ile muamele görmüştür. Sahabe sonrası ehl-i beytin mensupları ve hakları İslam devletlerince güvence altına alınmış, Efendimizin ehl-i beyti, daha sonra seyid ve şeriflerin soyları kayıtlara geçirilmiş, onların gelirleri, sosyal hakları görevlendirilen kimseler ve kurumlarca korunmuştur. Nikâbet denen bu görev nakîbü'l-eşraflar tarafından sürdürülmüştür.

Diyanet Dergisi olarak bu ay "En Güzel Aile: Ehl-i Beyt" başlığını kapağımıza taşıyoruz. Bu sayımızda bizlere Prof. Dr. Mehmet Bahaüddin Varol, "En Güzel Aile: Ehl-i Beyt"; İhsan Ünlü, "Ehl-i Beyt Bizim Neyimiz Olur?"; Prof. Dr. Hanifi Şahin, "Nakîbü'l-Eşraflık Osmanlı'da Ehl-i Beyt Sevgisinin Kurumsal Adı"; Doç. Dr. Yaşar Akaslan, "Hz. Peygamber'in Ailesi Olarak Sahabe-i Kiram"; Mehmet Aycı, "Kerbela'nın Yazıları" başlıklı yazılarıyla katkıda bulundu. Söyleşi konuğumuz Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşçı Hocamız.

Muharrem ayı ile başlayan yeni hicri yılınızı tebrik ediyor, Kerbela şehitlerine rahmet diliyorum. Bir sonraki sayıda görüşmek üzere...

İyi okumalar.

İÇİNDEKİLER

6 GÜNDEM

EN GÜZEL AİLE: EHL-İ BEYT

Prof. Dr. Mehmet Bahaüddin VAROL

12 GÜNDEM

EHL-İ BEYT BİZİM NEYİMİZ OLUR?

İhsan ÜNLÜ

16 GÜNDEM

NAKİBÜ'L-EŞRAFLIK

OSMANLI'DA EHL-İ BEYT SEVGİSİNİN
KURUMSAL ADI

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN

20 SÖYLEŞİ

PROF. DR. MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI:
"ÜMMET-İ MUHAMMED, EHL-İ BEYTİ SEVMEK VE
ONLARA UYMAK KONUSUNDA RESUL-İ EKREM'İN
VASİYETİNE TITTİZLİKLE RİAYET ETTİ."

Mustafa Mirza DEMİR

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM

HZ. PEYGAMBER'İN AİLESİ OLARAK
SAHABE-İ KİRAM

Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

31 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KERBELA'NIN YAZILARI

Mehmet AYCI

32 VAHYİN AYDINLIĞINDA

EN GÜZEL KISSA

Dr. Bayram KÖSEÖĞLU

34 HADİSLERİN IŞIĞINDA

EMEKSİZ VE KOLAY KAZANÇ DEĞİL HELAL KAZANÇ

Halil KILIÇ

36 DİYANET ARŞİVİ

BASINDA DİN VE DİYANET (1950'Lİ YILLAR) - 2

Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI
380 | AĞUSTOS
2022

Diyamet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Fatih KURT
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ
Dr. Kübra ÇİÇEKLI

Editör
Emin GÜRDAMUR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BERK
Meryem BALTACI
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Aren Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

44 LİSAN-I KALP

ZEKÂTLA ARINMA
Dr. Lamia LEVENT ABUL

46 BUNU KONUŞALIM

GÜLAY AYAR:
"KALPLERE DOKUNMANIN YOLU
GÜLER YÜZ VE NEZAKETTEN GEÇER."
Mahir KILINÇ

48 DİN TARİH TOPLUM

1071 MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ
Emin GÜNAYDIN

52 DİN TARİH TOPLUM

AŞIRLARI AŞAN DEHA: MİMAR SİNAN
Nermin TAYLAN

56 DİN TARİH TOPLUM

FIKİH, HAYATIMIZIN NERESİNDE?
Nurcan SOLAK

58 ALLAH'IN ELÇİLERİ

ZEKERİYYA (A.S.)
Meryem DALĞIÇ

62 | Gezici Mikrofön

64 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

EVE DÖNÜŞ MÜMKÜN MÜ?
Kerim ALPTEKİN

68 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

SÜREGELEN HİKÂYEMİZ
Fatma Nur UYSAL PINAR

70 KAFAMA TAKILANLAR

ALLAH YASAKÇI VE CEZALANDIRICI MI?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

72 İNSAN HÂLİ

ZORLUKLAR ARASINDA HAYAT YOLCULUĞU
Mürşid Ekmel AYBEK

74 HATIRA DEFTERİ

KIRIK KALPLERE DOKUNUŞ
Ayşenur GÜNDÜZ

76 YERYÜZÜ MESCİDLERİ

ÇİN'DE İSLAM'IN İZİ
Xİ'AN ULUCAMİİ
Büşra Nur GÜLER

80 KİTAPLIK

BİR AYET BİR YORUM KUR'AN'DAN HAYATA
Güllü AKSA

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 120.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 72 ABD Doları
AB Ülkeleri: 47 Euro
Avustralya: 119 Avustralya Doları
İsviçre: 49 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonemin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığına gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

Çağlayan Basım Yayın Dağıtım Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarnıç Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir
Tel: 0 232 274 22 15

Basım Tarihi: 21.07.2022

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

RESULÜLLAH'IN ÜMMETE EMANETİ EHL-İ BEYT

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Yüce dinimiz İslam'ın hedeflediği toplumsal yapının düşünsel arka planına işaret eden referans kelimeler vardır. Kur'an'ın nüzul döneminde Arap lisanının doğal seyri içerisinde gündelik kullanımı bulunan bu kelimeler, vahyin ve nübüvvetin getirdiği ilkeler, ölçüler ve değerler muvacehesinde kavramlaşarak İslam'ın varlık ve hayat tasavvuru içerisinde yeni bir anlam yelpazesine sahip olmuştur. İbadetten ticarete, hukuktan ahlaka, aileden sosyal hayata kadar hemen her alanda pek çok örneği bulunan söz konusu kavramlardan biri de aile mefhumuna atıfla kullanılan "ehl-i beyt" tabiridir.

Arap dilindeki sözlük anlamı itibarıyla "ev halkı" ve "aile" demek olan ehl-i beyt, bir evin sahibiyle onun eşini, çocuklarını, torunları ve yakın akrabalarını kapsayacak bir anlama sahiptir. İslam'ın ilk yıllarında gerek Peygamber Efendimizin gerekse diğer insanların ev halkını ifade etmek için kullanılan bu tabirin dinî literatürde bir terim olarak yer bulması ise daha

çok Hz. Peygamber'in ailesinin müminler nezdindeki anlam ve değeri çerçevesinde tezahür etmiştir. Böylece İslam inanç ve kültür dünyasında "ehl-i beyt" kavramı, Peygamber Efendimizin mutahhar eşleri, çocukları, torunları ve diğer yakınlarından oluşan ailesinin özel ismi hüviyetini kazanarak tarihî süreçte Müslümanların itikadi, içtimai, iktisadi ve siyasi gündeminin odağında yer almıştır.

Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) hane-i saadetine münhasır bir isim olan ehl-i beyt kavramının Müslümanların inanç ve kültür dünyasındaki anlam boyutunu gösteren ve onlara duyulan sevgi, saygı ve bağlılığın gerekçesi olan pek çok etken vardır. Bunlardan en önemlisi, Cenab-ı Hakk'ın "Peygamber, müminlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de müminlerin anneleridir." (Ahzab, 33/6.) ayetiyle Peygamber Efendimizin ailesini (hanımlarını) taltif etmiş olmasıdır. Onlar, ilahi iltifata mazhar olarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) müminler için örnekligi-

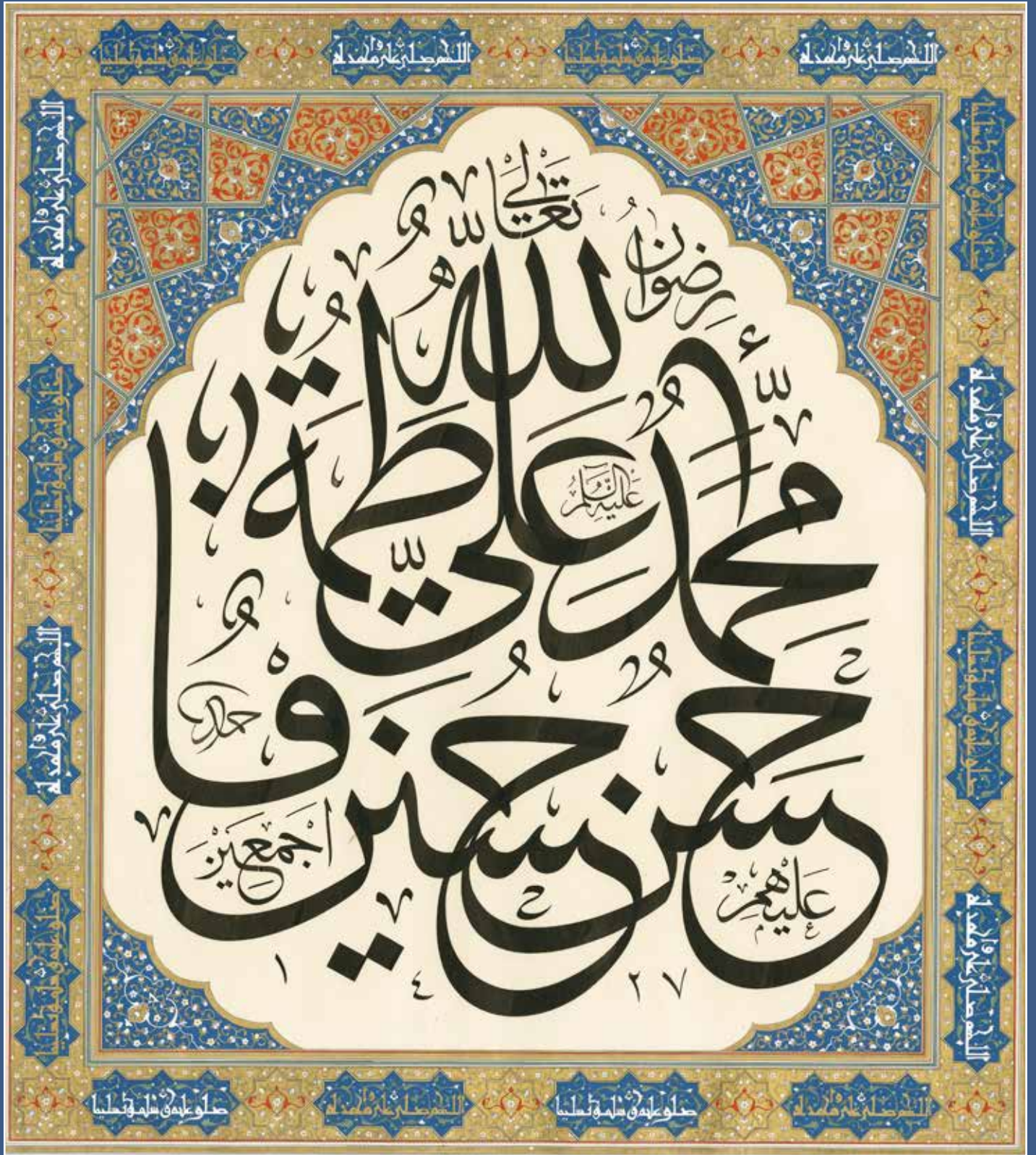
ne vesile kılınmış seçkin ve saygın şahsiyetlerdir. Müslüman aile yapısını ve ailevi değerleri hayatlarında temsil eden eşsiz numunelerdir. Peygamber Efendimizin örnekliğinin bir boyutu da ehl-i beytidir. İslam'ın ilk yıllarında Müslümanlar, onun hayatının özel alanlarıyla ilgili birçok ölçü ve prensibi ehl-i beytten (Resulullah'ın eşlerinden) öğrenmişlerdir. Onların hem Peygamber Efendimizle hem de birbirleriyle ve diğer insanlarla ilişkileri, Müslümanların ailevi, dinî ve içtimai hayatlarının şekillenmesinde en güzel örnek ve en büyük etken olmuştur. İslam'ın evrensel ilke ve değerlerinin hayata taşınması noktasında ehl-i beyt'in örneklik misyonu Peygamber Efendimizin vefatından sonra da devam etmiştir. Zira Allah Resulü'nün (s.a.s.), bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'i ve ehl-i beytini ahabına emanet olarak bıraktığına ve onlar hakkında dikkatli olunması gerektiğine işaret eden rivayetler vardır. (Müslim, Fezailü's-Sahabe, 36.)

Ehl-i beytin kimlerden oluştuğu konusunda farklı mülahazalar bulunsa da meseleye Kur'an ve sünnet bütünlüğü içinde bakıldığında bu kavramın herhangi bir fark gözetmeksizin Hz. Peygamber'in eşlerini ve soyundan oluşan yakınlarını ihata ettiği görülecektir. Nitekim "Ey peygamber ailesi (ehle'l-beyt)! Allah sizi sadece günah kirlerinden arındırmak ve sizi tertemiz yapmak

istiyor." (Ahzab, 33/33.) ayetindeki ehl-i beyt terkibi Hz. Peygamber'in hanımlarına hitaben kullanılmıştır. Bununla birlikte Allah Resulü (s.a.s.), çeşitli vesilelerle Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in de kendi ehl-i beytinden olduklarını zikretmiş (Tirmizi, Menakıb, 31.); "Kim Hasan ve Hüseyin'i severse beni sever, onlara buğz eden bana buğz etmiş olur." (İbn Mace, Mukaddime, 11.) buyurmak suretiyle de ehl-i beyti sevmenin önemini vurgulamıştır.

Asr-ı Saadet'ten bu yana bütün Müslümanlar, ehl-i beyti sevmeyi ve onlara saygı göstermeyi, dua, salat ve selamlarına onları da dâhil etmeyi peygamber sevgisinin bir göstergesi ve inançlarının bir gereği olarak görmüşlerdir. Nitekim Yüce Allah'ın, "Gerçekten Allah ve melekleri, Peygamber'e salat ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salat edin ve tam teslimiyetle selam edin." (Ahzab, 33/56.) buyruğu üzerine Ashab, "Ya Resulullah! Sana nasıl selam vereceğimizi öğrendik, sana nasıl salavat getireceğiz?" diye sorunca Allah Resulü (s.a.s.), "Allahım! İbrahim'in âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve âline de rahmet et. Allahım! İbrahim'in âline hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e ve âline de hayır ve bereket ih-san et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin, deyiniz." (Müslim, Salat, 66.) buyurarak salatın kapsamına ehl-i beytini de dâhil etmelerini istemiştir.

Ehl-i beyt, inanç, kültür ve medeniyet tarihimiz boyunca Resulullah'ın müminlere emaneti olarak daima büyük bir sevgi, ilgi ve hürmet görmüştür. Bilhassa Osmanlı döneminde ecdadımız, ehl-i beyte karşı beslenen bu muhabbeti "Nakîbü'l-Eşraf" adı altında kurumsallaştırmış ve böylece Resulullah'ın soyundan gelenlerin saygınlıklarını korumanın gayreti içerisinde olmuştur. Ancak, ehl-i beyte duyulan bu ulvi muhabbetin tarihî süreç içinde kimileri tarafından ideolojik ve politik çıkar malzemesi yapıldığı da acı bir gerçektir. Bu bağlamda ehl-i beytin cennet çiçeklerinden Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi hadisesi, vahim bir çarpıtmayla istismar zeminini yapılmak istenmektedir. İstisnasız bütün Müslümanların yüreğini dağlayan bu elim hadiseden ırkçı, mezhepçi ve ideolojik bir tarafgirlik çıkarmak, Müslümanların arasına atılmış büyük bir fitne ve ümmetin vahdetine, kardeşlik bilincine ve geleceğine yapılmış bir kötülük olacaktır. Zira ehl-i beyt, İslam ümmetinin önemli ortak paydalarından biridir. Ehl-i beyte duyulan sevgi, Muhammedî bir muhabbetir. Çağları aşan bu muhabbet, âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) temsil ettiği değerlere ve bıraktığı emanetlere sımsıkı sarılma ve onun yolunda yürüme gayretinin bir ifadesidir.■

EN GÜZEL AİLE EHL-İ BEYT

Prof. Dr. Mehmet Bahaüddin VAROL

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) örnek ve rehberliğiyle şekillenmeye başlayan Asr-ı Saadet Dönemi, Müslümanlar açısından çok önemli detaylar barındırır. Tarih boyunca İslam'ın referans kaynağı olan bu dönemin şüphesiz en önemli unsuru Hz. Peygamber'dir. Vahiyle gelen bilgiyi pratiğe geçiren Allah Resulü, inanç ve düşünce alanında olduğu gibi yaşam alanında da önemli değişmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu değişim ve dönüşümün yaşandığı alanlardan biri de ailedir.

Toplumsal hayatın temel birimi olan aile, tarihin her döneminde önem ve değerini muhafaza etmiştir. Bu yapı sadece toplumsal bir birlik değil aynı zamanda kültür ve medeniyet unsurlarının daha sonraki nesillere ulaştırılmasının da ilk noktasıdır. Aile, insanlık bilgi ve birikiminin zenginleşme, gelişme ve ilerlemesinin ana kaynağı olarak değerlendirilir. İslam, söz konusu bu özelliklerinden dolayı aileyi ilgilendiren sosyal meselelere özel bir ilgi göstermiş, sadece evliliği teşvik etmekle kalmayıp kurulan bu yapının sağlam, güçlü ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi için büyük çaba göstermiştir. Bu noktada Hz. Peygamber'in ailesi olan ehl-i beytin İslam toplumu ve ailesi için çok farklı bir anlam ve değeri söz konusudur. Bu anlam ve değeri ortaya çıkaran başka sebepler de vardır. Kur'an-ı Kerim'de onlara işaret eden ayetlerin varlığı, Hz. Peygamber'in onlarla yakın ilişkisi, ashabın onlara karşı tutum ve davranışı ile ilk dönemlerden başlamak üzere tüm Müslümanların ehl-i beyte olan ilgi ve alakaları, bu değeri etkili ve kalıcı hâle getirmiştir.

Ehl-i beyt tabirini anlama ve anlamlandırma noktasında bize en temel bilgiyi veren Kur'an-ı Kerim'dir. Ehl-i beyt tabiri Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçmektedir. Tabirin geçtiği ilk yer olan Hz. İbrahim (a.s.) kıssasında melekler, onun, eşine hitabına işaret ederler: "Ey evin hanımı (ehl-i beyt) Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olmuşken nasıl Allah'ın işine şaşarsın? O övülmeğe layıktır, yücelerin yücesidir." (Hud, 11/73.) İkinci geçtiği yerde ise ehl-i beyt, Hz. Musa (a.s.) kıssasında ve onun annesi için kullanılan bir tabir olmuştur: "Önceden, onun sütannelerini kabul etmemesini sağladık. Musa'nın ablası: 'Size, sizin adınıza

Aile içi ilişkiler bağlamında mutlu ve huzurlu bir aile yuvasının temel ilkeleri olan sevgi, saygı, sadakat, doğruluk, adalet, iffet, hayâ, vefa ve güven gibi unsurların en güzel örneklerini Hz. Peygamber'in aile ortamında görürüz.

ona bakacak, iyi davranacak bir ev halkını (ehl-i beyti) tavsiye edeyim mi”? dedi.” (Kasas, 28/12.) Bu ayetlerde söz konusu tabir ile eş veya anne olsun evde bulunan kişilerin kastedildiği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Ehl-i beyt tabirinin geçtiği üçüncü ve son ayet Hz. Peygamber’in eşleri ile ilgili olup onları muhatap alan, onların durum ve faziletleri ile ilgili bilgiler barındıran ayettir. Ahzab suresinin otuz üçüncü ayetinde Allah Teâlâ, Resul-i Ekrem’in eşlerine, “Evlerinizde oturun, eski cahiliyede olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve peygamberine itaat edin. Ey ehl-i beyt, şüphesiz Allah sizden her türlü kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister.” şeklinde hitap etmektedir. Bu ayetten anlaşıldığına göre de ehl-i beyt, kişinin ailesi, öncelikli olarak da eşidir. Diğer bazı ayetlerde (Ahzab, 33/28-34.) ehl-i beyt olarak nitelendirilen Hz. Peygamber’in eşlerine yönelik çeşitli ikazları da görmek mümkündür. Bu ayetlerde onların diğer kadınlar gibi olmadıkları vurgulanarak peygamber eşleri olmaları hasebiyle daha dikkatli ve titiz davranmaları istenmiştir. İbadetlerinde, ilişkilerinde, davranışlarında ve Allah Resulü’ne sadakatlerinde kendilerine yüklenen bu sorumluluk sebebiyle mükâfatlarının da iki kat olacağı belirtilmiştir.

Eşlerinin muhatap alındığı bu ayetlerin nazil olmasından sonra Resul-i Ekrem’in bu fazilet ve müjdelerden

nasip almasını istediği diğer aile fertlerini de bu çerçeveye dâhil etmek istediğini görüyoruz. Hz. Aişe ve Ümmü Seleme’den nakledilen rivayetlere göre Peygamberimiz, Ahzab suresindeki ilgili ayetlerin nazil olmasından sonra Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i çağırarak “Ey Allah’ım, bunlar da benim ehl-i beytim, onlardan da her türlü kusuru gider ve tertemiz kıl.” diye dua etmiştir. (Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe, 61; İbn Hanbel, Müsned, VI/296-298.) Kızı Hz. Fatıma ve damadı Hz. Ali ile torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Allah Resulü’nün sevgi ve ilgisinden büyük nasip almışlardır.

Hz. Peygamber’in ehl-i beyt ile ilişkileri, İslami prensipler çerçevesinde şekillenmiş, teorik olarak bildirdiği ilkelerin yaşama uygulamasını ümmetine gösterdiği bir alan olmuştur. Onun, “Sizin en hayırlınız, ehline karşı en hayırlı olanınızdır. Ben, eşlerine karşı en hayırlı olanıyım. Sizlerden hanımlarına iyilikle muamele edeniniz en iyiniz, onlara kötü muamele edeniniz ise en kötünüzdür.” (Tirmizi, Radâ, 11; İbn Asâkir, Menâkıbü Ümmehâtü’l-Mü’minîn, 176.) tavsiyesi, aile hayatındaki dünya ve ahiret huzurunun temel ilkesine işaret eder niteliktedir.

Allah Resulü’nün ailesi olan ehl-i beyt, İslam toplumunda gerek dinî açıdan gerekse sosyal açıdan önemli bir etki ve role sahiptir. Kur’an-ı Kerim, Ahzab suresinin altıncı ayetinde “Peygamber müminlere kendi canlarından

üstündür, eşleri de onların anneleridir.” diyerek onları “müminlerin anneleri” olarak isimlendirir. (Hâkim, Müstedrek, III, 137.) Hz. Peygamber’in ehl-i beyti olarak bu hanımların sahip oldukları önem ve değer bir diğer sebebi de Kur’an ayetlerinin yani ilahi vahyin, onların evlerinde nazil olması ve okunmasıdır. (Ahzab, 33/34.) İslam aile hukuku ile ilgili ilkelerin, ehl-i beyt vesilesiyle İslam toplumuna ulaştırılması da oldukça önemli bir boyutu ortaya çıkarır. Farklı sosyal özellikler ile yine çeşitli kişilik ve karaktere sahip eşlerin Peygamberimiz ile ilişkileri iktisadi, kültürel ve sosyal açıdan önemli ilke ve uygulamaların yansıdığı bir alanı sunar bizlere... Aynı şekilde Hz. Peygamber’in aile içerisindeki kimi mahrem sayılabilecek durumlar ile kadınlarla ilgili pek çok meseleler Hz. Peygamber’in eşleri tarafından Müslümanlara aktarılmıştır. Aile içi ilişkiler bağlamında mutlu ve huzurlu bir aile yuvasının temel ilkeleri olan sevgi, saygı, sadakat, doğruluk, adalet, iffet, hayâ, vefa ve güven gibi unsurların en güzel örneklerini bu aile ortamında görürüz. Müslüman aile içerisinde zaman zaman kaybettiğimiz bu değerlerin tekrar kazanılabilmesi için Hz. Peygamber örneğinin tekrar tekrar incelenip anlatılması, öğrenilip uygulanması oldukça önemlidir.

Hz. Peygamber’in ilk evliliği nübüvvet öncesinde Hz. Hatice ile olmuştur. Yirmi beş yıl süren bu hayat arkadaşlı-

ğı sadakat ve vefa açısından çok dikkat çekici örnekleri barındırır. Hz. Hatice, nübüvvetten önce ve sonra maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman ondan esirgememiştir. Kendisine ilk vahiy geldiğinde korkan ve endişelenen Hz. Peygamber, durumu önce ona anlatmış, Hz. Hatice de onun güzel ahlakının bazı örneklerini sıralayarak, “Hayır, vallahi Allah kesinlikle seni utandırmayacaktır.” demek suretiyle ona gelenin melek, kendisinin de peygamber olduğunu bildirmiş, onu teskin etmiştir. (Buhari, Vahiy, 1.) Hz. Peygamber ise Hz. Hatice’nin saygısı ve fedakârlığını onun sağlığında olduğu gibi vefa-tından sonra da unutmamış, her fırsatta büyük bir vefa ile anmıştır. Yine onun hatırasını andığı bir günde Hz. Aişe’nin serzenişine, onu kırmadan şu cevabı vermiştir: “Ey Aişe, Allah bana ondan daha hayırlısını vermedi. O, hiç kimsenin kabul etmediği bir zamanda bana iman etti, herkesin beni yalanladığı bir zamanda o beni tasdik etti, kimsenin bana bir şey vermediği esnada, o malını benim için kullandı ve kimsenin çocuk vermediği bir dönemde o bana çocuk verdi.” (İbn Hanbel, Müsned, VI/117,118; İbn Kesir, el-Bidâye, III/128.)

Allah Resulü ile hanımları arasındaki sadakatin diğer bir örneğini de Hz. Peygamber’in kendisinden dünyalık şeyler isteyen eşlerini vahyin emriyle Allah ve resulü ile dünya nimetlerini tercih noktasında serbest bırakması, onların da Allah’ı, resulü-

Ehl-i beytin kendisine gösterdiği sadakate karşılık, Hz. Peygamber de onların haklarına riayet etmiştir. Genel anlamda sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü, ilgi ve alaka eksenindeki bu davranış biçimi ilkesel olarak Kur’an-ı Kerim’de de zikredilmiştir.

nü ve ahiret hayatını tercih etmelerinde görüyoruz. Bu teklife ilk cevap veren Hz. Aişe, kendisine anne ve babasıyla istişare etmesini söyleyen Peygamberimize, “Ben bu hususta mı anne ve babamla istişare edeceğim? Ben Allah’ı, resulünü ve ahiret yurdunu istiyorum.” diye seslenmiştir. Hz. Aişe daha sonra Resulullah’ın diğer eşlerine de bunu söylediği ve onların da Allah’ı, resulünü ve ahiret yurdunu tercih ettiklerini bildirmiştir. (Buhari, Tefsir, 242.)

Ehl-i beytin kendisine gösterdiği sadakate karşılık, Hz. Peygamber de onların haklarına riayet etmiştir. Genel anlamda sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü, ilgi ve alaka eksenindeki bu davranış biçimi ilkesel olarak Kur’an-ı Kerim’de de zikredilmektedir. Ayrıca Allah Resulü hayatında gösterdiği uygulamalarla Müslümanlara örnek olarak sunduğu davranış biçimini, Veda Hutbesi’ndeki temel ilkeler çerçevesinde de zikrederek konunun önemine işaret etmiştir: “Ey insanlar! Sizin, kadınlar üzerinde birtakım haklarınız vardır. Onlar sizin haklarınıza riayet etmediler. Onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onlara karşı iyi davranınız. Eşlerinize şefkatle muamele ediniz. Siz onları Allah’ın ahdi ile aldınız. Onlar size Allah’ın ahdi ile helal olmuştur...” (İbn Hişam, IV/298.)

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ehl-i beytinde öne çıkan bir diğer özellik ise birtakım maddi sıkıntılar karşısında

gösterilen sabır ve kanaat unsurlarıdır. Hz. Aişe'den nakledilen bir rivayette o, "Biz âl-i Muhammed, bir ay durur ve (bir yemek pişirmek için) o süre içerisinde bir ateş dahi yakmazdık. Evde bulunan yiyecek sadece kuru hurma ve su idi." (İbn Mace, Zühd, 10.) demektedir. Yine onun, "Âl-i Muhammed, Allah'a kavuşuncaya dek üç gün arka arkaya buğday ekmeğinden doya doya yememişlerdir." (Müslim, Zühd ve'r-Rekâik, 20.) ifadesi bu noktadaki feragat ve sabrın seviyesini göstermesi açısından önemlidir. Günümüz aile ve toplum hayatında lüks ve israf sınırlarını zorlayan birtakım durumlar göz önüne alındığı takdirde, ehl-i beytin günümüz ailesine örnek olma açısından ne denli büyük bir önem arz ettiği görülmektedir.

Allah Resulü'nün, kendisinden sonra Müslümanlara iki emanet bıraktığını belirttiği beyanında, ilk olarak Kur'an'ı işaret etmiş ve kıyamete kadar sapıtılmaları için kendisine sarılmaları gereken şey olarak sunmuş, ikincisi olarak da ehl-i beytini emanet etmiş ve üç defa "Ehl-i beytim hususunda size Allah'ı hatırlatırım." diyerek kendisinden sonra onların hakları ve saygınlıklarının korunması hususunda Müslümanların dikkatlerini çekmiştir. (Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 36.) Ashabın gerek Hz. Peygamber'in sağlığında gerekse ondan sonra ehl-i beyte olan ilgi, alaka ve davranışları Peygamberimize gösterdikleri saygının bir yansıması şeklindedir. Hz.

**Ehl-i beytin
gerek Hz.
Peygamber
ile gerekse
birbirleri ya da
diğer insanlarla
ilişkileri bize
dikkat çekici
görüntüler
sunmaktadır.
Allah
Resulü'nün
ailesi olan
ehl-i beyt,
İslami değerler
açısından
Müslüman
ailesi için en
güzel örnek
konumundadır.**

Peygamber'in: "Size olan nimetlerinden dolayı Allah'ı seviniz, Allah'ı sevmenizden dolayı beni, beni sevmenizden dolayı da ehl-i beytimi seviniz." (Hâkim, Müstedrek, III, 150.) tavsiyesi de onların bu noktadaki davranışlarını etkileyen sebeplerden biri olmuştur. Onların fedakârlık ve sabırlarına bizzat şahitlik eden sahabe, onları takdir edip haklarına saygı göstermişler, Allah Resulü'nün emanetine titizlikle riayet etmişlerdir. Hz. Ebubekir: "Ey insanlar! Hz. Muhammed'e olan hürmetinizi onun ehl-i beyti hususunda da muhafaza ediniz." (Zebîdî, Sahihî Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih Tercümesi ve Şerhi, Ank. 1986, IX/363.) derken buna işaret etmiştir. Yine onun, "Allah'a yemin olsun ki Resulüllah'ın akrabaları benim nazarımda kendi akrabalarımın daha sevimli ve üstündür." (Buhari, Fedâilü's-Sahâbe, 12, 22.) ifadesi ashabın ehl-i beyte bakış açısını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Ehl-i beyte karşı güzel muamelelerin diğer bir örneğini de Hz. Ömer'de görmekteyiz. O, halifeliği döneminde divanları oluştururken Allah Resulü'nün eşlerine öncelik verir Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e, Bedir ehline tahsis ettiği miktar kadar atâ (gelir) tahsis etmiştir. Bu durumu vurgulayan İbn Abbas onun için, "Ömer, Hasan ve Hüseyin'i çok seviyordu. Atâ hususunda onları kendi evladından üstün tutmuştu." demektedir. (Ya'kübî, II, 153; Heytemî, es-Savâiku'l-Muhrika, II, 520.) Ehl-i

beyte ilgi ve ihtiyaçları konusunda kendilerini sorumlu hisseden sahabe zaman zaman buna dair örneklerin yaşanmasına vesile olmuşlardır. Bir defasında Hz. Osman, Hz. Aişe'nin evine gelerek Resul-i Ekrem'i sormuştu. Hz. Aişe, "Yiyecek bir şeyler bulmak için dışarı çıktı, yedi günden beri onun evlerinde yiyecek için bir ateş yanmıyor." deyince Hz. Osman hemen bir yemek yaptırıp bu yemekleri Hz. Peygamber'in eşlerinin hanelerine dağıtmıştı. Eve döndüğünde durumdan haberdar olan Allah Resulü o yemekten diğer eşlerine de götürülmesini istemişti. Hz. Aişe bütün eşlerine aynı şekilde verildiğini haber verince de durumdan büyük bir memnuniyet duyan Peygamberimiz ellerini kaldırarak: "Ey Allah'ım! Sen de Osman'ı unutma." diye dua etmişti. (Belâzürî, Ensâb, VI, 109.)

Sonuç olarak ehl-i beytin gerek Hz. Peygamber ile gerekse birbirleri ya da diğer insanlarla ilişkileri bize dikkat çekici görüntüler sunmaktadır. Allah Resulü'nün ailesi olan ehl-i beyt, İslami değerler açısından Müslüman ailesi için en güzel örnek konumdadır. Değerlerle yüklü bir ailede, huzur ve mutluluğu yaşamak için ehl-i beytin yaşamına daha yakından ve dikkatle bakılmalı, ilke ve davranış modelleri olarak örnek alınmalıdır. ■

EHL-İ BEYT BİZİM NEYİMİZ OLUR?

İhsan ÜNLÜ

DİB Başkanlık Müşaviri

Kaynağını Kur'an (Ahzab, 33/33; Şura, 42/23.) ve sünnetten (Tirmizi, Menakıb, 31; Buhari, Şehadet, 9.) alan ehl-i beyt sevgisi, Müslümanların inanç ve kültür atlasında önemli bir yer teşkil eder. Âlemlere rahmet ve insanlığa model olarak gönderilen Allah Resulü (s.a.s.), o güzel vasıflarını,

ehl-i beyti vasıtasıyla ortaya koymuştur. Onun mübarek sözleri, hâl ve hareketleri, sevgili eşleri tarafından ümmete bildirilmiştir. Dolayısıyla Kur'an ve sünnete dayalı bir hayatı sürmenin yolu, peygamberin emaneti olarak ümmete bırakılan ehl-i beyt üzerinden geçmektedir.

İslam tarihinde Hz. Hasan neslinden gelenlere "şerif", Hz. Hüseyin soyundan gelenlere "seyyid" adı verilmiş; kendilerine hürmet ve muhabbet göstermek Hz. Peygamber'i sevmenin bir işareti kabul edilmiş, halk arasında ayırt edilebilmeleri için farklı kıyafetlerle dolaşmaları sağlanmıştır. İsimleri, şecereleri

ve ahlaki durumlarını tespit eden teşkilatlar kurulmuş, sadaka almaları haram kılındığı için kendilerine beytülmalden maaş bağlanmış, menfaat elde etmek amacıyla peygamber soyundan geldiklerini iddia eden yalancılar ise cezalandırılmıştır. (İhsan Ünlü, Ehl-i Beyt Ocağı Alevilik, Popüler Yayınları, İstanbul-2008, s. 106.)

Horasan üzerinden Anadolu'ya gelen "seyyidlik kurumu", Hz. Hüseyin soyundan gelen ehl-i beyt ile Türkmen oymaklar arasında hısımlık ilişkileriyle oluşmuştur. Kur'an ve sünnetin öğütlediği din esaslarını, ehl-i beytin adalet, merhamet ve muhabbete dayalı yorumundan

öğrenen insanlar, Sevgili Peygamberimizin önderliğine ve evlad-ı Resul'e bağlılıklarını tarih boyunca devam ettirmişlerdir.

Pir-i Türkistan olarak da anılan Hoca Ahmet Yesevi'nin yetiştirdiği talebeleri Orta Asya'da sevgi ve saygı ile muamele görmüştür. Peygamber nesli, daha sonra İslam'ın yeni coğrafyalara yayılması, yeni gönüllere girmesi amacıyla Anadolu'ya gelmişlerdir.

Osmanlıların ehl-i beyte ve ilim ehline gösterdikleri saygı ve ilgiden dolayı neredeyse bütün İslam beldelerinden birçok seyyid-şerif ve nice mümtaz ilim ehli, kendi

memleketlerini bırakıp Osmanlıların hâkimiyeti altında olan bölgelere hicret etmişlerdir. Osmanlılar, idarecileri ve tebaasıyla bu necip muhacirlere maddi ve manevi her türlü desteği sağlamış, ilgi ve saygıda kusur etmemişlerdir. (Baki Yaşa Altınok, Alevilik-Bektaşılık, Oba Kitabevi, İstanbul-1998, s. 134)

Ehl-i beyte gösterilen bu hürmet ve muhabbet sebebiyle Müslüman beldelerde bulunan ehl-i beyt mensuplarına mahsus bazı özel kaideler konmuş; teşkilatlar kurulmuş, onlara reis tayin edilmiş ve vergiden muaf tutulmuşlardır. Anadolu Selçukluları ve sonrasında Osmanlılar, öncekilerin yolunu

takip ederek ehl-i beyti risalet ağacının semeresi ve Resulü Allah'ın ümmetine emaneti olarak kabul etmişlerdir.

Bu çerçevede özellikle Osmanlılar, çeşitli müesseseler, özel kanun ve uygulamalar ile peygamber nesline tarihte eşine ender rastlanan bir muhabbet ve alaka göstermişlerdir. Cemiyet içinde rencide olunmamaları ve saygınlıklarının korunması amacıyla matuf zekât alamadıklarından dolayı kendilerine hususi maaş bağlanmıştır. Onların halk arasında tanınması için çeşitli dönemlerde özel kıyafetler düzenlenmiştir.

Osmanlı Devleti, kendisinden önceki Müslüman-Türk devletlerinde olduğu gibi ehl-i beyt mensupları için izet ve şereflerini muhafaza, haklarını ve itibarlarını koruma gayesi ile özel teşkilatlar kurarak hususi kaideler getirmiştir. Bu teşkilatların başında "Nakîbü'l-Eşraf" müessesesi gelmektedir. Ehl-i beyte son derece saygılı olan, onları her zaman takip ederek incitilmelerine izin vermeyen, isimlerini, şecerelerini, ahlak ve davranışlarını özel bir deftere kaydeden, menfaat için bunların arasına karışmaya çalışanları yakalayıp cezalandıran bu teşkilatın faaliyeti devletin yıkılışına kadar devam etmiştir. (Murat Sarıçık, Kavram ve Misyon Olarak Ehl-i Beyt, İstanbul-1997, s. 223...)

Ehl-i beyt sevgisi ortak paydadır

Ehl-i beytin özellikleri, faziletleri, menkıbeleri ve maruz kaldıkları üzücü olayları konu

Tarihte, İslam'a büyük hizmeti bulunan necip bir millet olarak ehl-i beyte ayrı bir değer ve önem vermişiz. Her zaman onlardan övgü ve sevgiyle bahsetmişiz, tarihte onlara yapılan zulümlere hep birlikte ağlayıp sitem etmişizdir.

edinen müstakil eserler yazılmıştır. Bununla ilgili kadim yerleşim yerlerinde hâlâ menakıpnameler, cenknameler, gülbengler, mersiyeler görmek mümkündür. Osmanlı döneminde Hicaz'a gitmeden önce ziyaret edilecek yerlerin arasında Kudüs'le birlikte ehl-i beytin merkezi olan Necef, Kerbela, Bağdat da yer almıştır.

Kadim zamanlardan bu yana İslam âlemini irşat eden Zeynel Abidin, Cafer-i Sadık, Abdülkadir Geylani, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli gibi nice büyük mürşitlerin neslinden gelen bir milletiz. Tarihte, İslam'a büyük hizmeti bulunan necip bir millet olarak ehl-i beyte ayrı bir değer ve önem vermişiz. Her zaman onlardan övgü ve sevgiyle bahsetmişiz, tarihte onlara yapılan zulümlere hep birlikte ağlayıp sitem etmişizdir.

Onların sevgisini yaşatmak için asırlar boyunca çocuklarımıza Ahmet, Mehmet, Ali, Hasan, Hüseyin, Fatma, Hatice isimlerini koymuşuz. Onların menkıbeleri, fazilet dolu yaşamları her zaman sohbetlerimizin vazgeçilmez konuları arasında yer bulmuştur. Gönül coğrafyamıza baktığımızda en çok ehl-i beyt isimlerinin yaygın olması tesadüf değildir. Bunun yegâne sebebi, ehl-i beyt sevgisinin insanımızın ortak paydası olmasıdır. Âşıklarımız, ozanlarımız, şairlerimiz en güzel duyguları, hüsnü ahlakı, adalet, asalet ve fazileti, onlardan ilham alarak anlatmışlardır. Onlar, insanlara rol model olmuşlardır.

Onların örnek evlilikleri ve yaşantısı kültürümüze de yansımış olup yeni evlenen çiftlere örneklik teşkil etmiştir. Anadolu’da hanımlar yoğurt mayalarken, turşu kurarken, hamur yoğururken, evin geçimi iyi olsun diye ocağa şeker atarken, hasta olan kimsenin sırtını sıvazlarken, “El benim elim değil, Fatma Ana’nın eli.” diyerek başlar ve bitirirler. Bu vesileyle bir anlamda Pençe-i Al-i Aba vesilesiyle şifa umulmaktadır. Yine evlenen çiftlere, “Yuvanız ehl-i beyt yuvası gibi huzurlu olsun.” dileğinde bulunulur.

Yunus Emre, gönlündeki ehl-i beyt sevgisini mısralara şu kelimelerle taşımıştır:

*“Şehitlerin ser çeşmesi
evliyanın bağı başı,*

*Fatma ana gözü yaşı,
Hasan ile Hüseyin’dir.”*

*Hazret Ali babaları,
Muhammed’dir dedeleri,*

*Arşın iki gölgeleri
Hasan ile Hüseyin’dir.”*

(Yunus Emre Divanı, Maarif Kitaphanesi, İstanbul-1954, s. 274.)

Ehl-i beyti seven milletimiz, onlara yapılan haksızlıkları, kendi yakınlarına yapılmış kabul ederek üzölmüş, bu ızdırıp dolu duygularını merseyelere dökmüşlerdir. Niya-zi Mısri, Hz. Muhammed’in ehl-i beytine olan sevgisini ve onlara reva görölen eziyetlere üzüntüsünü, şu satırlarda dile getirmektedir:

*“Ol Hasan hazretlerine zehr
içirdi eşkiyâ,*

*Hem Hüseyin oldu
susuzluktan şehîd-i Kerbelâ,*

*İkisidir aslı nesli cümle âl-i
Mustafa,*

*Ben anın âl’ine evlâdına
kurban olayım.”*

(Niyazi Divanı, Maarif Kitaphanesi, ts., s. 114.)

Alevisi Sünnisi hepimizi ehl-i beyt sevgisinde buluşturan noktalardan birisi de her namazda Ettahiyatü’den sonra okuduğumuz “Allahümme Salli” ve “Allahümme Barik” duaları ile ehl-i beytin ruhlarına gönderdiğimiz hediyelerdir. Milyarlarca Müslüman, yüzlerce yıldır bu duayı her gün en az yirmişer kez okumaktadır.

Camilerimizde bulunan ilk dört halifenin isimlerinden sonra Hasan ve Hüseyin efendilerimizin de isimlerinin yer alması bir tesadüf değildir. Cuma namazlarında din görevlilerinin hutbenin sonunda ettikleri duanın içerisinde ehl-i beyti de anmaları bunun en güzel örneğidir.

Bütün bunlar da gösteriyor ki ehl-i beyt sevgisi bizim kültür mozaiğimizin ayrılmaz bir parçasıdır. İnanç ve kültür harçımızın çimentosudur. Bu sevgi kimsenin tekeline değil, herkesin ve her kesimin kalbinde, vicdanında vardır ve olmalıdır. Bu sevgi pınarı asırlar boyunca bizim engin hoşgörümüzün ve alicenaplığımızın kaynağı olmuştur. İşte bu nedenlerle bu sevgi ayrışma, parçalanma sebebi değil bilakis dayanışma ve kaynaşma vesilesi olmalıdır.

Ehl-i beyt etrafında odaklanan bu sevgi halesi, tarih boyunca nasıl bizi bir arada

tutmaya yettiyse günümüzde de bazı güçlerin her türlü fitnessine rağmen bizi barış ve kardeşlik içerisinde yaşatmaya devam etmelidir.

Hacı Bektaş-ı Veli’nin ifade- siyle “Bir olmaya, iri olmaya, diri olmaya” her zaman- kinden daha çok ihtiyacımız olan şu zamanda, teferru- atlara takılıp kalmak yerine ehl-i beyt eksenli ortak tem- lalara yoğunlaşmak gerekir.

“İncinsen de incitme!” diyen, yetmiş iki millete aynı gözle bakan, “Ne olursan ol yine gel!” diyen bir ecdadın torun- ları olarak birbirimizi dışlama ve ötekileştirme gibi bir lük- se sahip değiliz. Bilakis, “Mü- minler ancak kardeşdir.” (Hu- curat, 49/10.) ayet-i kerimesinin ışığında, “İman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbi- rinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız.” (Müslim, İman, 93.) hadis-i şerifi’nin gölgesinde birbirimizi farklılıklarımızla birlikte sevmek ve anlamak zorundayız.

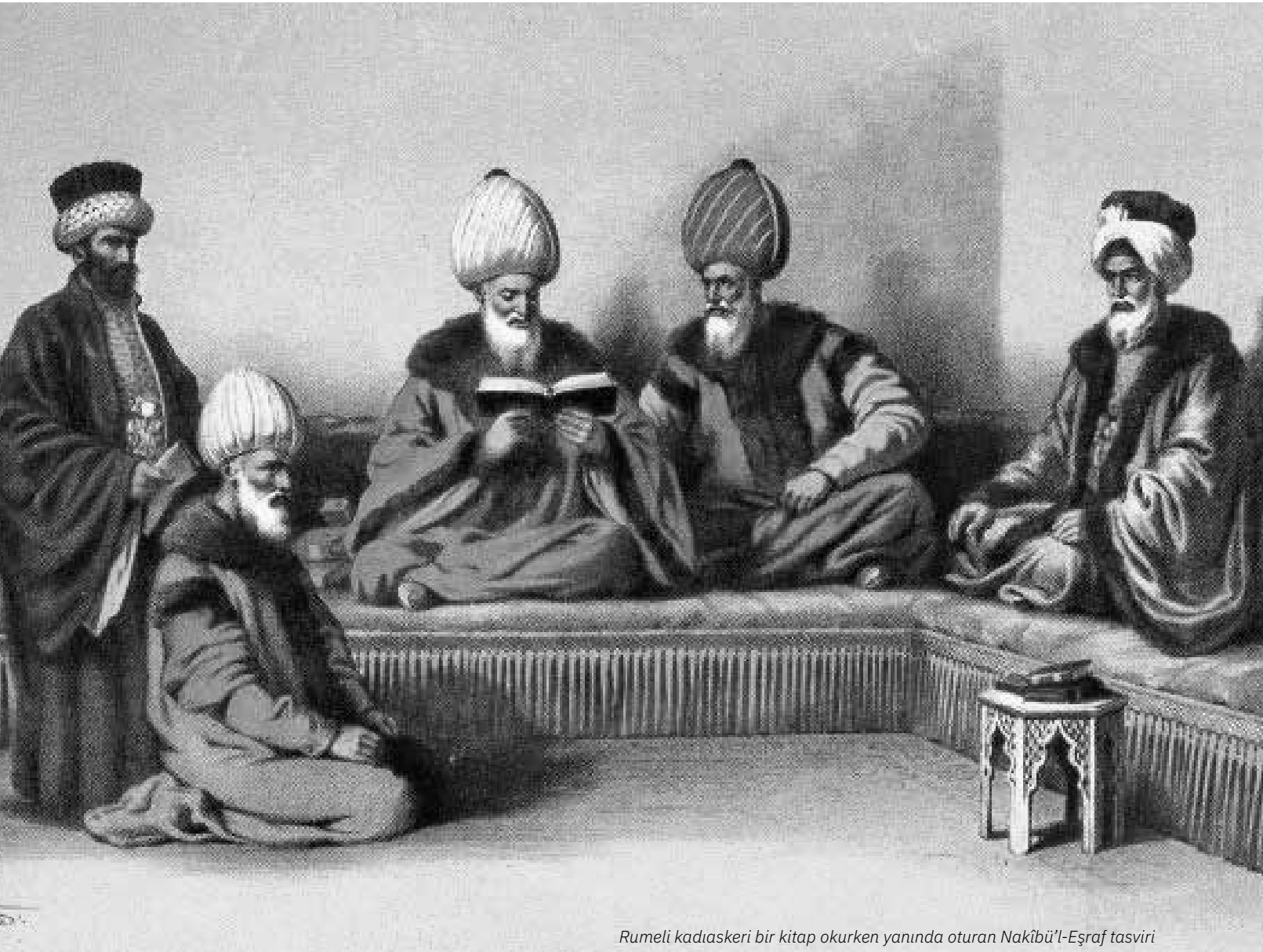
Sonuç olarak

Ehl-i beyt, Alevisi Sünnisi he- pimizin üzerinde ittifak ettiği, fazilet ve meziyetlerinin gün gibi ortada olduğu, kaynak- larımızın en güzel sayfalarını süsleyen model insanlardır. Onların faziletleri hususun- da ciltler dolusu kitaplar ya- zılmış, yazılmaya da devam edecektir. Yine âşıklarımız ve ozanlarımız en güzel şiirlerini ve nefeslerini onlar hakkında yazmışlardır. Bugün o şiirleri ve yazıları okuyarak o güzide neslin yâd-ı hayaliyle yaşıyo- ruz. ■

NAKÎBÜ'L-EŞRAFLIK OSMANLI'DA EHL-İ BEYT SEVGİSİNİN KURUMSAL ADI

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Rumeli kadiaskeri bir kitap okurken yanında oturan Nakîbü'l-Eşraf tasviri

Ehl-i beyt sevgisi, Müslümanların önemli ortak paydalarından biridir. Tarihte hüküm ferman olmuş birçok İslam devleti, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hatırasına saygının bir gereği olarak ehl-i beyt mensuplarının haklarını ve saygınlıklarını korumanın gayreti içinde olmuşlardır. Bireysel anlamda gösterilen sevgi dışında kurumsal düzeyde ehl-i beyte değer vermenin bir göstergesi olarak çeşitli kurumlar ihdas edilmiştir. Bunların başında gelenlerden biri de Nakîbü'l-Eşraflık müessesesidir. "Nakîb" ve "eşraf" kelimelerinin birleşiminden oluşan bu kavram, Hz. Peygamber'in soyundan gelenlerle ilgilenmek üzere kurulan teşkilatın sorumlusuna verilen isimdir. İlhamını ayetlerden (Şura, 42/23; Ahzab, 33/33; Saffat, 37/130.) ve hadislerden (Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 4, Tevbe, 10; Tirmizi, Menâkıb, 31.) alan Nakîbü'l-Eşraflık, İslam medeniyetinin yüz akı kurumlarından biridir.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber'in soyu, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile devam etmiş, Hz. Hasan neslinden gelenlere şerif, Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere ise seyyid adı verilmiştir. Hz. Peygamber'in, ailesi ve akrabalarının zekât ve sadaka almaları (Müslim, Zekât, 161, 167.) uygun görülmemiştir. Fedek arazisi, ganimet ve feydeki humus hisseleri; tahsis edilen vakıflar; beytül-malden ayrılan tahsisat, ehl-i beytin gelir kaynaklarını oluşturmuştur. Hz. Peygamber, ehl-i beytin mali işleriyle ilgili

olarak bizzat Hz. Ali'yi görevlendirmiş, o da bu görevini Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in hilafetleri döneminde sürdürmüştür.

Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber döneminde ehl-i beyte yönelik uygulamaları devam ettirmiştir. Hz. Ömer zamanında kurulan divan teşkilatıyla Müslümanlara maaş ödenmeye başlandığında bu konuda öncelik Resulüllah'ın ehl-i beytine tanınmıştır. (Ebu Yusuf, Kitâbü'l-Harâc, Beyrut: Darü'l Marife, 1979: 44.) Ayrıca divanda feyden pay alacakların isimlerinin tescil edilmesi, Hz. Peygamber'in gerçek soyu ve akrabalarının tespitine imkân sağlamış, böylece akrabalık iddiasında bulunanların ortaya çıkması engellenmiştir. Hz. Osman döneminde ehl-i beyte hürmet gösterilmiş, onların hakları gözetilmiştir. Bu kapsamda Hz. Ömer döneminden beri Haşimilerin elinde olan ve Medine sadakası olarak bilinen Beni Nadir mallarının gelirlerinin ehl-i beyte kalmasına imkân tanımıştır. Emevi iktidarının bazı dönemlerinde ehl-i beyt mensuplarının saygınlığının ihlal edildiği görülse de Abbasiler döneminde "Abbasi" ve "Talibi" kayıtlarının tutulması, nikâbet müessesesinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. (İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara: TTK, 1984, 162; Ş. Tufan Buzpınar, Nakîbüleşraf, DİA, İstanbul: TDV, 2006: XXXII, 322.)

Abbasiler döneminde nakîblerin görevleri, ayırım yapılmaksızın Hz. Peygamber'in soyuna mensup kişilerin ka-

yıtlarını tutmak, evliliklerinde denklik kuralını gözetmek, haklarını ve saygınlıklarını korumak, fey ve ganimetlerden paylarını dağıtmak, suç işleyenlerin cezalarını belirlemek şeklinde tespit edilmiştir. Fatîmi, Eyyubi, İlhanlı ve Memlûkler gibi diğer İslam devletlerinde ise Nakîbü'l-Eşraflık kurumunun ilgi alanında zamanla bir daralma olmuş, teşkilat sadece Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin soyundan gelenlerle ilgilenmeye başlamıştır. (Ş. Tufan Buzpınar, Nakîbüleşraf, DİA, İstanbul: TDV, 2006: XXXII, s. 323.)

Anadolu Selçukluları döneminde "seyyid" ve "şeriflerin" kayıtlarının tutularak nesep kargaşasının önlenmesi, gelirlerinin temini ve ticari faaliyette bulunanlara vergi muafiyeti sağlanması gibi işleri yürüten görevliler olmuştur. İlhanlılar döneminde Gazan Han (ö. 703/1304) tarafından kurulan "Dârü's-siyâde"ler, ehl-i beyt mensuplarına hizmet etmek için tesis edilen önemli mekânlardır. (Hanifi Şahin, "Câmiu't-Tevârîh'e Göre Gâzân Hân'ın Müslümanlığı ve Bunun İlhanlı Toplumuna Yansımaları", Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, s. 221.)

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda "seyyid" ve "şeriflerin" işleriyle meşgul olmak için Nakîbü'l-Eşraflık'ın ilk hâli sayılabilecek "sâdât nikabeti" ismiyle basit bir teşkilat kurulmuştur. Nakîbü'l-Eşraflık'ın kurumsallaşmasında Osmanlı sultanlarının farklı katkıları olmuştur. Osman Gazi (ö. 724/1324), Orhan

Bey (ö. 763/1362) ve I. Murat (ö. 791/1389) dönemlerinde âlimlere, dervişlere ve seyyidlere kucak açılmış, onların Osmanlı topraklarına gelmeleri sağlanmıştır. Bu seçkin insanların huzur ve emniyeti temin edilmiş, devlet tarafından kendilerine atıyyeler verilmiştir. Aslında bu, Selçukluların, Osmanlıları yönlendirmelerinin bir sonucudur. Selçuklu Sultanı III. Keykubat (ö. 702/1302), 1284 tarihli Osman Gazi'ye

Söğüt civarını temlik ettiği menşurunda seyyidlerin ihtiyaçlarını giderip onlara iyi davranmanın şefaate sebep olacağını belirtmiştir. Ayrıca Resulüllah'ın emaneti olarak değerlendirilen "seyyidlere" şefkatle muamele edilmesi ve onlara geçimlerini temin edecek maddi imkânların sağlanması da istenmiştir. (i. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara: TTK, 1984, s.164; Murat Sarıcık, "Hz. Peygamber Sevgisi ve Dârü's-Siyâdeler", II. Kutlu Doğum Sempozyumu, Tebliğler, Isparta, 2000, s.147; Ayhan Işık, Meşihat Arşivi Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü'l-Eşraflık Müessesesi, Ankara: İlahiyat Yay., 2021, s. 112-113.)

Osmanlı'da, Nakîbü'l-Eşraflık makamı "seyyid" ve "şeriflerin" kayıtlarının tutulması, suç işlediklerinde yargılanıp cezalandırılması gibi işlemlerle görevli olmak üzere 1400 tarihinde Yıldırım Bâyezid (ö. 805/1403) zamanında, "Nâzirı Sâdât" ismiyle ihdas edilmiştir. İlk defa Nakîbü'l-Eşraf olarak da Emir Sultan'ın (ö. 833/1429) talebelerinden Bağdatlı Seyyid Ali Nattâ b. Muhammed tayin edilmiştir. Yıldırım Bâyezid ona Bursa'da yaptırılan İshakiye Zaviyesi'ni görev yeri olarak uygun görmüş, bu görevin vefatından sonra çocuklarına intikalini de şart koşmuştur. Kendisinden sonra yerine tayin edilen oğlu Seyyid Zeynelabidin, vefatına kadar bu makamda kalmıştır. Fatih Sultan Mehmet (ö. 886/1481), Nakîbü'l-Eşraflık makamını lağvetmiştir. Ancak zamanla toplumda seyyidlik iddiasında bulunanların ortaya çıkması ve

bazı ehl-i beyt mensuplarının seyyidliğe yakışmayan davranışlarının görülmesi nedeniyle Sultan II. Bâyezid (ö. 918/1512) döneminde bu makam yeniden ihdas edilmiştir. II. Bâyezid 1494'te Seyyid Mahmud'a "Nakîbü'l-Eşraf" unvanı vererek onu "seyyid" ve "şeriflerin" işlerini düzenlemekle görevlendirmiştir. (Ayhan Işık, Meşihat Arşivi Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü'l-Eşraflık Müessesesi, Ankara: İlahiyat Yay., 2021, s. 121-122.)

Osmanlı'da Nakîbü'l-Eşraf olmanın en temel şartı, ilgili kişinin "seyyid" olmasıydı. Nakîbü'l-Eşraflık, ilmiye sınıfındaki seyyidlere verilirdi. Göreve atananlar, teşrifatçı delaletiyle Paşakapısı'na geldiklerinde Sadrazam tarafından ayakta karşılanır, hürmetle kendisine yer gösterilir, kahve, gülsuyu ve buhur ikramının ardından Sadrazam huzurunda samur kürk giydirilerek kendisine Nakîbü'l-Eşraflık menşuru verilirdi. Nakîbü'l-Eşraflar, Osmanlı devlet teşrifatında yüksek bir konuma sahipti. Nakîbü'l-Eşraflar, padişahların tahta geçme törenlerinde; kılıç kuşanma, sancak-ı şerif, bayramlaşma merasimlerinde ve Hırka-i Şerif ziyaretleri gibi birçok teşrifat günlerinde sadrazam, şeyhülislam ve diğer üst düzey devlet erkânıyla beraber hazır bulunurdu. (i. Hakkı Uzunçarşılı 1984: 166, 170.)

Osmanlı'da Nakîbü'l-Eşraflar'ın en temel vazifesi "seyyid" ve "şeriflerin" işlerini düzenlemektir. Osmanlı'da seyyid olarak kabul edilmenin yolu, babanın seyyid

Hz. Peygamber'in soyuna hürmetin, onların haklarını korumanın ve onlara hizmet etmenin ana hedef olarak tespit edildiği bir anlayışın kurumsal ifadesi olan Nakîbü'l-Eşraflık, Osmanlı sultanlarının Hz. Peygamber (s.a.s.) sevgilerinin somutlaştığı önemli bir kurumdur.

olmasıydı. Anne köle dahi olsa baba seyyid olduktan sonra doğacak çocuk seyyid sayılırdı. Anne ve baba tarafından Hz. Ali'nin soyundan gelenlere aynı zamanda “seyyidü's-sâdât” denilmekte ve böyle olanlar hâliyle diğer seyyidlerden daha üstün kabul edilmekteydi. (Rüya Kılıç, Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005: s. 25.) Yeşil renk, tarihten tevarüs edildiği hâliyle Osmanlı saltanatı zamanında da “seyyid” ve “şeriflerin”, kadın erkek fark etmeksizin alâmet-i farikası olarak kabul edilmişti. Osmanlılar sâdâta “emir”, başlarına sardıkları yeşil sarığa da “emir sarığı” derlerdi. Seyyidlerin imtiyazlı konumları nedeniyle toplumda seyyidlik iddiasında bulunanların zamanla artmasıyla Nakîbü'l-Eşraf, müteseyyidlikle mücadele ederlerdi. Nakîbü'l-Eşraf, Osmanlı Devleti'nin resmî bir görevlisi olarak grubun haklarını korumanın yanı sıra siyâdetle seyyidler arasındaki ilişkiyi de düzenlerdi. (İ. Hakkı Uzunçarşılı, 1984: 168.)

Nakîbü'l-Eşraf; müderrislik, kadılık, müftülük ve Şeyhülislamlik gibi görevlerinin yanı sıra elçilik hizmetinde de bulunurlardı. Onların önemli görevleri arasında “siyâdet hücceti” düzenlemek, konuya ilişkin davaları çözmek de vardı. “Siyâdet hücceti” Hz. Peygamber'in evladından olanların ellerinde “siyâdet berati” denilen ve o sülaleye mensup olduğunu gösteren hüccetlerdir. Seyyidlerden olduğunu iddia edenler, bu

iddialarını yine seyyidlerden oluşan şahitlerle ispat ederek Nakîbü'l-Eşraf defterine kayıt ettirirlerdi. Seyyidlere tanınan imtiyazlardan yararlanabilmek için siyâdet hücceti alınması şarttı. (Murat Sarıcık, Osmanlı İmparatorluğunda Nakîbü'l-Eşraflik Müessesesi, Ankara 2003, s. 137; Ayhan Işık, Meşihat Arşivi Belgeleri Işığında Seyyidler ve Nakîbü'l-Eşraflik Müessesesi, Ankara: İlahiyat Yay., 2021, s. 168.)

Seyyidlerin şecere tespiti yapıldıktan sonra isimleri, “siyâdet” veya “şerâfet” silsileleri, çocukları, ahval, ahlak ve ikametgâhları Nakîbü'l-Eşraf tarafından “Şecere-i Tayyibe” denilen kayıt defterlerine kaydedilirdi. Nakîbü'l-Eşraf'ın tuttuğu, kendi dönemine ait sâdât defterleri sayesinde şeceresi bulunmayan veya herhangi bir sebeple kaybedenler ya İstanbul'a ya da Nakîbü'l-Eşraf kaymakamlarına müracaat ederek siyâdetlerini ispat edebilmekteydiler. Siyâdet hücceti İstanbul'da Nakîbü'l-Eşraf, İstanbul dışında Nakîbü'l-Eşraf kaymakamları veya kadılar tarafından düzenlenebilmekteydi. Siyâdet hüccetleri iki nüsha olarak düzenlenirdi. Hüccet varakasına yazılan siyâdetini ispatlayan nüsha seyyide verilir, bu asıl belgeye sadık kalınarak aynısı Nakîbü'l-Eşraf'ın tuttuğu sâdât defterine kaydedilirdi. Sahte belge hazırlayanları ortaya çıkarıp bunların hüccetlerini iptal etmek Nakîbü'l-Eşraf'ın başlıca görevleri arasındaydı. (Ayhan Işık, 2021: 170-171.)

Nakîbü'l-Eşraf'ın muayyen bir görev süreleri yoktu. Ölünceye, azledilinceye veya kendi rızalarıyla ayrılıncaya kadar görevlerini sürdürürlerdi. Nakîbü'l-Eşraf'ın ilk başlarda tahsis edilen bir mekân olmadığından kendi konaklarını kullanmışlar, 1826 yılında Ağa Kapısı'nın Şeyhülislamlığa tahsisinden sonra, 1836 yılında burada başladıkları görevlerini, Sultan II. Abdülhamid Han döneminde Yıldız civarındaki bir konakta devam ettirmişlerdir. (Ayhan Işık, 2021: 151.)

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in soyuna hürmetin, onların haklarını korumanın ve onlara hizmet etmenin ana hedef olarak tespit edildiği bir anlayışın kurumsal ifadesi olan Nakîbü'l-Eşraflik, Osmanlı sultanlarının Hz. Peygamber (s.a.s.) sevgilerinin somutlaştığı önemli bir kurumdur. Osmanlı Devleti ve toplumunda ehl-i beyt mensupları Hz. Peygamber'in emanetleri olarak değerlendirilmiş, “seyyid-şerif” ayrımı yapılmaksızın ehl-i beytin tamamına hizmet edilmiştir. Ehl-i beytin şanını, şerefini korumaya yönelik her faaliyet, Hz. Peygamber'i sevmenin bir gereği; onlara zulmetmek, haklarını gözetmemek ise Hz. Peygamber'in şefaatinde mahrum olmanın gerekçesi olarak telakki edilmiştir. Cezayı hak eden seyyidlere uygulanacak cezada bile Hz. Peygamber'i incitme endişesi taşınmıştır. Böylesi bir bilincin ehl-i beyt sevgisi, her türlü hesabın üstünde hasbi bir sevgi olarak tarihteki müstesna yerini almıştır. ■

Söyleşi
Mustafa Mirza DEMİR

Prof. Dr. Mustafa Sabri KÜÇÜKAŞÇI: “Ümmet-i Muhammed, ehl-i beyti sevmek ve onlara uymak konusunda Resul-i Ekrem’in vasiyetine titizlikle riayet etti.”

Malumunuz, hakkında farklı görüşlerin olduğu dinî kavramlardan biri de “ehl-i beyt” kavramıdır. Bazıları bu kavramı Peygamber Efendimizin hanımlarıyla sınırlandırırken bazıları da bu tanıma Hz. Peygamber, hanımları, kızı Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hasan ve Hüseyin’i ilave etmişlerdir. Kimilerine göre Hz. Peygamber’e akraba olan bütün Haşimoğullarını kimilerine göre ise bütün ümmet-i Muhammed’i kapsayan ehl-i beytin tanımını siz nasıl yapıyorsunuz? Ehl-i beyt, kimleri kapsamaktadır?

İslam öncesi Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini “ehlü’l-beyt” kavramı karşılarken meşhur bir kimsenin soyuna, kabilesine, hanedanına veya temsil ettiği fikirlere bağlı olan kesimler için de “âl” tabiri kullanılıyordu.

Ehl-i beyte mensup olanların itibarlı ve değerli oluşu bizatihi kendilerinden değil Resul-i Ekrem'in yakını olmalarından kaynaklanmaktadır. Ehl-i beyte gösterilen ihtimam, Hz. Peygamber'i yakından tanıyıp sünnetinin ve hatırasının öğrenilip canlı tutulmasıyla ilgilidir.

İslamiyet'ten sonra bu iki kavram, Resul-i Ekrem'in ailesi ve soyuna tahsis edilerek "ehl-i beyt" veya "âl-i Muhammed" şeklinde kullanılmaya başlandı. Peygamber Efendimizin ehl-i beytine kimlerin dâhil olduğu hususunda "Ey ehl-i beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzab, 33/33.) ayeti belirleyici olmuştur. Bu ayet, Hz. Peygamber ümmühatü'l-müminin'den Ümmü Seleme'nin odasında nazil olmuştu. Allah'ın Elçisi'nin orada bulunan Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i abasının altına alarak "Allah'ım, bunlar benim ehl-i beytimdir, onları günahlarından temizle!" diye dua etmesi üzerine Ümmü Seleme kendisinin ehl-i beytten olup olmadığını sormuş, Hz. Peygamber de ona, "Sen zaten kendi yerindedin, sen hayır üzeresin."

şeklinde cevap vermiştir. Âl-i İmran suresinin 61. ayeti nazil olduğu zaman yanına Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i alarak Necran heyetini mübâheleye davet etmiş olması dikkate alınarak zikredilen kişilerin ehl-i beyte dâhil oldukları hususunda ittifak vardır. Hz. Peygamber'in, "Ben size iki değerli emanet bırakıyorum. Bunlardan biri diğerinden daha büyük olup bereket ve tesiri gökten yere kadar uzanan Allah'ın kitabı, diğeri de ehl-i beytimdir. Bu ikisi kıyamet günü havuzunun başında benimle buluşuncaya kadar birbirinden ayrılmayacaktır." (Müsned, III, 14, 17, 26, 59; Tirmizi, Menâkıb, 31.) buyurması ve bazı hadislerde bizzat adları geçen hanımları, akrabaları ve ashaptan bazı kimselerin ehl-i beyte dâhil olup olmadıkları hususunda ise ihtilaf edilmiştir.

İlk soruyla da bağlantılı olarak Hz. Peygamber'in ehl-i beytini (ev halkını) "nesep/kan bağı" ve "amel/takva" kavramları açısından değerlendirir misiniz Hocam?

Bu sorunuzun cevabı yukarıda zikrettiğim "Sekaleyn" adıyla meşhur olan hadis-i şerifin içerisinde mevcut. İnsanlar ve cinler anlamına gelen sekaleyn kelimesi insanların ve cinlerin peygamberi olarak Allah'ın Elçisi için kullanılır. Hz. Peygamber'in bir başka hadisinde sekaleynin birincisi olarak zikrettiği Kur'an-ı Kerim'in hidayet ve nur kaynağı olduğunun altını çizmesi, ardından da "Ehl-i beytim hakkında Allah'tan sakının." cümlesini üç defa tekrarlaması, bu konunun çerçevesini çizmektedir. Bu bakımdan ehl-i beyt konusuna sadece nesep veya kan bağı bağlamında bakmak

doğru değildir. Ehl-i beyte mensup olanların itibarlı ve değerli oluşu bizatihi kendilerinden değil Resul-i Ekrem'in yakını olmalarından kaynaklanmaktadır. Ehl-i beyte gösterilen ihtimam, Hz. Peygamber'i yakından tanıyıp sünnetinin ve hatirasının öğrenilip canlı tutulmasıyla ilgilidir.

Hadis-i şeriflerden öğrendiklerimizden yola çıkarak Allah Resulü'nün ehl-i beyt ile münasebetleri günümüz Müslümanlarına neler söylemektedir?

İslamiyet'te Allah'a imana ulaşmanın yolu olan Re-

sul-i Ekrem'e iman, İslam Peygamberini yakından tanımayı, şahsiyetine güven duymayı, yaptıklarıyla söylediklerini benimsemeyi ve bunları kendi dünyasına mal etmeyi gerektiren bir duygudur. Kur'an-ı Kerim, bir kimsenin Allah'ı sevip sevmediğinin ölçüsünü Hz. Peygamber'e uyup uymadığıyla, örnek alıp almadığıyla ilişkilendirmekte ve bunu Resul-i Ekrem'in dilinden söyletmektedir. (Âl-i İmran, 3/31.) Bu bakımdan bütün müminlerin Hz. Peygamber'e iman etmek, itaat etmek, tabi olmak, sevmek, salat ü selam getirmek gibi yükümlülükleri

vardır. Hz. Peygamber'in örnekliliği sadece dinî etkenlere göre değil, hatirasına duyulan derin saygı ve ona karşı beslenen vefa duygusu ile ilgilidir. Onun ahlakıyla ahlaklanmak ve şefaatine nail olmak ümidi Müslümanların manevi dünyalarında daima canlı kalmış ve kalmalıdır.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine baktığımızda ehl-i beyt sevgisinin hem halk hem yönetim nazarında tezahürlerini görebiliyoruz. Bu sevginin kurumsal tezahürü olarak ortaya çıkan Nakîbü'l-Eşraf kurumu hakkında neler söylemek istersiniz?

Ümmet-i Muhammed, ehl-i beyti sevmek ve onlara uymak konusunda Resul-i Ekrem'in vasiyetine titizlikle riayet etti. Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin evladı Hasan ve Hüseyin efendilerimiz vasıtasıyla devam eden Resul-i Ekrem'in soyuna tarih boyunca hürmet edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Şura suresinin 23. ayetinde bu sevgi "meveddet" kelimesi ile ifade edilmektedir. Bu sebeple ehl-i beyt sevgisi imanın şubeleri arasında kabul edilmiş, âl-i Muhammed'e salat ü selam getirmek Allah Resulü'nün müminlere öğrettiği ve namazda okunan salavat-ı şerifelerin tamamlayıcı bir rüknü olmuştur.

Genelde ehl-i beyte, özelde ise Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e sevgi ve saygı gösterilmesine delalet eden haberlerin varlığı İslam dünyasında makes bulmuş ve Orta Çağ'da kurulan bütün devletler Hz. Muhammed'in soyundan gelme şerefini taşıyan âl-i Fatıma'ya yönelik bazı hizmetler ifa etmek için nakîb, nakîbüleşraf veya nakîbünnükebâ adı verilen görevliler tayin etmişler; toplum içerisinde büyük saygı ve hürmet gören seyyid ve şeriflerin şecerelerini kaydederek seyyidlik iddiasında bulunanların (müteseyyid), seyyidlere sağlanan imtiyaz ve imkânlardan istifade etmelerini engelleyerek, gerçek seyyidlerin toplum içerisindeki statüleri ve asaletlerinin görünürlük kazan-

Ümmet-i Muhammed, ehl-i beyti sevmek ve onlara uymak konusunda Resul-i Ekrem'in vasiyetine titizlikle riayet etti. Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin evladı Hasan ve Hüseyin efendilerimiz vasıtasıyla devam eden Resul-i Ekrem'in soyuna tarih boyunca hürmet edilmiştir.

ması için kendilerini yükümlü görmüşlerdir. "Seyyid" ve "şerif" unvanlarını taşıyan âl-i Muhammed'in cemiyet içinde tanınıp bilinmelerini sağlamak, neseplerinin doğruluğunu tescil etmek, haklarını teminat altına almak ve saygınlıklarını korumaya dair gerekçeler için Yusuf Has Hâcib'in (ö. 1070) Kutadgu Bilig adlı eserinde "Ali Evlâdı ile Münasebeti Söyler" başlığı altında söylediği şu sözler bu konuda başka bir söze hacet bırakmamaktadır: "Hizmetkârlardan başka ve beyin adamları dışında, münasebette bulunacak kimse şunlardır: Bunlardan biri Peygamber'in neslidir; bunlara hürmet edersen, devlet ve saadete kavuşursun. Bunları pek çok ve gönülden sev; onlara iyi bak ve yardımda bulun. Bunlar ehl-i beyttir, Peygamber'in uruğudur; ey kardeş, sen de onları, sevgili Peygamber için sev. Ağzlarından yakışıksız bir söz çıkmadıkça, onların içini dışını ve aslını esasını araştırma."

İslamiyet'in ilk döneminde ortaya çıkan ve ehl-i beyt ekseninde gelişen sosyal ve siyasi çekişmelerin süreci içerisinde itikadi farklılıkları meydana getirdiğini ve bu durumun zamanla İslam düşmanları tarafından manipüle edilen/edilmeye çalışılan tarihî bir yara hâline geldiğini görüyoruz. Bu tarihsel yara bakarak Müslümanlar nasıl bir farkındalık oluşturabilir sizce?

Burada Ebu Hanife'yi hatırlatmamız yerinde olacaktır. Ehl-i beyte karşı kalbî yakınlık ve bağlılık duyan, Ali evladına muhabbet besleyen Ebu Hanife, Emevilerin ehl-i beyte karşı tutumları sertleşince onları açıkça tenkit etmekten çekinmemiş ve Zeyd b. Ali'nin Emevilere karşı kalkışmasını hem maddi olarak hem de fetvalarıyla manen desteklemiştir. Ehl-i beyte bakış ve muhabbet konusunda ümitvar olduğu Abbasilerin kuruluşundan memnun olmuş, ancak onların da Emevilerden farkı olmadığını fark edince Mekte'ye gitmiş ve Muhammed Nüfüz-Zekiyye'nin kalkışmasını hem madden hem de manen desteklemiş, fakat vermiş oldukları hiçbir görevi kabul etmemiştir. İktidara "âl-i Muhammed veya Allah Resulü'nün ehl-i beytinden razı olmak" sloganıyla gelen Abbasilerin, Ali evladına yönelik siyasetleri çok olumlu olmamış hatta çok kere zulüm ve şiddete varan uygulamalarla sonuçlanmıştı. Bundan dolayı Hasan-ı Basri, İmam Malik ve İmam Şafîî başta olmak üzere ilim ve irfan sahibi pek çok kimsenin Ebu Hanife'nin yanında durduğu ve bu konunun Sünni İslam dünyasınca yeterince değerlendirilmediği, üzerinde durulması gereken bir husustur. Üç yıla varmayan bir sürede Emevi tahtında oturan Ömer b. Abdülaziz'in İslam dünyasında genel kabul görmesinde ehl-i beyte

Ehl-i beyt sevgisi ve Peygamber nesline gösterilen hürmet, İslamiyet'in kabulünden itibaren Türk İslam coğrafyasında kendine has güzellikleri ile yaşanmaya başlanmıştır.

yönelik siyasetinin en mühim etken olduğu hususunun da yeterince dikkate alınmadığı da belirtilmesi gereken bir husustur. İslam dünyasının yetiştirdiği en büyük tarihçilerden birisi olan Takiyyüddin el-Makrîzî'nin (ö. 1442), neden ehl-i beyt ile ilgili bir risale yazdığını gösteren şu sözleri, konunun zikredilen çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir: "Ben insanların pek çoğunun ehl-i beytin hakları konusunda kusurlu davrandıklarını, onların haklarından yüz çevirdiklerini, saygınlıklarına değer vermediklerini ve Allah'ın onlara bahşettiği konumlarından habersiz olduklarını görünce bir risale yazmaya karar verdim."

Ehl-i beyt kavramının, tarihî süreçte büründüğü ideolojik ve siyasi kimliğinden sıyrılıp ayrıştıran değil aksine ümmeti birleştiren bir unsur hâline gelebilmesi için neler yapılabilir? Fikrî ve aksiyon zaviyesinden bakarak bu mesele hakkında neler zikredilebilir?

Hız. Ali'nin şehit edilmesinden sonra Hız. Hasan, yaptığı konuşmalarından birisinde ehl-i beytin önemine ilişkin, "Ben, Hız. Muhammed'in 'oğlum' dediği bir kimseyim. Ben, Nizâr'ın oğluyum ve Cenab-ı Allah'ın Müslümanlar üzerine 'meveddet' ve dostluklarını farz kıldığı ehl-i beyttenim." sözlerini sarf ettikten sonra Şura suresinin 23. ayetini okudu ve ehl-i beyt ile ilgili kısmı da şöyle

ifade etti: “Güzel amellerin elde edilmesi, biz ehl-i beyte meveddettir.” Burada meveddet kelimesi sevgi, dostluk, muhabbet ve ünsiyet anlamında kullanılmaktadır. Ümmet-i Muhammed’in birliği açısından önemine binaen bu hususun düstur olarak kabul edilmesi gerekir ve Hz. Peygamber ile ehl-i beyti tartışma konusu olmaktan çıkarmak lazımdır.

Son olarak Hz. Peygamber ve onun ailesine duyulan muhabbetin, Anadolu insanının gönül aynasındaki yansımaları hakkında neler söylemek istersiniz?

Ehl-i beyt sevgisi ve Peygamber nesline gösterilen hürmet, İslamiyet’in kabulünden itibaren Türk İslam coğrafyasında kendine has güzellikleri ile yaşanmaya başlamıştır. Hz. Peygamber ve ailesi beraber düşünülmüş, Türk İslam edebiyatı; ehl-i beyt hakkındaki şiirler, maktel-i Hüseyinler, Kerbela mersiyeleleri, Hz. Ali naatleri, naat-i düvazdehler, Hz. Ali Cenknameleri ve Hz. Fatıma mevlitleri ile zenginleşmiştir. Ehl-i beytin isimleri ve haklarındaki ayetler, hadisler, kıt’alar çeşitli istiflerle levhalara nakşedilmiş, hüsn-i hat sanatının bu nadide örnekleri camilerin, dergâhların, hanelerin duvarlarını süslemiştir. Ehl-i beyt, âl-i abâ, Hz. Ali, on iki imam hakkındaki nefes, deyiş ve ilahiler; Kerbela faciasına dair mersiye, gazel ve kasideler Müslümanların

muhabbetle çarpan gönüllerinden yükselerek dillerinde yanık nağmeler hâlinde terennüm edilmiştir. Osmanlı padişahlarının, Hz. Peygamber’e duydukları sevginin tesiriyle, Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi’nde, ehl-i beyte ait olan veya onlara atfedilen teberrükâtı yüzyıllar boyunca büyük bir özenle saklamaları gibi bu kültürün yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması lüzumludur. Bununla Hz. Peygamber’in hatırasına gösterilen saygının, sünnetine olan bağlılığın ve ehl-i beyte duyulan muhabbetin aşikâr olacağı şüphesizdir.

Son sözümüz Tekirdağlı İsmail Hakkı Zühdi Efendi’nin (ö. 9 Ocak 1913) şu satırları olsun:

*İ’tilâkım ta ezeldir sevdiğim
Mustafa*

*Hem Ebû Bekr’i Ömer Osman
Aliyye’l-Murteza*

*Cûy bardır gözlerim her dem
Resûlün aşkına*

*Cümle ezvâc-ı mutahhar âl ü
ashâb aşkına*

*Edeyim da’im figanı ol
Haseneyn aşkına*

*Dü-cihanda sâkî-i Kevser bana
Âl-i Abâ*

*Ya İlahi kıl inayet Âl ü Evlad
hürmeti*

*On İki İmâm ma’sum
mazlûmânın hürmeti*

*Sâhib-i mezheb İmam Ebû
Hanîfe hürmeti*

*Dü-cihânda ben kulunu etme
bunlardan cüdâ*

(Yâdigâr-ı İhvân, [haz. Türkân Alvan] İstanbul 2018, s. 165) ■

ÖZ GEÇMİŞ

1964’te Konya’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini burada tamamladıktan sonra 1990 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Yüksek Lisansını tamamladıktan sonra 1999’da Doktor, 2002’de Yardımcı Doçent, 2007’de Doçent, 2013’te de Profesör ünvanını aldı. 2013-2015 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü görevini üstlendi. Prof. Dr. İlber Ortaylı ve merhum Prof. Dr. Haluk Dursun’dan sonra 2015-2019 yılları arasında Topkapı Sarayı Müze Başkanlığı görevini yürüten Küçükaşçı, hâlen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. İngilizce ve Arapça bilmekte olup İslam tarihi ve kültürü, İslam düşüncesi ve tarih yazımı, Orta Çağda şehir, özellikle de Haremeyn şehirleri ve İstanbul’un tarihi ve kültürü alanında ve son asır Konya aileleri hakkın da çalışmalar yapmış, kitap ve makaleler yayımlamıştır. Çok sayıda ulusal ve uluslararası sempozyuma tebliğ sunarak katılmış, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde yedisi ortak olmak üzere seksen beş madde hazırlamıştır.

HZ. PEYGAMBER'İN AİLESİ OLARAK SAHABE-İ KİRAM

Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ehl-i beyt kimdir?

Kur'an-ı Kerim'de sıkça geçen "ehl" kelimesi, "aile, eş, ev sakinleri, aşiret, insana en yakın olan kişiler, yakınlığa sahip olanlar" anlamına gelmektedir. Ayrıca "insan topluluğu, halk, ümmet, aile, eş ve çocuk, çevre/taftar, sahip, ehil ve din adamları" anlamlarında kullanılır. İsfahani'ye göre "ehlü'r-racül/bir kimsenin ehli" denildiğinde kişiyi başkasıyla bir araya getiren soy, din veya onlar gibi işleve sahip sanat, ev, şehir gibi konular anlaşılır. Esasen kişinin ehli, bir meskenin kendisini ve onları birleştirdiği kimselerdir. Sonraları bu anlam genişletilerek kendilerini bir soyun birleştirdiği kişiler için "ehlü'r-racül" terkihi kullanılmıştır. (İsfahani, el-Müfredât, 29.)

Kur'an'da "ehl-i kitap" ve "ehl-i kurâ" gibi farklı isim ve mevzularla birlikte başka kelimelere izafe edilerek işlenen "ehl" kavramı, 52 ayette "aile" anlamıyla ön plana çıkar. Bu bağlamda ehl-i beyt, "evin sakinleri" demek olup bir kimsenin aynı çatı altında yaşadığı akrabaları; evladüiyali ve ihvanı, bir başka deyişle hanesinin sakinleridir. İslami literatüre göre Hz. Peygamber'in ehl-i beyti; ezvac-ı tahirat (hanımları), çocukları ve damadı Hz. Ali'dir.

Kur'an'ın aileye dair kullandığı bir diğer kavram ise "kişinin kendisi, ailesi, dost ve arkadaşları" manasına gelen ve "ehl" kelimesiyle eş anlamlı olan "âl" ifadesidir. "Âl" kelimesi "ezvac-ı mutahhara" ile birlikte kullanıldığı

zaman torunları da kastedilmiş olur. (Âsım Efendi, Tercemetü'l-Kâmûsî'l-Muhîr, 3/1162.) Bu itibarla "ehl-i beyt" terkihi, Hz. Peygamber'in vefatının ardından, onun aile fertleri için kullanılan bir terim hâline gelmiştir.

Gerek "aile" gerekse muadilleri "ehl" ve "âl" tabirleri, aslında "aynı gaye için çalışan kimselerin hepsi" (Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 25.) anlamında kullanılır. Kur'an'da Allah'ın, "O asla senin aileden değildir." (Hud, 11/46.) buyurmak suretiyle iman etmeyen oğlunu Hz. Nuh'un ailesinden/ehlinden saymaması bu çerçevede zikredilmelidir. Allah'ın, gerçekleştirdiği eylemi "kötü bir iş" olarak nitelemesiyle Hz. Nuh'un oğlunu aileden saymaması, gaye ve inanç birliğine hâlel getirdiği için olmalıdır. Müminlerin, Hz. Nuh'un yaptığı gemiye binmelerinin ardından tufan başlayınca Hz. Nuh oğluna, gemiye binmesi ve inkârcılardan olmaması için nasihatte bulunmuştur. Ayet bu durumu şu şekilde dile getirir: "Gemi, yolcularıyla birlikte dağ gibi dalgaların arasında yüzüyordu. Bu sırada Nuh, kâfirliği tercih eden ve böylece kendisinden ayrı düşen oğluna, 'Haydi yavrucuğum/evladım gel, sen de bizimle birlikte gemiye bin; ne olur o kâfirlerin arasında kalma!' diye seslendi." (Hud, 11/42.) Fakat oğlu bu nasihatini, "Ben bir dağa tırmanırım, o dağ beni suda boğulmaktan kurtarır." (Hud, 11/43.) diyerek dikkate almamıştır. Hz. Nuh, şefkat ve merhamet dolu

bir edayla: "Yavrucuğum/Oğulcuğum/Evladım!" demesine rağmen Allah'ın, "O, asla senin aileden değildir." şeklindeki mukabelesi; bozuk inanç, ahlak ve amel sebebiyle oğlunun, artık Hz. Nuh'un ehlinden/ailesinden sayılmaması anlamına gelmektedir. Görüldüğü üzere kavramla nesep değil, inanç birliği kastedilmiştir. Bu durum, din ve inanç bağıyla bağlı olmayanların akrabalık ilişkisinde bir hayır olmadığını ifade eder.

Bu konuda diğer bir örnek ise Kur'an'ın, "Allah, inkâr edenlere Nuh'un hanımı ile Lut'un hanımını misal vermektedir: Onlar kullarımızdan iki erdemli kişinin nikâhı altındaydılar, ancak kocalarının davasına ihanet ettiler. Dolayısıyla kocaları da Allah'tan gelen cezaya karşı onları koruyamadı ve kendilerine, 'Haydi, diğer girenlerle birlikte girin bakalım ateşe!' denildi." (Tahrim, 66/10.) şeklindeki ayetiyle Hz. Nuh'un eşi ile Lut'un eşini kâfir olarak nitelemesidir. Mezkûr ayetler, ailenin "aynı gaye için çalışan kimseler" boyutunu destekler mahiyettedir ve aileyi birbirine bağlayan din ve inanç unsurunun önemini gösterir.

Aile ilişkileri etrafında Hz. Peygamber'in ashab-ı kiram ile münasebeti

İnanç ve gaye ortaklığının kişileri aile kıldığı örneklerden biri Peygamber Efendimiz ile sahabe arasındaki yakın ilişkiye dairdir. Bu irtibatın mahiyetine bakıldığında nesep birliği itibarıyla aile olanların münasebetlerine benzer bir

yakınlık dikkatleri çeker. Bir defasında kızı Hz. Fatıma, el değirmeniyle un öğütmekten usandığından yakınıp Resulüallah'tan hizmetçi talep ettiğinde Resul-i Ekrem'in, "Kızım! Sen ne söylüyorsun? Henüz ehl-i suffenin maişetini yoluna koyamadım!" (İbn Sa'd, et-Tabakât, 8/25.) buyurması, bu kapsamda değerlendirilebilir. Söz konusu kurbiyet bağlamında sahabeden bazılarını, kendisini Allah Resulü'ne hizmete adayan kimseler olarak görmekteyiz. Bu simalar; Resulüallah'ı uyduğunda uyandırma, onun abdest suyunu hazırlama, yola çıkacağı zaman bineğini hazır hâle getirme, kapısında nöbet tutma vb. vesilelerle Hz. Peygamber'e oldukça yakın olmuşlardır.

"S-h-b" fiilinden türeyen sahabe, lügatte "bir arada bulunan, sohbet eden, dost, arkadaş" veya "mekân ve zaman açısından birbirlerinden ayrılmayanlar" anlamlarına gelir. Nitekim Âsım Efendi de "sahabe" ve "sohbet" kelimelerini, "bir kimse ile hüsn-ü ülfet edip (hoşça geçinerek) yâr-u hemdem (cançığer arkadaş) olmak" (Âsım Efendi, Tercemetü'l-Kâmûsi'l-Muhît, 1/334.) şeklinde tanımlar.

Peygamberimiz ile bazı sahabiler arasında yaşananlar -ailevi bağ açısından değerlendirildiğinde- Allah Resulü'nün ehl-i beyti olarak yorumlanmasına sebep olacak derecede dikkatleri çeker. Hatta Resul-i Ekrem'in açıkça ehl-i beyitten kabul ettiğini söylediği sahabiler vardır. Bu bağlamda Allah Resulü,

geçimlerini durumu nispetinde kendisinin ve hâli vakti yerinde olan sahabilerin üstlendiği ashab-ı suffenin ihtiyaçlarını bizzat aile bireylerinin ihtiyaçları gibi görüp gidermiştir. Ayrıca kendisine takdim edilen hediyeleri ashab-ı suffeyle paylaşması, hazîneye aktarılan malların bir kısmını onlara ayırması gibi örnekler Hz. Peygamber'in ashab-ı suffeye ne derece ihtimam gösterdiğini ve onları ailesinin bireyleri gibi düşündüğünü ortaya koyar mahiyettedir.

Sahabeden bazı isimler Peygamberimizin yanından bir an bile olsa ayrılmamıştır. Bunların başında İbn Mesud gelir. İbn Mesud ashab-ı kiram içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olmasının yanında Allah Resulü'nün nazarında da oldukça önemli bir isimdir. Sahabe arasında ahlakı ve yaşantısı itibarıyla "Resulüallah'a en fazla benzeyen kimse" olarak gösterilen İbn Mesud; Resul-i Ekrem'in hayat tarzını, giyim kuşamını, ahlak ve tavırlarını örnek alma konusunda büyük çaba sarf etmiştir. O, pek çok vesileyle Peygamber Efendimizin özel hayatını yakından müşahade etme imkânı bulmuştur. Bu çerçevede Abdurrahman b. Yezid'in şu ifadeleri, söz konusu yakınlığı teyit eder mahiyettedir: "Biz, Huzeyfe b. Yemân'a gelip, 'Hayat tarzı, ahlak, hâl ve tavır itibarıyla sahabe içinde Allah'ın elçisine en fazla benzeyen kimdir? Onun yaşantısına bakıp da kendimize örnekler alalım.' diye sorduk. Huzeyfe bu soruya şöyle cevap vermiştir:

'Güzel hâl, ahlak, vakar gibi özellikleri yönüyle Resulüallah'a, Ümmü Abd'in oğlundan (İbn Mesud) daha yakın başka bir kimse bilmiyoruz.'" (Buhari, Fezâilü Ashâbi'n-Nebi, 27.)

Peygamber Efendimizin bizzat terbiyesinde yetiştirdiği İbn Mesud, Allah Resulü'nü o denli iyi anlamıştı ki pek çok sahabe, kendisine danışmadan iş yapmamıştır. Bu itibarla onun fikirleri "en isabetli görüş" olarak kabul edilirdi. Hz. Peygamber'in, İbn Mesud hakkındaki "İbn Mesud'un tavsiyelerine sınıksız sarılındınız!" (Tirmizi, Menakıb, 28.) ifadeleri, bu duruma sebep teşkil etmiş olmalıdır. Onun bu özelliği, ilmî kabiliyetinin yanı sıra Peygamberimiz ile olan yakın ilişkisi dolayısıyladır. Zira o, daha genç yaşlarda Resulüallah'ın hizmetinde bulunmaya başlayan, ayrıca hane-i saadete serbestçe girip çıkma konusunda Allah Resulü'nün kendisine özel izin verdiği bir kişidir. Resul-i Ekrem'in ona, "Benim yanıma girmen için senin iznin, perdenin kaldırılması ya da sesimi duymayan yahut karartımı görmendir. Bu izin, girmeni yasaklayan bir işaret görünceye kadar devam edecektir." (Müslim, Selam, 16.) sözü bu müsaadenin açık ifadesidir. İbn Mesud'un, söz konusu özel izne istinaden Resul-i Ekrem'in evine rahatça girip çıkması ve onunla yakın münasebeti itibarıyla Medine'ye gelen yabancıların, onu Allah Resulü'nün ailesinden zannettikleri ifade edilmiştir. Bunlardan birisi de Ebu Musa el-Eşari'dir. Ebu Musa el-Eşari, bu du-

rumu şöyle dile getirmiştir: “Biz Yemen’den Medine’ye geldiğimiz ilk zamanlarda, Peygamber Efendimizin evine çok sık girip çıkmasından dolayı İbn Mesud’u Allah Resulü’nün hane halkından biri sanıyorduk. Aralarında bir kan bağı olmadığını çok sonraları öğrendik.” (Buhari, Fezâilü Ashâbi’n-Nebi, 27.)

Selman-ı Farisi de Allah Resulü’ne çok yakın olan simalardandır. Hendek Savaşı’nda Selman’ın önerisiyle hendeklerin kazılıp savaş hazırlıkları tamamlandığında muhacirler ile ensar farklı bölgelerde konuşlanmıştı. Bu arada her iki grup Selman’ı çok sevip benimsediklerinden dolayı “Selman bizdendir.” diyerek onu kendilerinden saymış ve paylaşmamışlardı. Bu sevimli anlaşmazlık üzerine Peygamber Efendimiz, “Selman bizden, ehl-i beytimizdendir.” buyurarak bu görüş ayrılığına son vermişti. Hz. Ömer, Hz. Peygamber’in bu sözüne istinaden halifeliği döneminde, diğer ehl-i beyt mensuplarına olduğu gibi Selman’a da maaş bağlamıştır. Ancak Selman, bu parayı sadaka olarak dağıtıp hurma liflerinden ördüğü hasırları satmak suretiyle hayatını kazanma yolunu seçmiştir. (İbn Sa’d, et-Tabakât, 4/80.)

Resul-i Ekrem, ehl-i beytinden kabul edip iltifatta bulunduğu ve en yakın dostları arasında gördüğü Selman’ı çok severdi. Peygamber Efendimizin vefatına kadar da bu yakın ilişki devam etmiştir. Selman, pek çok defa Allah Resulü ile gece geç va-

İnanç ve gaye ortaklığının kişileri aile kıldığı örneklerden biri Peygamber Efendimiz ile sahabe arasındaki yakın ilişkiye dairdir. Bu irtibatın mahiyetine bakıldığında nesep birliği itibarıyla aile olanların münasebetlerine benzer bir yakınlık dikkatleri çeker.

kitlere kadar sohbet etmiştir. Hatta bu kurbiyet çerçevesinde Hz. Aişe validemiz şu ifadelerde bulunur: “Selman, bazı geceler Allah’ın elçisi ile yalnız kalırdı. Bu zamanlarda hiç kimse; hatta Resulullah’ın eşleri, onların yanına hizmet için bile olsa giremezlerdi.” (İbn Abdülberr, el-İstî‘âb, 2/636.) Bu özel sohbetlere istinaden Selman, Resul-i Ekrem’in “Hâllerinin Mahremi” olarak da bilinirdi. Hz. Ali, Allah Resulü ile birlikteliği itibarıyla Selman-ı Farisi hakkında şu ifadeleri dile getirmiştir: “Selman, Lokman Hekim gibidir. O, bizim ehl-i beytimizdendir.” (İbn Sa’d, et-Tabakât, 4/79.)

Sevban b. Bücdüd de bu bağlamda bahsedilmesi gereken isimlerdendir. O, kabilesine yapılan bir baskında esir alındıktan sonra Medine’de köle pazarında satılmıştır. Sevban’ı satın alan Resulullah, onu özgürlüğüne kavuşturmuş; ailesine dönebileceği yahut yanında kalabileceği hususunda onu serbest bırakmıştır. Peygamber Efendimizin, “Ey Sevban! Artık ailenin yanına dönebilirsin.” dediğinde sevineceğini zannettiği Sevban, yaşlı gözlerle, “Ya Resulallah! Sensiz bir hayatı ben ne yapayım? Yaşadığım hayatın içinde sen yoksan ben nasıl yaşarım?” diyerek Hz. Peygamber’in vefatına kadar, seferlerde dahi onun yanından ayrılmayıp hizmetinde bulunmaya ve Suffe’de kalmaya devam etmiştir. Kendisini, Allah Resulü’nün ehl-i beytinden kabul eden Sevban’ın şu sözleri Resul-i Ekrem’e olan bağlılı-

**Ashab-ı kiram,
Resulüllah'ı
yakından tanıma ve
ondan istifade etme
konusunda özel
gayret sarf eden,
pek çok hadis-i şerif
nakleden ve Hz.
Peygamber'in özel
hayatının bilgisini
bize aktaran isimler
olmaları itibarıyla
İslam kültürünün
teşekkülünde önemli
rol oynamıştır.**

ğını gözler önüne sermektedir: “Bir gün Resulüllah, ehl-i beytini sayarken Hz. Ali, Hz. Fatıma ve diğerlerinin isimlerini zikretti ve aile fertlerine dua etti. Ben de ‘Ey Allah'ın Nebisi! Ben, senin ehl-i beytinden değil miyim?’ diye sorduğumda Resulüllah, ‘Bir başka kapıda durmadıkça ve başkasından bir şey istemedikçe evet, ehl-i beytimdensen.’ buyurdu.” (Ebu Nu'aym, Hil-yetü'l-evliyâ, 1/180-181.) Sevban, bu söze istinaden ömrünün sonuna dek hiç kimseden bir şey istememiş ve hiç kimseye bir soru dahi sormamıştır.

Öyle ki ahir ömründe, hasta olmasına rağmen atına binmek veya atından inmek için kendisine yardım etmek isteyenlerin yardım tekliflerini geri çevirmiştir. Hatta bineği üzerindeyken kamçısı yere düşse dahi kimseden yardım talep etmemiş, bineğinden inip kamçısını bizzat kendisi almıştır. (İbn Sa'd, et-Tabakât, 5/99.)

Bu konuda bir başka sima, Resulüllah'ın kölesi Habeşli Şukran Salih'tir. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'na giderken Şukran'ı da beraberinde götürmüş, gerek yol süresince gerekse savaş esnasında onu yanından bir an bile ayırmamıştır. Savaşın ardından azat edilip Suffe'ye dâhil olan Şukran, özgürlüğüne kavuştuktan sonra dahi hayatını Peygamberimize hizmet ederek geçirmiştir. Bilindiği üzere Allah Resulü ve ailesine, sadaka almak yasaklanmıştı. (Buhari, Zekât, 57.) Resul-i Ekrem, Şukran'ı ehl-i beytinden görmüş ve bu çerçevede onun başkalarından sadaka almasını yasaklamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber, vefat ettiğinde, cenaze ve defin işlemlerinde Şukran'ın da görev almasını vasiyet etmiştir. Bu vasiyet üzerine Şukran, Resulüllah'ın vefatında, ehl-i beyt'in ilgilendiği cenaze ve defin işlemlerinin her safhasında yakından alakadar olmuştur. Hz. Peygamber'i, Şukran'ın da içinde bulunduğu beş kişi yıkamıştır. Resulüllah'ın naaşını, onun üzerindeki gömleğini çıkarılmadan Hz. Ali yıkamış; Fadl çevirmiş; Hz. Abbas, Üsame ve Şukran ise su dökmüş-

tür. (İbn Sa'd, et-Tabakât, 2/280.) Şukran, Resulüllah'ın kırmızı kadife elbisesini alarak önce kabrine sermiş, ardından Hz. Ali, Fadl, Kusem b. Abbas ve Şukran kabre inmişlerdir. (Askalânî, el-İsâbe, 3/284.)

Hz. Peygamber'e yakınlığı bakımından zikredilmesi gereken diğer bir isim de Abdullah b. Ömer'dir. O, Resulüllah'a yakın olma ve ilim tahsili uğruna Suffe'de yaşamayı, şahsi evinde hayat sürmeye tercih etmiştir. Ablası Hz. Hafsa'nın, Hz. Peygamber'in eşi olması hasebiyle hane-i saadetin yanı başında, onların terbiyesinde ve ehl-i beytten biri gibi yaşamıştır. O, daha çocuk denecek yaşlarda başlayan bu yakınlığı itibarıyla Hz. Peygamber'in yaptıklarını ve sünnetini adım adım takip ederek 2630 hadis rivayetiyle muksirûndan sayılmıştır.

Bahsedilen birkaç örnek etrafında ehl-i beyt kavramına farklı bir bakışla Resulüllah'ın, ailesi gibi gördüğü çok yakın dostları söz konusudur. Onlar, Resulüllah'ı yakından tanıma ve ondan istifade etme konusunda özel gayret sarf eden, pek çok hadis-i şerif nakleden ve Hz. Peygamber'in özel hayatının bilgisini bize aktaran isimler olmaları itibarıyla İslam kültürünün teşekkülünde önemli rol oynamışlardır. Allah, “Kişi sevdiğiyle beraberdir.” fehvasınca Resul-i Ekrem'e hizmet etme bah-tiyarlığına eren ve onun yanı başında yaşayan sahabe gibi bizi de cennette Allah Resulü'ne yakın kılsın! ■

KERBELA'NIN YAZILARI

| Mehmet AYCI

Ne zaman dayanılmaz sıcaklar başlasa, çöl fırtınaları çıksa, birisi çölden bahsetse, “sarı sıcak” dese mesela, içimizdeki gökyüzü tarif edilmez bir karanlıkla bulutlanır.

Ne zaman çiçeğe dokunsak, Efendimizin, senin saçlarını okşayışını hatırlarız. İçimizdeki sızılar bile salavat getirir.

Ne zaman dudaklarımız kurusa, susasak su içeriz, kana kana içeriz içmesine de içimizde bir yara uçsuz bucaksız kanar.

Ne zaman bir yaprak erken sararsa ve düşse, rüzgâr nereye savurursa savursun gelir, içimize ateşten bir damga olarak yapışır.

Ne zaman perçemimiz alınmıza düşse, perçeminden tutulmuş kesik başından damlayan kanın, dünyanın, şehit düştüğün coğrafyanın lanetine dönüştüğü hakikatini hatırlar, tarihimizin en karan-

lık çaresizliğini yeniden, yeniden, yeniden yaşarız.

Ne zaman adını söylesek içimizdeki çeşmeler Hüseyini makamında akar, akar, akar...

Ne zaman bir güzel görsek, bir güzellikle karşılaştık iki kere güzel olduğun aklımıza gelir.

Ne zaman bir at görsek senin vurulup attan düşmen gelir aklımıza, dünyanın bütün atlarının o acı kışnemesinden oluşan acı bir ses ormanında kaybolur, ağıtlara tutunarak yol bulmaya çalışırız.

Ne zaman ellerimize baksak, senin, Efendimizin ellerini tutan o minik parmaklarını hatırlar, masumluğun tarif edilmez bir ırmak olduğunu, o ırmağın Efendimizin parmaklarından, Ali Efendimizin parmaklarından, sonra senin parmaklarından beslenerek kıyamete kadar bütün çocukların ellerini el, parmaklarını parmak kıldığını hayal ederiz.

Ne zaman oruç açsak kendimizden utanırız. İlk yudumu Hüseyin Efendimizin canına değsin diyerek içeriz de yine utanırız.

Ne zaman yere düşsek toprak bize seni söyler.

“Kerbela'nın yazıları

Şehit düştü gazileri

Fatma Ana kuzuları

Ah Hüseyin vah Hüseyin”

Ne zaman söylesek, dilimiz yanar, gönlümüz yanar, sesimiz yanar.

“Yiğit attan düşse yine ad kalır” mucibince adını gönlümüzde, dilimizde, mabetlerimizde, çocuklarımızın adında yaşatarak acımızı hafifletmeye çalışırız.

O güzeller güzeli adının, o tarihin en acısı acının, o tarif edilmez sevginin gönlümüzde kıyamete kadar yurt tutaçağını bilerek... ■

EN GÜZEL KISSA

Dr. Bayram KÖSEOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنُ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

“Biz bu Kur’an’ı sana vahyetmekle (başka konular yanında) en güzel kıssayı da anlatıyoruz. Gerçek şu ki sen daha önce bunları bilmiyordun.”

(Yusuf, 12/3.)

Kur’an-ı Kerim’in önemli bir bölümü, peygamberlerin kavimleriyle olan mücadelelerini aktaran kıssalardan oluşur. Hz. Âdem’den Hz. Nuh’a, Hz. İbrahim’den Hz. Musa’ya kadar birçok peygamberden az veya çok bahsedilmekte, onların mücadelelerinin farklı kesitlerine yer verilmektedir. Hz. Yusuf kıssası da bunlardan biridir. Diğer peygamberlerin kıssalarına oranla daha ayrıntılı olarak aktarılması, bu kıssayı diğerlerinden ayırmaktadır. Kur’an kıssalarının hedeflerinden birinin insanları irşad etmek, onların ibret almalarını sağlamak olduğu düşünüldüğünde Hz. Yusuf kıssasının müstakil bir surede ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmasının da ayrı bir önemi olduğu düşünülebilir.

Hz. Yusuf’un, on bir yıldız ile güneşin ve ayın kendisine

secde ettiklerini gördüğü rüyasını babası Hz. Yakub’a anlatmasıyla başlayan kıssa (Yusuf, 12/4.), Hz. Yakub’un insanın düşmanı olan şeytana uyararak kendisine tuzak kuracakları endişesiyle gördüğü bu rüyayı kardeşlerine anlatmaması (Yusuf, 12/5.) yönünde oğlu Yusuf’a yaptığı telkinleriyle devam etmektedir. Kıssanın bundan sonra devam eden kesitlerinde ise Hz. Yusuf ve kardeşlerinin yaşadıkları olayların, almak isteyenler için ibretlerle dolu olduğu beyanından anlaşılacağı (Yusuf, 12/7.) üzere günümüze de ışık tutacak pek çok önemli mesajı ihtiva etmektedir.

İlk olarak Hz. Yusuf ve kardeşi Bünyamin’i (Zemahşeri, el-Keşşaf, 2/446.) babalarının daha fazla sevdiği düşüncesinden hareketle (Yusuf, 12/8.) diğer kardeşlerinin, Yusuf’tan (a.s.)

kurtulmak için onu öldürmek dâhil (Yusuf, 12/9.) farklı çareler aradıkları haber verilmektedir. Bu gerçek, kardeş dahi olsa insanın arasında meydana gelebilecek olan haset duygusunu ve bu duygunun nelere yol açabileceğini göstermesi açısından verdiği mesaj itibarıyla dikkat çekicidir.

Kardeşlerin kurdukları planı hayata geçirmek üzere babalarına gelerek “Niçin Yusuf hakkında bize güvenmiyorsunuz?” (Yusuf, 12/11.) şeklinde psikolojik bir yaklaşımla babalarını etkilemeye ve Hz. Yusuf’un iyiliğini düşündüklerini söyleyerek asıl niyetlerini gizlemeye çalışmaları da (Nesefi, Medariku’t-Tenzil, 2/98.) dikkat çeken hususlardandır. Aynı şekilde, kardeşleri Yusuf’tan (a.s.) kurtulmak için onu kuyuya attıkları hâlde kendisini kurdun yediğini belirterek ya-

lan söylemelerine karşılık, oğlunun ölüm haberini alan Hz. Yakub'un gösterdiği sabır ve metanet (Yusuf, 12/16-18.), aile içerisinde cereyan edebilecek olayları ve bu olaylara yaklaşım tarzını göstermesi yönüyle oldukça önemlidir.

Atıldığı kuyudan Yüce Allah'ın yardımıyla kurtulan Hz. Yusuf'un, hizmetinde bulunduğu kadının gayriahlaki teklifini "Bunu yapmaktan Allah'a sığınırım." (Yusuf, 12/23.) diyerek reddetmesi ve "Rabbim! Zindan bana bunların benden istediklerinden daha iyidir." (Yusuf, 12/33.) şeklindeki niyazıyla Allah'ın yardım ve nusretine sığınması, dünyanın geçici heves ve menfaatleri karşısında takınılması gereken Müslümanca tavrın en güzel örneklerinden biri olarak karşımıza da durmaktadır.

Yüce Allah'ın, Hz. Yusuf'a öğrettiği rüyaları yorumlama kabiliyeti neticesinde, ona karşı göstermiş olduğu teslimiyetin sonucu olarak zindandan kurtulan ve kendisine atılan iftiradan aklanmış Yusuf (a.s.) (Yusuf, 12/50-51.), nefsini temize çıkarmadığını ve bu kurtuluşun da Yüce Allah'ın lütfuyla olduğu gerçeğini de itiraf etmektedir. (Yusuf, 12/53.) Bu hakikat ise Kur'an'da ayrıca vurgulandığı üzere bize ulaşacak bir menfaat veya başarının, mülkün asıl sahibi olan Yüce Allah'tan geldiğini (Nisa, 4/79.) unutmamamız gerektiğine yönelik bir mesaj olarak ayrıca önemlidir.

Allah'ın rahmet ve yardımının iyi kullarla beraber olduğu (Araf, 7/56; Yusuf, 12/22.) hakikati bağlamında, başına gelen türlü zorluklara karşın sabır

ve teslimiyeti neticesinde bu sıkıntılardan Yüce Allah'ın yardımıyla kurtulan ve yönetimde söz sahibi olan Hz. Yusuf'un, onlardan intikam alma imkânı olduğu hâlde başına gelen bütün bu sıkıntılara sebep olan kardeşlerine yardım etmesi (Yusuf, 12/58-62.) ve nihayetinde onları affetmesi (Yusuf, 12/92.), bizlere karşı yapılan hataları affedebilmenin ve hoşgörünün güzel bir erdem olduğunun canlı bir örneğidir.

Nihayetinde, annesi, babası ve kardeşlerine kavuşan Hz. Yusuf'un anne ve babasını kendi tahtına oturtması (Yusuf, 12/100.), varlık sebebimiz olan anne ve babamıza gösterilmesi gereken hürmete bir işaret (Sabuni, Safvetü't-Tefasir, 2/64.) olarak değerlendirilebilir. Anne babası ve kardeşlerinin, önünde eğildiklerinin belirtmesi suretiyle Hz. Yusuf'un daha önce gördüğü, on bir yıldız ile güneşin ve ayın kendisine secde ettikleri şeklindeki rüyasının gerçekleşmesiyle son bulan bu kıssa baştan sona her safhasında ibret alınması gereken birçok mesajı ihtiva etmektedir.

Diğer taraftan, ayette bildirildiği üzere okuma yazma bilmeyen, herhangi bir yerden okuyup öğrenmediği dolayısıyla daha önce bilmediği bu kıssayı (Yusuf, 12/3.), Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu kadar ayrıntılı bir şekilde anlatması onun bu bilgileri vahiy yoluyla aldığı, kendisinin hak peygamber olduğu, Kur'an'ın da Allah kelamı olan mucize bir kitap olduğu gerçeğinin de ifadesidir aynı zamanda. (Kur'an Yolu Tefsiri, c. 3 s. 213.)

Netice itibarıyla kıssaların Kur'an'da anlatılmasının asıl amacı elbette ki tarihî malumat vermek değildir. Bu kıssaların bize bakan yönü, aynı hatalara düşmemek üzere yaşananlardan ders çıkarmaktır. Bu bağlamda, en güzel kıssa olarak nitelenen Hz. Yusuf kıssası da sabırdan şükre, iffetten tevazuya, tedbirlilikten tevekküle, haset gibi kötü duygulardan uzak durmaktan inanan ve sabreden kullarını Yüce Allah'ın yardımsız bırakmayacağına kadar pek çok mesajı bünyesinde barındırmaktadır. Verdiği mesajlar, Kur'an'ın ilk muhataplarından bugünkü muhatapları olan bizler ve kıyamete kadar gelecek olan diğer muhatapları için de geçerli olacaktır. Zira zaman geçse de insanların sahip olduğu hırs, tamah, haset gibi duygular insanlarla birlikte var olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla günümüzde aile içerisinde yaşanan pek çok benzer soruna nasıl bir yaklaşım tarzı geliştirebileceğimizin de ipuçlarını bulmaktayız bu kıssada. Kur'an'ın buyurduğu üzere elbette ki ibret almak isteyenlere... ■

Kıssaların Kur'an'da anlatılmasının asıl amacı elbette ki tarihî malumat vermek değildir. Bu kıssaların bize bakan yönü, aynı hatalara düşmemek üzere yaşananlardan ders çıkarmaktır.

EMEKSİZ VE KOLAY KAZANÇ DEĞİL HELAL KAZANÇ

Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

مَا أَكَلُ أَحَدٌ طَعَامًا فَطُ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ

“Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir şey yemiş değildir.”

(Buhari, Büyu’, 15.)

Dinin, sadece Allah ile kul arasında olduğuna dair yanlış bir kanaat vardır. Şüphesiz ki dinin, kişi ile Allah arasında olan bir boyutu olduğu gibi kişinin diğer insanlarla hatta canlı cansız bütün varlıklarla ilişkisini düzenleyen bir mahiyeti de bulunmaktadır. Hayatın her safhasında müntesiplerine birtakım ilahi kurallar koyan dinin, bu kuralları koymasının temel sebebi, eşref-i mahlûkat olan insanın dünyada huzura, ahirette de ebedî kurtuluşu kavuşabilmesini sağlamaktır. İşte bu kurallardan biri de helal kazanç konusudur.

Öncelikle bilinmelidir ki Allah’ın yeryüzündeki nimetle-

rinden helal olanlar çoktur, saymakla bitmez. Haram olanlar ise sınırlıdır, sayılıdır. Müslümana düşen sınırlı sayıdaki bu haramlara düşmeden helal olanın peşinde koşturmak, helal kazançla meşgul olmak, emeksiz ve haksız kazançtan uzak durmaktır. Zira haramlar Allah’ın koruluğudur, sınırlarıdır. Sınırı aşmak harama düşmektir, her haram bir günahdır, her günah da bir ateştir. Bu dünya hayatında haram yiyenler, haram ve haksız kazançlarla mallarına mal, servetlerine servet katanlar kendilerini çok şanslı hissedebilirler. Veyahut bu sözde kazançlarını görüp onlara imrenenler de

olabilir. Ama unutulmamalıdır ki ahiret var, “Sonra o gün, nimetlerden mutlaka hesaba çekileceksiniz.” (Tekasür, 102/8.) ayetinde buyrulduğu gibi her nimetin bir hesabı var.

Evet, bu dünyada elde ettiğimiz her malın/nimetin bir hesabı olacaktır. Hatta sahip olduğumuz her mal için iki hesap vardır: Birincisi, “Nereden kazandın?”; ikincisi, “Nereye harcadın?” Nitekim Ebu Berze el-Eslemi’nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “İnsanoğlu kıyamet günü beş şeyden hesaba çekilmedikçe yerinden kımıldayamayacaktır: Ömrünü nasıl tükettiğinden, gençliğini nasıl yıprattığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından ve öğrendiği bilgilerle nasıl amel ettiğinden.” (Tirmizi, Sıfatü’l-kıyame, 1.) Bu hakikat apaçık ortada olmasına rağmen ne yazık ki daha çok kazanma hırsıyla koca dünyayı birbirimize dar etmekte, hesabını vermekte zorlanacağımız basit dünyalıklar yüzünden birbirimizi üzmemekte, kırmakta ve akrabalarımızla ilişkilerimizi kesmekteyiz. Çifte hesap sorulacak dünyalık mallar yüzünden bu kadar kavgaya, küslüğe ve hırsa gerek var mı gerçekten? Bu dünyadaki günlerimiz sayılı iken “Olsun da nasıl olursa olsun, gelsin de nereden gelirse gelsin.” demek, akli başında bir Müslümana yaraşır mı? Bu sorulara verilecek cevap, “Elbette hayır.” olacaktır. Zira biz Müslümanız. Sadece bu dünya için yaşamayız. Namaz ve oruç gibi ibadetlerimizden nasıl taviz

vermiyorsak, içki ve domuz eti gibi haramlar konusunda nasıl duyarlı davranıyorsak helal kazanç noktasında da aynı hassasiyet ve duyarlılığı göstermeliyiz. Biliriz ki namaz, oruç, hac ve zekât nasıl birer ibadetse helal kazanç da aynı şekilde ibadettir. Yine biliriz ki dua, namaz, oruç gibi ibadetlerimizin kabulü, kazancımızın helal olması ile doğrudan alakalıdır. Nitekim bu hususu Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bir kişi hakkında söylediği şu sözlerde görmek mümkündür: "Onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdı. Haram ile beslenirdi. Peki, böyle birisinin duası nasıl kabul edilsin?" (Müslim, Zekât, 65.)

Öte yandan Kur'an-ı Kerim'de "Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yiyin, şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin apaçık düşmanınızdır." (Bakara, 2/168.) buyrulmaktadır. Ayette helal yeme ve şeytana tabi olmama hususlarının bir arada zikredilmesi, bu ikisi arasında bir bağlantı olabileceğini akla getirmektedir. Söz konusu ayetten hareketle helalinden yemenin, âdetta kul ile şeytan arasında bir bariyer vazifesi icra ettiğini söylemek mümkündür. Helalinden yeme konusunda hassas davranıp bu bariyeri aşmayan kimse, "şeytana uyma" noktasında da teyakuz hâlinde olabilecektir. Bu hususta gerekli titizliği göstermeyerek bariyeri yıkan/aşan kimsenin şeytana tabi olması ise hiç şüphesiz daha kolay olacaktır.

Bundan dolayı İslam'da, helal kazanç kutsal görülmüş ve Müslümanın helal kazanç peşinde koşması emredilmiştir. Helal kazanç ise faiz, kumar, şans ve bahis oyunları, rüşvet, hırsızlık gibi dinen yasaklanan hususlardan uzak, emek verilmiş ve alın teri dökülmüş her kazançtır. Helal kazanç; daha çok olan değil temiz olup hesabı verilebilir olan kazançtır. İşte bu noktada bir Müslümanın daha çok kazanmaktan önce helalinden kazanmayı temel hedef olarak belirlemesi esastır.

Ne var ki özellikle günümüzde daha da yaygınlaşan emek harcamadan ve kısa yoldan zengin olma arzusu Müslümanları bu temel hedeften gitgide uzaklaştırmaktadır. Her geçen gün sanal mecralarda daha çok kazanma vaadi sunan birbirinden farklı kazanç yöntem-

leri ile karşılaşmaktadır. Bu tarz yöntemlere müracaat edilmeden önce konunun kanuni altyapısı ile faiz, kumar, aldatma gibi dinen yasaklanan herhangi bir unsur barındırıp barındırmadığı muhakkak netleştirilmeli; "helal" ve "tayyib" (her türlü şüpheden uzak tertemiz) bir kazancın olup olmadığı iyice araştırılmalıdır. Bu hususta gerekli titizliği göstermeyecek kişiler, ellerinde ve avuçlarındaki dünya malını yitirmek suretiyle çeşitli mağduriyetler yaşamakla kalmayıp ahirette de çetin bir hesapla karşılaşacaklardır. Öyleyse Müslümana düşen her daim dilinden "Allah'ım! Bana helal rızık nasip ederek beni haramlardan koru! Lutfunla beni senden başkasına muhtaç etme!" (Tirmizi, Deavat, 111.) nebevi duasını düşürmemek ve bu doğrultuda bir hayat sürmektir.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. İnanç ve ibadet, nasıl dinin emriyse helalinden kazanıp helalinden harcamak da aynı şekilde dinin emridir. Dolayısıyla her Müslüman helal kazanç konusunda gerekli hassasiyeti göstermelidir.
2. Helal kazanç; emek verilmiş, alın teri dökülmüş ve hesabı verilebilir olan kazançtır. Bir Müslümanın daha çok kazanmaktan önce helalinden kazanmayı temel hedef olarak belirlemesi gerekmektedir.
3. İbadetlerin kabulü ile helalinden kazanıp helalinden yeme arasında doğrudan bir ilişki olduğu unutulmamalıdır. ■

Hayatın her safhasında müntesiplerine birtakım ilahi kurallar koyan dinin, bu kuralları koymasının temel sebebi, eşref-i mahlûkat olan insanın dünyada huzura, ahirette de ebedî kurtuluşa kavuşabilmesini sağlamaktır.

BASINDA DİN VE DİYANET (1950'Lİ YILLAR) - 2

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

1 930'lu ve 1940'lı yıllarda olduğu gibi 1950'li yıllarda da bir kurum olarak Diyanet ve Diyanet hizmetleri, basında fazla yer almaz. Yazımıza esas aldığımız Vakıf gazetesinde de durum aynıdır. Yer verilen haber ve yorumları, Diyanet'in özerk kurum hâline getirilmesi, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu'na yönelik hücumlar, dinî gün ve gecelere ilişkin duyurular, din hizmetlileri aleyhindeki adli vakalar, bazı dinî konularda ilgisizlerin indi görüşleri şeklinde özetlemek mümkündür. Bu yazıda, sayılan hususlardan sadece bir kısmına bazı örnekler verilecektir.

18 Haziran 1950 tarihli Vakıf'ta, "Diyanet İşleri Başkanlığı müstakil hâle mi getirilmelidir?" konulu bir anket açılmıştı. İlerleyen günlerde ankete katılanların görüşlerine yer verildi. Mesela Ali Kemal Aksüt, "Yüzlerce yıldan

beri muvaffakiyetle tatbikatta bulunan Fener Patrikhane-sinin usul ve nizamlarını inceleyip meşk edinmemiz ve ihtiyaçlarımıza göre gerekli değişiklikleri yaparak cemaat teşkilatımızda tatbik etmemiz muvaffak olacaktır." görüşünü dile getirmişti. Bu yıllarda dinî hassasiyetli dergilerde

de "Diyanet'in muhtariyeti" konusunda görüşler serdediliyordu. Mesela Temmuz 1950'de Fevzi Boztepe ve Eylül 1950'de de M. Raif Ogan, Sebilürreşad dergisinde "Diyanet İşlerinin muhtariyeti" konusunda birer makale yazmışlardı. Ogan'ın, aynı günlerde yine Sebilürreşad'da "Evkafın Diyanet riyasetine bağlanması" başlıklı bir yazısı daha yayımlanmıştı.

Bilindiği üzere 1950'li yıllarda iki şahıs başkanlık yapmıştı: Ahmet Hamdi Akseki ve Eyüp Sabri Hayırlıoğlu. Akseki, Ocak 1951'de vefat etmiş ve ondan sonra 1950'li yılların sonuna kadar Hayırlıoğlu görevde kalmıştı. Merhum Akseki, reisliğinin ilk üç yılında memleket ziyaretleriyle, basın toplantılarıyla, vaaz ve konferanslarıyla, gazetelere verdiği demeçlerle, yayımladığı genelgelerle basında sık sık yer alabilmişti; ancak o, 1950 yılı gazetelerinde fazla haber konusu olmadı. Ağustos 1950'de yaptığı ba-

sın toplantısında Diyanet'in muhtariyeti, din eğitimi ve radyoda dinî yayın gibi konulara ilişkin serdettiği görüşler gazetelerde haber olarak yer almıştı. 9 Eylül 1950 tarihli gazeteler de Reis Akseki'nin Bursa Ulucami'de vaaz ettiğini duyurmuştu. Akseki'nin Ankara Cezaevini ziyaret ederek mahkûmlara vaaz etmesi de 14 Kasım 1950 tarihli gazetelerde yer almıştı.

9 Ocak 1951'de Akseki'nin vefatı ve bilahare Eyüp Sabri Hayırlıoğlu'nun Reisliğe getirilmesi basında küçük haber konusu olmuştu. 12 Mart 1951'de gazetede yer alan bir haberde Hayırlıoğlu'nun ilmiyeye mensup ve aynı zamanda avukat olduğuna işaretilmişti.

Hayırlıoğlu neredeyse bütün reisliği boyunca aleyhte haber ve yorumlarla gazetelerde yer aldı. Ancak o, basının hücumlarına boyun eğmemiş, basınla kıyasıya bir mücadeleye girmekten geri durmamıştı. Hakkında çıkan haber ve yorumlara ilişkin sadece birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

Ağustos 1953 tarihli gazetelerde Başkan Hayırlıoğlu'na iki ay süre ile zorunlu izin verildiği, bu müddet zarfında Başvekâlet Müsteşarı Ahmet Salih Korur'un Başkanlığı tedvirle görevlendirildiği haberi yer almıştı. Vakıt'ın 28 Mart 1955 tarihli nüshasında da Diyanet dairelerinde görevli kadınlarla ilgili bir genelge yayımladığı iddiası üzerine Diyanet İşleri Başkanı hakkında tahkikat açıldığı haber verilmekteydi.

Hayırlıoğlu'nun basında en şiddetli tarizlere maruz kaldığı husus, onun, Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle doğru yazılıp okunamayacağı görüşünü beyan etmesidir. Aslında Latin harfleriyle Mushaf basımı 1930'lu yıllarda gündeme gelmiş, Başkanlığın ilgili birimleri bu konuyu inceleyerek bazı kararlar almıştı. Dergimizin daha önce çıkan sayılarında bu meseleye genişçe yer vermiştik. Ancak Ekim 1958'de konu, bilhassa Başkan Hayırlıoğlu özelinde basında bir kez daha alevlendirilmiştir. Şöyle ki Batı Trakya'da yayımlanan Sebat gazetesi bu meseleyi Diyanet İşleri Başkanlığına sormuş, Başkan Hayırlıoğlu imzasıyla gönderilen cevabi yazıda yukarıda sözü edilen görüş iletilmişti. Bu cevabi yazı, basında günlerce sürecek tartışmanın fitilini ateşlemiş, Başkan Hayırlıoğlu'na acımasızca saldırılmıştı. Başkanlığın açıklaması, bağlamından saptırılarak mürtecilere destek olarak lanse edilmişti. Diğer birçok gazete yanında Vakıt'ın Ekim 1958 tarihli sayıları bu haberlerle doluydu. Gazetede Peyami Safa, Ulunay, Sedat Ağralı, Hakkı Süha Gezgin, Prof. Bedii Ziya Egemen gibi yazarlarının indiyorumlarına da yer verilmişti. Gazetelerde Başkan'ın bu konuda 3 Ekim'de Ankara'da bir basın toplantısı düzenlediği, kendisinin istifaya davet edildiği haberleri çıkmıştı. 4 Ekim tarihli ve Refi Cevad Ulunay imzasını taşıyan bir yazı, "Diyanet İşleri Riyaseti Buhranı" başlığını taşıyordu. Peyami Safa tarafından kaleme al-

nan 4 Ekim tarihli "Arabça Kur'an ve Latin Harfleri" başlıklı yazı da hayli dikkat çekiciydi. Bu tazyikler karşısında Hayırlıoğlu'nun görevinden çekilmeyeceğine dair demeci de gazetelerde yer almıştı.

Bir Diyanet İşleri Başkanı'na, özetle aktardığımız bu muamele reva görülürken çok dikkat çekicidir, bu yıllarda

Kıbrıs Müftüsü Mehmet Dâna Efendi, basınımda el üstünde tutulmuş, övgüye boğulmuştu. Sebebi ise Dâna Efendi'nin ezan konusundaki tutumudur. Şöyle ki kanuni bir mecburiyet olmamasına rağmen Türkiye'deki uygulamaya paralel olarak Kıbrıs'ta da ezan Türkçe okutulmuştu.

Hatta Türkiye’de Arapça ezan yasağının kaldırılmasından sonra da Türkçe ezan uygulamasına bir süre daha devam edilmişti.

Kıbrıs’ta 1 Ocak 1929’dan itibaren kaldırılan müftülük makamı 1950’de yeniden teşekkül edince müftü olarak Türkiye’den Yakup Celal Menzilioğlu gönderilmişti. Müftü Menzilioğlu, 31 Mart 1951’de yayımladığı bir tammimle ezanın Kıbrıs’ta da asli şekliyle okunacağını bildirdi. Menzilioğlu, Ağustos 1951’de Türkiye’ye döndükten sonra 1954 yılında Kıbrıslılar kendi müftülerini seçme hakkını elde ederler. Dâna Efendi, 17 Ocak 1954’te

Kıbrıs’ın seçilmiş ilk müftüsü olur; akabinde 9 Şubat 1954’te ezanın Türkçe okunmasına dair fetva verir. Dâna Efendi’nin müftü seçilmesi ve bilhassa ezanı Türkçe okutması icraatı Türk basınında geniş yer bulur.

Diyanet İşleri Başkanı’na gazetelerde hakaretimiz bir üslupla saldırılırken bu icraatıyla Dâna Efendi büyük itibar görür. Mesela Vakıf gazetesinin 18 Ocak 1954 tarihli nüshasında “Kıbrıs’ın yeni Müftüsü” manşetiyle verilen haberde müftünün Lefkoşa’ya gelişinin 19 pare top atışıyla selamlandığı, on binlerce Türk’ün iştirakiyle büyük tezahürat altında göreve başladığı yazılmıştı.

Dâna Efendi, bir derneğin davetlisi olarak 28 Kasım 1954’te Türkiye’ye gelir. Gazetelerde bu ziyarete de genişçe yer verilir; onun, basına verdiği demeçte, Kıbrıs’ta ezanın Türkçe okunduğunu açıklamasından övgüyle bahsedilir. Türkiye’de ezan, Haziran 1950’den itibaren asli şekliyle okunurken Kıbrıs’ta ezanın Türkçe okutulması takdirle karşılanır. Kıbrıs’tan ve Dâna Efendi’den örnek alınması istenir. Asım Us, 16 Şubat 1954’te yayımlanan “Bizim Dâna Efendimiz Nerede?” başlıklı yazısında, Dâna Efendi’nin Kıbrıs’ta ezanı kendi inisiyatifiyle Türkçeye çevirdiğinden bahisle Türkiye’deki Diyanet görevlilerinin benzer bir içtihatla bulunmasına hayıflanıyordu: “Kıbrıs Müftüsü Dâna Efendi’nin kendi müezzinlerine verdiği emir, bizim Diyanet İşleri Reisimize düşen millî bir vazifeyi hatırlatıyor.” Buna karşılık Sebilürreşad’ın Nisan 1954 sayısında M. Hizbet Hikmet imzasıyla ve “Hak ve Hakkate Davet: Yanlış Yol Tutan Müftümüze Hidayet Temenni Ederiz” başlığıyla bir makale yayımlandı. Kıbrıs Müftüsü-

nün Aralık 1954’teki Amerika ziyaretine -bu yıllarda bir Diyanet İşleri Başkanı’nın yurt dışı seyahati söz konusu bile değildi- ve orada yaptığı açıklamalara da gazeteler yer vermişti. Bir cümle ile belirtilim ki onun Türkiye’ye yaptığı ziyaretlere Diyanet İşleri Başkanlığı ilgi göstermemişti.

Dâna Efendi’nin Kıbrıs’ta ezanı Türkçe okutma uygulaması bir yıl kadar sürmüş, kendisinin yukarıda sözü edilen Amerika ziyareti sırasında, halkın ısrarla talebi üzerine müezzinler ezanı asli şekliyle okumaya başlamışlardı. Hâl böyle olmasına rağmen, ilginçtir, diğer camilerin aksine Gazimağusa’daki Ayasofya Camii’nde 1966 yılına kadar ezan Türkçe okunur.

Din gibi hassas bir konuda yetkisiz ve donanımsız kişilerin pervasızca görüş beyanında bulunmaları, kalem oynatmaları örneklerine 1950’li yıllarda da mebzul bir şekilde rastlarız. Mesela, 12 Eylül 1951 tarihli “Kurban Bayramı” başlıklı yazısında Hakkı Süha Gezgin, kurban kesmek yerine bunların parasını Kızılay’a, Hava Kurumuna vermek daha uygun olmaz mı, diye sormaktaydı. Gezgin, bu teklifini sonraki yıllarda da tekrar edecektir. Aynı yazar 3 Ağustos 1954 tarihli “Hac kimlerin borcudur?” başlıklı yazısında da hac yolculuğunun zorlukları hatırlatılarak kendilerine hac farz olmayanların her ne pahasına olursa olsun hacca gitmekte ısrar etmelerini eleştiriyor, bu konuda yetkilileri tedbir almaya çağırıyordu.

Yeni Kıbrıs Müftüsü işe başladı

Müftü Mehmed Dâna’nın Lefkoşeye gelişi 19 pare top atımı ile selâmlandı

Lefkoşe 17 (T.H.A.) — Kıbrıs tarihinde ilk defa seçilmiş, Kıbrıs Müftülüğüne seçilen Mehmed Dâna’nın resmen vazifeye başlaması Kıbrıs Türkleri arasında heyecanlı tezahürata sebebiyet vermiştir.

OBJEKTİF

~~PERKINUS SOKAKI~~

Arabça Kur’ân ve Latin harfleri

EĞER herhangi bir gayri mes’ul şahıs, Kur’ân-ı Kerim’in Arapça asıl metninin Latin harflerine çevrilmesi câiz olmadığı iddiasını ortaya atsaydı, yobazlığına verir, gerçelik. Fakat Diyanet İşleri Reisliği gibi mes’ul bir makam işgal eden zat, hiçbir dini ve şer’î delile istihak etmeden böyle bir iddiaya fetva mahiyeti verir ve bunu Türk öğretmenine imzasını taşıyan bir mektup hâlinde gönderirse, dini olduğu kadar da millî bir hata işlemiş olur. Çekilmesi vaciptir. Amme vicdanının fetvası da bu.

23 Ağustos 1953 tarihli “Bayramdan İlhamlar” başlıklı yazısında Hakkı Tarık Us da benzer şekilde kurban kesme yerine bedelinin tasadduk edilmesi doğrultusunda fetva çıkartılmasını istemişti. Yazısında ayrıca karşılama ve açış törenlerinde kurban kesiminin yasaklanmasını da önermişti. Yine Vakıt yazarlarından Asım Us, 16 Mayıs 1955 tarihli “Nikâh Müessesesi” başlıklı yazısında, gerekli tedbirleri alarak imam nikâhının kökünden kurutulmasını tekelif edebilmişti.

28 Şubat 1959 tarihli Vakıt’ta “Cenaze namazları” başlığıyla yer verilen imzasız iki paragraflık yazıda, cenaze namazı için cami avlusuna gelenlerin bir kısmının namaz kılıp bir kısmının kılmasının ikilik doğurduğu, namaza katılamayışa da büyük ölçüde abdestsiz olmanın neden olduğu belirtilmişti. Buradan hareketle yazıda, cenaze namazı için abdest almanın zorunlu olmaması gerektiği ileri sürülüyor ve Diyanet İşleri Başkanlığının bu konuda bir açıklama yapması isteniyordu.

1956 ve 1957 yılı gazetelerinde, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Osman Nebioğlu tarafından ayrı ayrı hazırlanmış Kur’an tercümelerinin, alanda uzman olma gibi bir hassasiyet gösterilmeden sahipliğini onaylayıcı, tavsiye edici bir hayli haber ve yorumun yer almasını da bu cümleden zikredebiliriz. Baltacıoğlu’nun çevirisinin gazetede ki reklamı “Kur’an / Türkçeye çeviren İ. H. Bal-

tacıoğlu” şeklinde idi; ancak gazetenin yazarları Asım Us ve Ali Kemal Aksüt’ün çeviriden övgüyle bahsettikleri makaleleri “Türkçe Kur’an”, “Öz Türkçe Kur’an” gibi başlıklar taşıyordu. Hâlbuki M. Raif Ogan, Sebülürreşad dergisinin Mart ve Nisan 1956 sayılarında “Baltacıoğlu’na Cevap: Kur’an’ı tercüme teşebbüsü” başlığıyla yayımlanan iki yazısında, söz konusu tercümedeki tahriflere işaret ederek yazarı sert bir şekilde eleştirmişti. Keza, Hasan Basri Çantay da bu derginin Kasım ve Aralık 1957 sayılarında “Baltacıoğlu ve Kur’an” başlıklı makalesinde bu meale ilişkin tenkitlerini dile getirmişti.

Yetkin olmayanların din adına görüş beyanında bulunmasında dikkat çeken bir diğer husus, bu kişilerin bazen kendi aralarında dinî konularda polemige de girmeleridir. Aynı gazetenin yazarları Ali Kemal Aksüt ve Ömer Fevzi Mardin arasında gayrimüslimler için mevlit ve ehl-i kitap konusundaki tartışmalar bunun en müşahhas örnekleridir. Mevlit konusundaki tartışmalara önceki yazımızda temas etmiştim. Aksüt’ün Ocak 1952’de ehl-i kitapla ilgili yazılarından ikisi, “Kitap Ehli Hidayette mi, Değil mi?”, “Dünya Peygamberi” başlığını taşıyordu. Mardin, Ocak 1952’de 15 ayrı yazı ile Aksüt’e cevap vermişti. Bu yazılardan biri, Ahmed Es’ad Benim’in yazdığı bir makaleye cevap niteliğinde idi ve “Miraç hadisleri sahih midir değil midir” başlığını taşıyordu. Aksüt, Mardin’e “Cenab-ı Hak Kitap Ehlini doğru yola

nasil çağırdı?” ve “Neuzubillah” gibi başlıklar altında Mart 1952’de karşılık vermişti. Keza gazetenin üç yazarı Hakkı Tarık Us, Osman Nuri Ergin ve Ömer Fevzi Mardin, Ocak 1952’de cenaze konusunu kendi aralarında tartışmışlardı. Dikkatimizi çeken önemli bir husus da, 1950’li yıllarda basında başörtüsü konusunun yer almamış olmasıdır.

“Basında Din” başlığı altında, 1950’li yıllarda dinî gün ve gecelere ilişkin gazetelerdeki haber ve yorumlara da yer vermek istiyordum, kısmetse başka bir zaman ele alalım.

Özetlemek gerekirse 1950’li yıllarda Vakıt dâhil ana akım gazeteler, dine ve dinî olana müspet ve sağlıklı bir yaklaşım içinde olmadı; hâliyle dönemin süreli yayınlarının, halkın dinî kültürünü yeterli ve sağlıklı bir şekilde beslediğini söylemek zordur. Öte yandan bu yıllarda Diyanet ve hizmetleri gazetelerde yeteri kadar yer bulamadı. Bu nitelikleriyle 1950’li yılların basınıyla 1930 ve 1940’lı yılların basını arasında fazla bir fark yoktur. ■

YENİ MEDYA ÇAĞINDA ÖZGÜN KALABİLMEK

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Vaizi

İnsanların tutum, kanaat, ilgi ve algılarının şekillenmesi, yerleşik değer ve davranış kalıplarının değişmesi hususunda medya, daima önemli bir güç ve elverişli bir etkenidir. Sadece bir haberleşme ve iletişim aracı olmanın ötesinde inançtan eğitime, sanattan siyasete, ekonomiden sağlığa kadar her alan-

da kitleleri etkileme imkânı veren basılı, görsel ve işitsel medya unsurları, özellikle sanayi devriminden bu yana peyderpey gerçekleşen küreselleşmenin lokomotifi olmuştur. Son otuz yıldır baş döndürücü bir hızla gelişen bilgi teknolojileri ve internet ise medyanın gücünü farklı bir boyuta taşımış; telefon, tablet, bilgisayar gibi yeni medya unsurlarını gündelik hayatın vazgeçilmez öğeleri hâline getirmiştir. Zaman ve mekân gibi sınırları ortadan kaldırarak dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlar arasında anlık bilgi akışı, iletişim, etkileşim ve paylaşım imkânı sağlayan yeni medya unsurları, sosyal ilişkilerde ürkütücü bir özgürlük alanı oluşturarak kültürlerarası etkileşimi

alabildiğine hızlandırmıştır. Her çeşit içeriğin dijitalleştiği bu süreç, kültürel kodların yeniden tanımlanmasına yol açmıştır.

Bugün her şeyin sınırsızca sergilenebildiği sosyal ağlardaki kültürel geçişkenlikle dijital dünya, küresel ölçekte yeni bir kültürel ağ toplumu meydana getirmekte ve aynı zamanda tarihten, coğrafyadan ve özgün medeniyet değerlerinden bağımsız kendi kültür standardını oluşturmaktadır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gündemindeki artırılmış gerçeklik (AR), sanal gerçeklik (VR), yapay zekâ (AI), kovan zihin (hive mind), yapay zekâyâ dayalı internet (WEB 3.0), sanal âlem (cyberspace/metaverse) gibi kavramsallaştırma-

lar, yakın gelecekte interaktif etkileşimin daha ileri bir noktaya taşınacağına işaret etmektedir.

Algıların kolayca manipüle edilmesine, yerleşik değerlerin fütursuzca sorgulanmasına ve her türlü mahremiyetin dönüşmesine sebebiyet veren bu büyük değişimin tamamen doğal, olumlu ve masum olduğunu varsaymak ve burada aileye, topluma ve insanlığın geleceğine dair bir tehdit unsuru görmemek, elbette fazlasıyla iyimser bir yaklaşım olacaktır. Çünkü bilginin kaynağı ve akışı dikkate alındığında çağın getirdiği imkânların gerçekte büyük bir kültür emperyalizmine ve toplumsal hayatın her alanında olağanüstü bir küresel standartlaşmaya hizmet ettiği görülecektir. Neredeyse her türlü sınırı ortadan kaldıran dijital teknolojiler, bir taraftan hayatı önemli ölçüde kolaylaştırırken diğer taraftan kültürel yayılcılığı ve baskın toplumların diğer toplumlar üzerindeki kültürel hegemonyasını alabildiğine artırmaktadır. Dijital platformlarda varlık gösteren gazete, radyo, televizyon, film, müzik gibi unsurların yanı sıra haber ajansları, sosyal medya mecraları, alışveriş platformları, bilgisayar oyunları vb. araçlar, tek tipçi kapitalist bir dünya modelinin kültür taşıyıcıları olarak ön plana çıkmaktadır. Geçmişte toplumdan topluma farklılaşan değerlerin, ilkelerin, tüketim alışkanlıklarının ve beğeni kıstaslarının gün-

begün küresel tekdüzeliğe bürünmesi de bu minvalde irdelenmesi gereken bir olgudur. Zira bütün toplumları aynı şeye muhtaç, aynı zevke müptela hâle getirmek için her çeşit propaganda aracı kullanılarak yürütülen algı operasyonları, zaman içerisinde yerel ve özgün olandan kopuşu da beraberinde getirmektedir. Buna mukabil aynı yöntemle ikame edilen yeni yapay değerler(!) ve spordan sanata, eğitimden siyasete, eğlenceden estetiğe kadar her alanda üretilen küresel rol modeller, tüketim alışkanlıklarından yaşama biçimlerine kadar bütün toplumların aynılaşmasına yol açmaktadır.

Gelinen noktada iletişim teknolojileri ve yeni medya, internet olanaklarının da yardımıyla millî, siyasi, iktisadi ve ahlaki her türlü engeli aşarak tek tipçi bir kültürün bütün toplumlarca içselleştirilmesine hizmet etmektedir. Giyimden beslenmeye, eğlenceden sanata, aileden sosyal hayata kadar her alanda özgünlüğünü yitirmiş ve genel anlamıyla Batılılaşmış (özelde Amerikanlaşmış) küresel tekdüze bir ağ toplumu oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bugün Asya'dan Afrika'ya, Avrupa'dan Amerika'ya kadar dijital dünyaya entegre olan bütün toplumlarda sosyokültürel hayatın, tüketim alışkanlıklarının, eğlence kültürünün ve daha pek çok sosyal yapının kısa sürede benzeşmesi, aynılaşması ve hatta sıradanlaşma-

sı, esasen her çeşit medya/enformasyon araçları üzerinden yürütülen bilinçaltı operasyonlarının bir yansımasıdır. Kitlelerin yapay değer, sembol ve imajlara özendirilmesiyle gerçekleştirilen kültür emperyalizminin bir neticesidir. Bu yüzden ekonomik ve teknolojik alanda varlık veya etkinlik gösteremeyen toplumlar, baskın kültürlerin dayattığı hayat tarzlarına duyulan özentinin bir sonucu olarak kendi kültürel özgünlüğünü büsbütün kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Aslında özentisi, insanın yetersizlik hissinden kaynaklanan kendini tamamlama isteğinin bir tezahürü olarak beğendiği bir durumda olma veya beğendiği şeye benzeme çabasıdır (TDK). Fitri bir haslet olan beğenilme arzusunun da desteklediği bu çaba, bireylerin topluma adaptasyonunu sağlayan önemli bir olgudur. Bu bakımdan özentinin yetişme çağındaki insanlarda daha belirgin olması normal karşılanabilecek bir durumdur. Çünkü insanın hayatı öğrenmesi ve sosyalleşmesi, büyük ölçüde bu yolla gerçekleşir. Nitekim yerel ve geleneksel toplumlarda insan için özenilesi ilk örnek, genellikle başta ebeveyn olmak üzere aile bireyleri olmuştur. Ardından yaşadığı toplumun maddi manevi değerleriyle donanmış, insanların takdirini kazanmış, yerel, doğal ve özgün rol modellerin etkili olduğu görülür. Böylece topluma özgü değerlerin kuşaklar arası ak-

tarımı, başkaları tarafından kurgulanmayan ve hayatın doğal akışı içerisinde tebarüz eden şahsiyetler üzerinden gerçekleşir. Gençlerin, toplum için değer ifade eden bu kişilere özendirilmesi ise topluma yeni değerler kazandırma çabasından başka bir şey değildir.

Elbette böyle bir özentinin fert ve toplum için bir sorun teşkil edeceği söylenemez. Ancak küreselleşen bir dünyada özentinin yönünü, niteliğini, boyutunu ve hedefini belirleyen en temel unsurun, toplumların gelişmişlik düzeyi ve sahip oldukları ekonomik ve teknolojik imkânlar olduğu açıktır. Bu meyanda tek merkezden yönlendirilen kültürün baskın çıkmasını sağlayan yeni medya unsurları, edilgen toplumlarda ilgi ve özentiye başka dünyalara yönelttiği için kültürel yozlaşmayı kaçınılmaz hâle getirmektedir. Bu da bireyin eşsiz bir benlik inşa edebilmesini ve varoluşsal kimliğinin gereğini kendi toplumuna özgü bir yaklaşımla yerine getirebilmesini zorlaştırmaktadır. Bireysel ve toplumsal kimliği yansıtan her alanda özentiye kendi özünün idrakine tahvil edemediği sürece insan, özgünlüğünü kaybetmeye ve başkalarının kültür kodlarıyla tasarlanmış hayatlar yaşamaya mahkûm olmaktadır.

Bugün küresel boyuttaki kültürel etkileşim ikliminde kimlik, kişilik, özgürlük ve özgünlük gibi varoluşsal değerleri korumak için tari-

hin hiçbir döneminde ihtiyaç duyulmadığı kadar büyük bir dikkat, basiret ve gayret gerekmektedir. Bunun için anlık değişen gündemler içerisinde cebelleşen günümüz insanının durup dinlenmeye, kendisiyle yüzleşmeye ve farkında olmaya ihtiyacı var. Zira kendiliğin, özgünlüğün ve özgürlüğün kapısını aralayacak ilk adım, farkındalıktır. Çağın farkında olan berrak

Bütün topluları aynı şeye muhtaç, aynı zevke müptela hâle getirmek için her çeşit propaganda aracı kullanılarak yürütülen algı operasyonları, zaman içerisinde yerel ve özgün olandan kopuşu da beraberinde getirmektedir.

bir zihin ve kararlı bir duruş, küreselleşme düzlemindeki modern dünyanın sentetik gerçekliklerini doğru okuyabilme ve olan bitenin arka planını görebilme yolunda önemli bir avantaj sağlayacaktır. Ne var ki teknoloji çağının yaldızlı görüngüsüyle efsunlanan, her an yoğun ve maksatlı uyarıcıların tahripkâr kıskacında kalan modern insan, kendisiyle baş başa kalma hususunda büyük bir mahrumiyet ve kendine ait olanı diğerlerinden ayırt etme hususunda ciddi bir zafiyet içerisinde. Müptelası olduğu haz, hız ve hırs üzerine kurulu hayat tasavvuru, onun benlik, özgünlük ve özgürlük ekseninde vermesi gereken mücadeleyi daha da zorlaştırmaktadır.

Bu bağlamda özgün kalabilmek adına kültürel etkileşimin odağında yer alan internet ve yeni medya unsurlarından büsbütün uzak kalmak elbette önerilecek bir yaklaşım olamaz ve yarının dünyasında böyle bir inziva makul de değildir. Ancak her türlü iletişim ve etkileşim araçlarının kullanımı noktasında, topluma özgü inanç, kültür ve medeniyet değerlerinin referansında şekillenen bir ortam oluşturmak, bu alandaki olumsuz ve yıkıcı dış etkilere karşı bireye ve topluma mukavemet imkânı kazandıracaktır. Kuşkusuz böyle bir ortamı tesis edebilmek de toplumların entelektüel, politik ve sosyoekonomik bakımdan gelişmişlik düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. ■

ZEKÂTLA ARINMA

Dr. Lamia LEVENT ABUL

DİB Süreli Yayınlar ve
Kütüphaneler Daire Başkanı

Namazın nasıl bir şekli ve sureti, bir de ruhu ve hakikati varsa zekât ibadetinin de bir sureti, bir de hakikati vardır. Zekâtın sureti malı yoksula ve fakire vermek, paylaşmaktır. Zekâtın ruhu ise tezkiyedir. Tezkiye temize çıkarmak, arındırmak, arttırmak, fitri olana dönmek, temiz davranışlar ortaya koymaktır. Tezkiye ayrıca nefsi isyan, inkâr ve gafletten, yani manevi kir ve zulmetten temizlemek manasına da gelir. Bu manevi temizlikten sonra ise güzel ahlak ile tezyin etmek gelir. Tezkiye kelimesinin bir diğer anlamı ise artma, çoğalma ve nemalanmadır. Yüce Rabbimizin dinen zengin kabul edilen kişilerin, fakirlere vermesini emir buyurduğu zekât, tüm bu manaları içermektedir. Zira zekâttan kasıt malın tezkiye edilmesi, temizlenip arındırılmasıdır. Zekât vermekle kişi malını her türlü kirden temizlediği gibi nefsinde de arındırıp temizler. Çünkü nefis bencildir, paylaşmak istemez. Nefsin bencil ve kötü eğilimlerinden kişi ancak vermekle arınır. Mal ve serveti paylaşmakla şükürü eda edilir ve şükürle mal artıp çoğalarak bereketlenir. Zekâtle kişi hem maddi ve manevi açıdan arınır hem de şükür etmekle malı ziyadeleşir.

Sufiler kişinin manevi olgunluğa ermesi için nefsin tezkiyesini ve kalbin tasfiyesini lüzumlu görürler. Yüce Rabbimiz nefsin arındırıcı ve temizleyenlerin kurtuluşa erdiğini bildiriyor bizlere. (Şems, 91/9.) Bu arınma çeşitli yollardan gerçekleşir. Tebük seferine imkânları olduğu hâlde katılmayan kişiler daha sonra çok pişman olup üzülmüş ve tüm mallarını Allah Resulü'ne getirerek bağışlanmak istemişlerdi. Bu kişiler Hz. Peygamber'den (s.a.s.) kendilerini arındırmak üzere bu mallarını almasını ve dağıtmasını ve bir de kendilerinin affedilmesi için dua etmesini istemişlerdi. Sevgili Peygamberimiz kendisine böyle bir şey emredilmediği için almak istemedi onların mallarını. Sonra Tevbe suresinin 103. ayet-i kerimesi nazil oldu: "(Ey Peygamber) Onların mallarından bir bölümünü sadaka olarak al ve bu yolla onları temizle, günahlardan arındır. Onlara dua et çünkü senin duan onlara gönül huzuru sağlar. Allah her şeyi işitendir, bilendir." Bu ayet-i kerimede ifade edildiği üzere cihattan geri kalarak hata işleyen kişiler, mallarını infak ederek affedilmeye vesile bulmak istemişler-

di. Yüce Allah onların infaklarını kabul etmiş, arındıklarını bildirmiş ve resulünden onlar için dua etmesini istemiştir. Böylece onlar hatalarına karşılık mallarından vererek manevi olarak kendilerini temizlemeye yol bulmuşlardır. İslam âlimleri bu ayette zikredilen sadakanın zekât olduğunu ifade etmişlerdir. (Kur'an Yolu Tefsiri, c. 3, s. 55-57.)

Zekât da tıpkı namaz gibi kişiyi manevi olarak arındıran bir ibadettir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de namaz ve zekât birlikte zikredilir. Zekât ibadetinin daha ziyade toplumsal birliktelik ve kaynaşma açısından önemi vurgulanır. Ancak zekâtın hikmetleri bununla sınırlandırılmayacak kadar geniştir. İmam Gazali zekât ibadetindeki üç sırrı şöyle açıklar: Her mümin Hak Teâlâ'yı sevdiğini söyler. Allah'ı sevdiğini iddia etmeyen hiçbir mümin yoktur. Hatta insanlar Allah'tan başka hiçbir şeyi sevmemekle memurdurlar. Ancak insanların sevdiği şeylerden biri de Tevbe suresi 24. ayette belirtildiği üzere mallarıdır. Bu sebeple Yüce Allah insanları malları ile deniyor. Eğer mümin Allah'a olan sevgisinde samimi ise malını O'nun uğruna feda edebilir. Zekâtın ikinci sırrı, kalbi cimrilik gibi bir pislikten temizlemektir. Zahirî necaset Hakk'ın huzuruna varmaya engel olduğu gibi cimrilik de Hakk'ın huzuruna yaklaşmaya liyakat kazanmaya manidir. Kalp bu kirlilikten ancak mal harcamakla temizlenir. Bu itibarla zekât, içerisinde yıkanılıp pislikten temizlenmeye vesile olan bir su gibi-

dir. Zekâtındaki üçüncü sır nimete şükretmektir. Namaz, oruç ve hac ibadetleri beden nimetinin şükrüdür. Zekât ise mal nimetinin şükrüdür. (Gazali, Kimyayı Saadet, Ataç Yay. İstanbul 2019, s. 147.) Zekâtın aslı ve hakikati nimetin cinsinden olmak üzere nimetin şükürünü eda etmektir. Her organın zekâtı vardır. İnsanın her organını hizmete hasretmesi yani ibadetle meşgul bulundurmasıyla nimetteki zekâtın edası yapılmış olur. Bâtındaki nimetlerin de zekâtı vardır. Bunların sayısı zahirî nimetlerden daha çoktur ve aslı ve hakikatini saymak imkân dâhilinde değildir. Bâtındaki nimetlerin zekâtı irfandır yani onları tanımak, bilmektir. Kul Allah Teâlâ'nın üzerindeki nimetinin hadsiz hesapsız olduğunu bilince bu hadsiz hesapsız nimetlerin zekâtı için hadsiz hesapsız şükür vacip olur. (Hucviri, Keşfu'l-Mahcub, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010, s. 376.) Zahirî nimetleri görmeye gerektiği gibi bâtını nimetleri görmek için de basiret ve tefekkür gerekir.

İnsan dünyaya meyyal bir yaratılışla yaratılmıştır. Çünkü insan dünya ve içindekilerle sınırdır. İnsanın sınırdığı konuların başında ise dünya malı gelir. Dünyalıklara bağlılığının kuvvetlenmesi ölçüsünde manevi olarak zayıflar. Hz. Mevlana insanın manevi olarak ilerleyebilmesi için bu dünyevi bağlardan kurtulması gerektiğini söyler: "Koparırsan bağını ey oğul âzâd olacaksın / Daha ne kadar altın ve gümüş bağında kalacaksın." Her türlü dünyevi bağdan kurtulan insan hür

İnsan dünyaya meyyal bir yaratılışla yaratılmıştır. Çünkü insan dünya ve içindekilerle sınırdır.

olur. Sadece kendisini yaratan kul olmanın zevkini idrak eder. Hz. Mevlana insanın mal ile olan ilişkisini gemi ve deniz misaliyle anlatır. Su geminin içinde olursa gemiyi batırır. Ama dışında olursa gemi suyun üstünde yüzererek menziline ulaşır. İnsanın gönlünde mal değil de aşk ve muhabbet varsa dünya denizinde batmadan seyrederek Malı ihtiyaç sahiplerine korkmadan tasadduk eder. Böylelerinin malı eksilmez çoğalır: "Mal, sadaka vermekle eksilmez; hayırlarda bulunmak malı kaybolmaktan, zayi olmaktan korur. Altın, zekât vermekle eksilmez; artar. Namaz da insanı kötülükten, fenalıktan, çirkin ve iğrenç hareketlerden korur, kurtarır. Verdiğin zekât, kasana ve kesene bekçilik yapar, onu korur. Kıldığın namaz da sana çobanlık eder; seni kötülüklerden kurtarır."■

Gülay AYAR:

“Kalplere dokunmanın yolu güler yüz ve nezaketten geçer.”

Söyleşi: Mahir KLİNÇ

Aile, İslam toplumunun temel dinamiklerinden biridir hiç kuşkusuz. Siz de “Biz Evleniyoruz” adlı projenizle bu değerli müesseseye güzel bir katkı sağlıyorsunuz. Bize bu projenizden kısaca bahsedebilir misiniz?

Öncelikle bize bu fırsatı sunduğunuz için çok teşekkür ederim. Aile ve dinî rehberlik büroları, toplumu aile konusunda Kur’an ve sünnet kaynaklı doğru bilgi ile aydınlatmak üzere yola çıktık. Biz de bu perspektiften hareketle müftülerimize nikâh kıyma yetkisi verildiği andan itibaren, evlenecek olan çiftler ve ailelerine yönelik Giresun’da “Biz Evleniyoruz” projesini uygulamaya koyduk. Yöremizde daha çok ihtiyaç olduğunu hissettiğimiz üç konu başlığı belirledik: “Aile Olmak, Aile Kalmak”, “Ailede Hak ve Sorumluluklar”, “Mihir ve Boşanma”. Müftülüğümüzde nikâhı kıyılacak olan çiftler ve aile büyüklerine, nikâh günü hemen nikâh öncesinde belirlemiş olduğumuz bu konularda bilgilendirmeler yapıyoruz. Aile büyüklerinin de eğitimlere katılmasını çok önemsiyoruz. Projemizin bir diğer ayağı da nikâhını kıymış olduğumuz çiftlerin evine yaptığımız ziyaretlerdir. Çiftlerimize nikâh eğitimleri esnasında bir yıl içerisinde ziyaretlerine geleceğimizi ifade ediyoruz. Müftümüzün de katılımıyla, küçük hediyelerimizle bu ziyaretlerimizi gerçekleştiriyoruz. Bu ziyaretlerden maksadımız evlilikleri boyunca manevi destekçileri olduğumuzu ailelerimize hissettirmek. Bu ziyaretlerimizden bazılarında nikâhını kıydığımız çiftlerin bebeklerinin dünyaya geldiğine şahit olmak bizi ayrıca mutlu ediyor. Bugüne kadar yaklaşık yüz seksen çiftimize bu hizmeti sunduk.

Sizin başlattığınız, Başkanlığımızın da desteklediği bu proje, toplum nezdinde nasıl bir karşılık buldu ve ne gibi eksiklikleri giderdi?

Din, herkesin hakkında bilgi sahibi olduğunu düşündüğü, bir şeyler konuştuğu ve kültürden en çok etkilenen, dolayısıyla da bilgi kirliliğinin en çok olduğu alandır. Biz özellikle bu projemizi uygularken bu durumu daha yakından gözlemledik. Bazı dinî konuların toplumumuz tarafından bilinmediğini, eksik veya yanlış bilinip uygulandığını fark ettik. Mihir konusu bunlardan biriydi. Boşanma konusundaki bilgi eksikliklerinin ise aileyi yıkacak boyutta olduğunu fark ettik. Biz bu eksiklikleri gördüğümüzde, en azından bize gelen çiftlerimizi bu konularda bilgilendirmek

istedik. Projemizle alakalı çok güzel geri dönüşler aldık. “Siz daha önce neden bu eğitimleri yapmadınız? Biz birçok şeyi bilmeden evlenmişiz.” diyen büyüklerimizle karşılaşıncaya bu konuda isabet ettiğimizi anladık.

“Biz Evleniyoruz” adlı projeniz dışında insan hayatına dokunan başka projeleriniz var mı? Varsa bunları ve amaçlarını anlatabilir misiniz?

Tabii, bu proje dışında pek çok proje daha gerçekleştirdik. Toplumsal bir yara olan şiddet konusunda, Halk Eğitim Müdürlüğü ile ortaklaşa “Bilgim Var, Şiddete Karşı Gücüm Var” projesini uyguladık. Halk eğitim kursiyerleri ve hocalarına yönelik “Şiddeti Önlemede Dinî Referanslar” konulu eğitimler yaptık. Üniversite gençliğine yönelik projelerimiz, kampüste açılan Aile ve Dinî Rehberlik Bürosu Kampüs Ofis’te atölye çalışmalarımız oldu ve hâlen devam ediyor. En çok önemseydiğimiz projelerimizden biri de Başkanlığımızın yayınlarını tanıtmak üzere hazırladığımız “Diyaret Dergileriyle Yediden Yetmiş” projemiz. Biz bu proje kapsamında kurum personelimizle Diyanet Dergisi, personel eşleriyle Aile Dergisi, gençlerimizle de Geçerken Dergisi’ni ayda bir yaptığımız toplantılarda okuduk. Gençler, derginin bir konusunu hazırlayarak sunum yaptılar. Kadınlarımız, “Hocam, sayenizde kitap okuma alışkanlığı edindik.” şeklinde memnuniyetlerini ifade ettiler.

İnsanların hayatına dokunurken elbette pek çok hatıranız olmuştur. Bunlardan gönlünüzde çok ayrı bir yer tutan hatıranızı bizimle paylaşır mısınız?

İfade ettiğiniz gibi pek çok hatıramız var. Ancak bir sosyal hizmet kurumunda görev yaparken yaşadığım ve beni en çok etkileyen bir hatıramı paylaşmak isterim. Kuruma yeni görevlendirilmişim. Tanışma aşamasını geçtikten sonra gençlerimizle aramızda bir samimiyet oluştu. Özellikle bazılarıyla çok rahat konuşabiliyorduk. Bir gençimiz yaşadığı olayların etkisiyle, dinî değerleri çok sorguluyordu. “Allah, peygamber, kitap... Benim için bir anlam ifade etmiyor.” demişti. “Artık dua da etmiyorum, Allah beni hiçbir zaman duymadı.” Bu ifadeleri duyduğumda yardım çığlıkları atan bir genci karşımda gördüğümü anlamıştım. Onunla özel ilgilendim. Zaman sonra, kızımız yurttan ayrıldığında namaza başlamış, Kur’an okumayı öğrenmiş ve devlet memuru olmuştu. Ramazanımı tebrik etmek için aradığımda “Hocam, iyi ki Rabbim karşıma sizi çıkardı. Her daim duacınızım.” dedi. Bu sözleri duymak, bizim için dua eden birileri olduğunu bilmek, dünyanın en güzel hediyesi. Hamdolsun, bizi bu görevde istihdam eden Rabbimize.

Din hizmeti görevinizi sürdürürken ve bu göreviniz dışındaki faaliyetleri yürütürken edinmiş olduğunuz tecrübelerden yola çıkarak sizin gibi din hizmetinde

bulunan kimselere ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Kıymetli meslektaşlarıma hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemelerini, bıkkınlık göstermemelerini tavsiye ederim. Din hizmetinde bulunmak sabır ister. Emeklerimizin sonucunu belki yıllar sonra, belki ahirette ama muhakkak alırız. Çabalarımızın bir karşılığı olduğunu unutmamalıyız. Güler yüzlü, tatlı dilli olduğumuz müddetçe açamayacağımız kapı yoktur. İnsanların kalbine dokunabilmenin en güzel yolu tatlı dil, güler yüz ve nezaketten geçer. Son söz olarak meslektaşlarıma çok kitap okumamız gerektiğini, yeniliklerden ve çevremizden haberdar olmanın bizi bir adım ileri taşıyacağını unutmamalarını hatırlatmak isterim. Biz Diyanet İşleri Başkanlığı ailesinin fertleri olarak sorumluluğumuzun bilinciyle hareket etmek zorundayız. Allah yâr ve yardımcımız olsun. ■

Öz Geçmiş

Gülay Ayar, 1978 yılında Giresun’da doğdu. İmam hatip lisesini bitirdikten sonra kazandığı Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesini 2000 yılında bitirdi. İlahiyat mezuniyetinin ardından 2004 yılında Van il Müftülüğüne merkez vaizi olarak atandı. Buradaki görevinin ardından 2012 yılında atandığı Giresun Müftülüğünde uzman vaiz olarak görevini sürdürmekte olan Ayar, evli iki çocuk annesidir.

1071

Malazgirt Meydan Muharebesi

Emin GÜNAYDIN

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, hükümdar olduktan sonra, İslam dünyasının başına bela olan Hasan Sabah'ın kurduğu eli kanlı Bâtini terör örgütünü yok etmeye yönelik bir siyaset takip etti. Bu örgütün temel amaçlarından biri, Sünni İslam dünyasının ve Abbasi halifeliğinin askerî koruyuculuğunu üstlenen Büyük Selçuklu Devletini içten fitne, karışıklık ve suikastlarla yıkmaktı. Haşhaşilerin en önemli destekçisi Mısır'da bulunan Şîi Fatımi Devleti idi. Sultan Alparslan, bu örgüte destek olan Fatımi Devleti'ne son vermek için Mısır seferine çıktı. Sultan, Halep'e geldiğinde Bizans imparatorunun doğuya doğru yürüdüğünü öğrenince Mısır'a gitmekten vazgeçti. Önce Hoy kentine, oradan da Ahlat'a geçti. Bizans imparatoru, Türkleri Anadolu'dan tamamen atmak

üzere büyük bir ordu hazır-
ladı. Bu ordu, Bizans tarihi-
nin en büyük ordularından
biriydi. Ordu içinde Balkan
Anadolu halklarından Erme-
nilerin yanı sıra Slav, Bulgar,
Alman, Frank, Gürcü, Hazar,
Peçenek, Oğuz, Kıpçak gibi
Türklerden ücretli askerler
bulunuyordu. Bizans ordu-
su, aralarında birlik olmayan
bir yapıya sahipti. Sultan Al-
parslan, Bizans imparatoru
ile aralarında sağlam bir
dostluk ve daimî barış ku-
rulmasını istiyordu. Onun bu
teşebbüsünün temel hedefi
düşman kuvvetleri hakkında
bilgi sahibi olmaktı. Bizans
imparatoru bu teklifi red-
dederek Sultan Alparslan'ın
teslim olması ve çadırlarını
söküp uzaklaşması gerek-
tiğini tavsiye ediyordu. Ro-
men Diyojen, kışlayacağı yer
olarak İsfahan'ın mı yoksa
Hemedan'ın mı daha güzel
olduğunu Selçuklu elçisine
sorar ve elçilere, “Bana sa-
dece bundan haber verin.”
dedikten sonra “Hemedan'ın
soğuk olduğunu öğrendik,
biz İsfahan'da ve hayvanları-
mız da Hemedan da kışlarız.”
diye ilave eder. Bu kibir kar-
şısında dayanamayan Sel-
çuklu elçisi, “Hayvanlarınız
orada kışlar ama sizin nere-
de kışlayacağınızı bilemem.”
tarzında tokat gibi bir cevap
verir.

Sultan Alparslan, 24 Ağus-
tos 1071 Çarşamba günü
ret cevabını alınca savaş ha-
zırlıklarını tamamlamaya ni-
yetlendi. Sultan Alparslan'ın
endişeli olduğunu gören Bu-
haralı İmam Muhammed bin
Abdülmelik, kendisine, “Ey
Sultan! Sen, Allah'ın başka

**Selçuklu
Türklerinin
Malazgirt zaferi
sayesinde tarihin
seyri değişecek,
böylece İslam
dünyasının
kaderi yeni
bir istikamet
alacaktır.
Bundan sonra
Türk İslam
ordularının
önünü kesecek
bir kuvvet
kalmayacaktır.
Anadolu kapıları
artık sonuna
kadar açılacak
ve Türkmenler
akın akın
Anadolu'ya gelip
yerleşeceklerdir.**

dinlere karşı zafer vadettiği
İslamiyet uğrunda cihat ya-
pıyorsun. Bütün Müslüman-
ların camilerde sana dua et-
tiği cuma günü savaşa giriş.
Ben, Allah'ın fetih ve zaferi
senin adına yazdığını umu-
yorum.” cümleleriyle Sultan
Alparslan'ın maneviyatını
yüksetti. Halife de İslam
dünyasının bu önemli günün-
de tüm Müslüman ülkelerin
camilerinde okunması için
hutbe gönderdi: “Allah'ım!
İslam'ın sancaklarını yükselt
ve hayatlarını sana kulluk için
esirgemeyen mücahitlerini
yalnız bırakma! Ya Rabbi, Al-
parslan'ı düşmanlarına karşı
muzaffer kıl ve onun asker-
lerini meleklerin ile kuvvet-
lendir. Zira o senin rızanı ka-
zanmak için varlığını, canını
ve her şeyini feda etmekten
kaçınmıyor. O senin yolunda
ve dininin üstünlüğü için na-
sıl cihat ediyorsa sen de onu
öylece koru ve düşmanlarını
kahret.”

Müslümanların “âmin” ni-
dalarıyla ve şevkle iştirak
ettiği duadan sonra camiler-
de toplanan halka hitaben,
“Ey Müslümanlar! Temiz bir
kalp ile Sultan'a dua ediniz.
Küfrün kökünü kazımak, İ-
slam'ın bayraklarını yükselt-
mek için Allah'a yalvarınız.”
cümleleri ilave ediliyordu.
İslam dünyasından yükselen
bu duaların, sultan ve ordu-
sunu daha da cesaretlendir-
diği aşikârdır. Alparslan ve
ordusu perşembe günün-
den cuma sabahına kadar
tekbir sesleri, davul ve boru
gürültüleri, askerlerin hay-
kırışları ve ok yağmurları ile
Bizanslıları uykusuzluk ve
şaşkınlık içinde bıraktılar.

Alparslan, savaşa başlamadan evvel cuma günü askerlerini toplayarak atından indi ve secdeye kapanarak “Ya Rabbi! Senin azametinin karşısında yüzümü yere sürüyor; seni kendime vekil yaparak senin uğrunda cihat ediyorum. Allah’ım, niyetim halisdir; bana yardım et, sözümde hilaf varsa beni kahret!” sözüyle başını secdeden kaldırdı. Buna binaen beylerine komutanlarına ve askerlerine şu konuşmayı yaptı: “Burada Allah’tan başka bir sultan yoktur; her emir ve kader, tamamıyla O’nun elindedir. Bu sebeple benimle birlikte savaşmakta veya savaşmamak için uzaklaşmakta serbestsiniz.” Bu heyecanlı sözlerden sonra askerler hep bir ağızdan “Asla emrinden ayrılmayacağız.” cevabını verdiler.

Sultan, beyaz elbisesini giydi atının kolanlarını sıktı. Eski Türklerden gelen âdet üzere atının kuyruğunu bağladı; elindeki ok ve yayını bıraktı, kılıç ve topuzunu alıp atına bindi ve şu sözleri söyledi: “Ey askerlerim; eğer şehit olursam bu beyaz elbise kefenim olsun. O zaman ruhum göklere çıkacaktır.” Selçuklu ordusu, savaşa hazır vaziyette “Allah Allah” nidaları, tekbir, kös ve boru sesleri ile düşman üzerine hücumla kalktı. Bizans imparatoru da çadır kilisede, papazların önderliğindeki bir ayine katıldıktan sonra çan sesleri eşliğinde karşı saldırıya geçti. Böylece tarihin bir dönüm noktası olan o büyük meydan savaşı başladı. Bizans ordusunda sağ ve sol cenahı tutan Uz ve Peçenek süvari

birlikleri, “Kan kardeşi, can kardeşi, şan kardeşiyiz; biz birbirimizin kanını dökmeziz.” deyip Selçuklu tarafına geçtiler. Bizans ordusu, çok geçmeden dağıldı ve savaşı kaybetti. Bizans imparatoru, Selçuklu’ya esir düştü.

Malazgirt Meydan Muharebesi, manevi kuvvetin askerî üstünlüğe galip gelişinin en güzel örneklerinin başında gelmektedir. Bu zafer sadece Türk İslam dünyası için değil dünya tarihinde de dönüm noktası olmuştur.

XI. yüzyılda Abbasi Devleti’nin merkezî otoritesini kaybetmesi, İslam dünyasında siyasi, fikrî ve dinî alanlarda tam bir buhranın hüküm

sürmesi gibi etkenler, İslam dünyasını manevi bir çöküş ile karşı karşıya getirmişti. Selçuklu Türklerinin Malazgirt zaferi sayesinde tarihin bu seyri de değişecek, böylece İslam dünyasının kaderi yeni bir istikamet alacaktır. Bundan sonra Türk İslam ordularının önünü kesecek bir kuvvet kalmayacaktır. Anadolu kapıları artık sonuna kadar açılacak ve Türkmenler akın akın Anadolu’ya gelip yerleşeceklerdir. Çok geçmeden Anadolu’nun nehri, dağı, şehri, taşı, toprağı Türk yurdu hâline gelecektir. Bu topraklar, bu eşsiz yurt, artık tamamen Müslüman Türk’ün olacak ve dünya döndükçe de böyle kalacaktır. ■

ASIRLARI AŞAN DEHA MİMAR SİNAN

| Nermin TAYLAN

Dünyaca ünlü İngiliz Tarihçi Arnold Joseph Toynbee, “Büyümü aşan kitaplar yazdım, dünyaca tanındım, tarihçilikte ün yaptım, hiçbiri değil de Şair Bâki’nin memleketi İstanbul’da birkaç yıl yaşadım ya övünç olarak yalnız bu bana yeter.” der.

Şair Bâki, Kanuni Sultan Süleyman döneminde dünyaya gelmiş, Kanuni tarafından himaye edilmiş ve sözdeki ustalığı, teşbihteki mahareti, dildeki zenginliği ile dünya edebiyat tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır.

Öyle bir devir ki padişahı Kanuni, sadrazamı İbrahim, kaptan-ı deryası Barbaros, kazaskeri Lütfi, nakkaşı Nasuh, mimarı Sinan, şairi Bâki. Denk gelmiş büyükler yahut birbirlerini örnek alıp devleşmişler. Padişahı şairini fark etmiş, Bursa’da alıp İstanbul’a getirmiş; paşası Sinan’ı küffar peşinde keşfetmiş. Birleşmiş yollar ve muhteşem yüzyılın namılı şairleri dört bir yanı ilim, adalet, mimari ve sanatla inşa etmiş. Dehanın dehayı keşfetmesi Bursa’da olur ve bir Bursa gezisinde Kanuni Sultan Sü-

leyman’a henüz on altısında genç bir delikanlının beytindeki ustalıktan söz ederler. Kanuni genci huzura çağırır birlikte terennüm ederler, derken hünkâr onu İstanbul’a getirip himayesine almaya karar verir. Çünkü bu genç insanlığa ve edebiyata kazandırılmalıdır. Gerisini Bâki’den dinleyelim...

Bâki’ye sorarlar bir gün “Nasıl böyle büyük bir şair oldun?” diye. Bâki şöyle cevap verir; “Ben henüz on altı yaşında Bursa’da çiftçilik yapan bir gençtim. ‘Sultan seni ister.’ dediler, huzura götürdüler. Şiirlerimden bahsetmişler, sultan ‘Bir beyit oku.’ dedi okudum, bir daha yine okudum, derken kendimi İstanbul’da buldum. Meğer sultanlar, paşalar şiir ehlini himaye edermiş. Sultan beni İstanbul’a getirdi. O dönem sultan adına bir cami inşa edilmekteydi. Beni oraya amele olarak verdiler. Günlerce taşa secde ettiren adamı izledim. Onun taşa yaptığını ben kelimelere yapmaya çalıştım, ne olduysa ondan sonra oldu.”

Biri kelimelerle Süleymaniye’yi yazdı, diğeri taş ile,

mermer ile edebiyatın en güzel şiirini inşa etti. Evet, hikâye bu. Aslında güzel bir Sinan anlatısı belki de bir Osmanlı eserinin ta kendisinden bahsediyoruz Sinan derken. Çünkü hiçbir sanatçı, yaşadığı çağdan azade değildir. Mimar Sinan da bir XVI. yüzyıl Osmanlı mimarıdır. O nedenle önce bir tarihçi, sonra sanat tarihçisi ve elbette edebiyatçı olarak Mimar Sinan’ın üslubunu anlatmaya çalışmaktan ziyade, neden asla tam olarak anlayamayacağımızı kelimelere dökmek daha anlamlı geliyor.

Bugüne kadar Sinan'ın üslubu konusunda ciltler dolusu yazı kaleme alındı. Mimamlar, mühendisler, felsefeciler Sinan'ı yorumlamaya gayret ettiler. "Ben fakir" de aynı niyetle masaya oturdum çoğu defa. Ancak kelimeler arasında gezinmeye başladığımda, Sinan'ı ne kadar anlayabileceğimiz sorusu bir kıymık gibi beynime saplandı. Sonuçta bizler XXI. yüzyılda yaşamakla malulüz. Ömrümüz modern zamanlara denk düştü.

Modernist mimarının öncülerinden Le Corbusier namlı

mimar seyyah, her ne kadar Sinan'a hayranlığını dile getirirse de hatta 1911'de İstanbul'a yaptığı seyahat sonrasında "Mekânı bir ben anladım bir de Mimar Sinan." dese de hiçbir eserinde kendisini yinelemeyen, yeniliği amaçsız bir hedefe indirgemeyen, güzelliği estetiğe hapsederek sakatlamayan, zarafetten vazgeçmeden sadeliği yakalayan Sinan'ı ancak ve ancak bir Batılı bu kadar yanlış anlayabilir. Neticede Mimar Sinan, Osmanlı medeniyetinin insan seçme ve yetiştirme tecrübesinin ve bir çocuktan bir deha çıkar-

ma becerisinin ürünü olarak kendisi bir sanat eseridir. Le Corbusier ise teknolojiyi yarıştıran, güzelliği büyüklüğe, zarafeti şatafata ve elbette bekayı planlı kısa ömürlülüğe kurban eden bir uygarlığın neticesidir.

Yine de haksızlık etmeyelim, elbette Le Corbusier önemli bir mimardır, kendi çağını ve yaşadığı, eser verdiği coğrafyayı temsil yeteneğine sahip, kendisinden sonraki dünyayı etkileyecek kadar görkemli eserler vermiş, öncü bir mimardır. Öyleyse mesele Le Corbusier ve çağdaşlarında

Şiir gibi yaşanan ve şiirle anlatılan bir çağ anlamak, “mış gibi” çağının insanı olan bizler için çok zor. Deri görünümlü, mermer görünümlü, ahşap görünümlü malzemeyle inşa edilen bir çağda yaşıyoruz. Taşa nakşedilen şiir zamana yenilmezken bugünden geriye doğada yok edilemeyen bir artık olarak kalacak betonarmelerle kuşatılmışız.

mı yoksa temsil ettikleri uygarlıkta mıdır?

Evet, sonunda sorunun özüne gelebildim; günümüz insanı, yani biz, hepimiz, parçalanmış hayatlarımızla, kök medeniyetimizden ziyade Batı eğitim ve teknolojisinin biçimlendirdiği zihinsel altyapımızla Sinan’ı anlamaya çalıştığımızda, tam da bu nedenle başaramamaya mahkûmuz. Çünkü ne yazık ki hepimiz, o muhteşem devrin ancak tortusuna tanık olabiliyoruz. Belki de böylesi köklü bir medeniyetin üzerine başka ve yalan bir medeniyeti koymaya çalıştığımızdan beri perişanız.

İşte yine bu nedenle, Süleymaniye’yi Yahya Kemal’le aynı hislerle seyretemiyor, onu kendi medeniyet tasavvurumuzla değil, Yahya Kemal’in dizeleriyle anlamaya çalışıyoruz. Sonuçta Türk dilinin büyük şairlerinden olan Yahya Kemal, “Ezansız Semtler”in ilk tanıklarından biri olarak Sinan’ı anlamaya ve anlatmaya elbette bizden çok daha yakındır.

Şiir gibi yaşanan ve şiirle anlatılan bir çağ anlamak, “mış gibi” çağının insanı olan bizler için çok zor. Deri görünümlü, mermer görünümlü, ahşap görünümlü malzemeyle inşa edilen bir çağda yaşıyoruz. Taşa nakşedilen şiir zamana yenilmezken bugünden geriye doğada yok edilemeyen bir artık olarak kalacak betonarmelerle kuşatılmışız.

Bugün kim ta İskenderiye’den ya da Baalbek Tapınağı’ndan mermer sütunlar getirerek bir yapı inşa etmek ister ki? Mermer görünümlü plastiği üç boyutlu yazıcıda basmak varken! Hem ucuz hem hızlı; hem kolay hem de pek havalı.

Kim Şehzadebaşı Camii imaretindeki şadırvanı yaparken doğduğu topraklardaki döner kümbetin aynısını inşa edebilir ve nakış nakış işleyebilir ki? Avrupa’nın baroktan bozma mozolevari sacdan mamul yapıları varken!

Şimdilerde kim İstanbul’un su sorununu çözmek için padişahla iddialaşıp başını ortaya koyabilir ki? Birkaç

yılda yıkılacak malzeme kullanıp olabildiğince gösterişli yapılar inşa ederek devrin sultanına yaranmak ve cebini doldurmak dururken!

Mimar Sinan; Osmanlı’nın en ulu mabetlerini inşa eden mimar olsa da abide şahsiyeti ile aslında kendisi de bir Osmanlı eseridir. O, taşa ruh veren bir gönül ehli, mermeri dantel misali işleyen bir zanaatkâr; gönlünden geçeni, kalbine düşeni bazen sayılarla bazen de sütun, duvar ve çinilerle anlatan bir şair.

Nitekim Mimar Sinan’ın Nakkaş Mustafa Sai’ye dikte ettirdiği anıları da şiirdir. O devrin insanının hayata bakışı da şairanedir. Bu nedentedir ki Bâki, Mimar Sinan’ı mimaride aşamayacağını bilmiş ve onun taşa yaptığını şiirde yapmaya gitmiştir. Ve “Ne ol-duysam bu sayede oldum.” demiştir.

Sinan’ı baki kılan, fâni dünyada görüp damıttıklarını anlama, kavrama ve gönül süzgecinden geçirip taşa nakşetme yeteneğidir. Dünyayla akran mermeri, taşı dantel gibi işleyen bir medeniyetin evlatları, plastik çağda ancak ve ancak malzemenin ruhuna sirayet eden duyguya hasret, neyi kaybettiğimizi bile bilemeden, şekle şemale bakıp da üslup aramaktayız.

Heyhat! Çünkü Sinan, bir yapıyı inşa ederken yeryüzünü değiştirmek yerine yapının işlevi ve üzerine inşa edileceği araziye uygun olan bir plan hazırlayan toprağa vefalı bir insan. Çünkü Sinan, yapıyı

yatay ve düzey doğrultuda gözü rahatsız etmeyecek bir kütle kompozisyonuna inşa edip hantallık ve sertlikten kurtaran bir nezâket ehli. Çünkü Sinan, yapı elemanlarının büyüklüklerine göre tam sayılara dikkat eden bir matematik dehası. Çünkü Sinan, abartı ve gösterişten uzak bir şekilde zenginliği sadelikten yana kullanan, mermeri nakış nakış işleyen usta bir zanaatkâr. Çünkü Sinan, yapı elemanlarının çok işlevli olması adına kubbeyi nakışlarında taşıyan mukarnaslarla estetik uyumu sağlayan ve dahi akustik sesin dağılmadan ulaşmasını sağlamak adına yaratılan farkında olan yegâne bir mütefekkir. Çünkü Sinan, kubbe tasarımını sürekli değiştirerek yalnız rakiplerini değil kendisini

**Mimar Sinan;
Osmanlı'nın en ulu
mabetlerini inşa
eden mimar olsa da
abide şahsiyeti ile
aslında kendisi de
bir Osmanlı eseridir.
O taşa ruh veren bir
gönül ehli, mermeri
dantel misali işleyen
bir zanaatkâr;
gönlünden geçeni,
kalbine düşeni
bazen sayılarla
bazen de sütun,
duvar ve çinilerle
anlatan bir şair.**

dahi aşmayı başaran azimkâr bir ruh işçisi. Çünkü Sinan, kâgir karkas tekniği ile duvarlar yıkılsa dahi kubbenin ayakta kalacağı şekilde rükû vaziyetinde yapılar inşa edebilen bir mimardır. Çünkü o dehasıyla çağına yön veren deha bir mimardır.

Nitekim Sinan üslubu diye bir üslup vardır ve bu klasik dönem boyunca hep korunmuştur. Ne kendinden önce ne de kendisinden sonra kimseler Sinan'a rakip olabilmıştır. Çünkü o çağlara yön veren, devletler kurup devletler yıkan, dünya hükümdarlarına taç giydiren bir devrin can ile tende birleşen en büyük eseridir.

Asırları aşan deha Mimar Sinan'a binler rahmet ve minnetle... ■

FIKİH, HAYATIMIZIN NERESİNDE?

Nurcan SOLAK

Nevşehir İl Müftü Yardımcısı

Fıkıh; bir şeyi derinlemesine anlamak, iç yüzünü ve inceliklerini bilmek, o şeyin bilgisine vâkıf olmak demektir. İstilahta; kişinin, lehine ve aleyhine olan şeyleri yani hak ve sorumluluklarını bilmesi olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla da fıkıh gelişigüzel bir bilgi değildir.

İlk iki asırda fıkıh, İslam'a ait ilim dallarının hepsini içine alan ve bunları anlama, kavrama adına ortaya konmuş olan bilgiler anlamında iken sonraki âlimler tarafından fıkıhın tanımı "amel yönünden olması" kaydıyla daralmaya uğratarak sadece şeri amelî hükümlerin incelendiği özel bir dalın ismi olmuştur. Bu bakımdan da fıkıh ile inanç ve ahlak alanından ziyade davranışsal boyuttaki bilgi kastedilir hâle gelmiştir.

Fıkıhın, ibadet ve muamelata bakan iki yönü bulunmaktadır. Yani fıkhi hükümler ahirete ilişkin hükümler ve dünyaya ilişkin hükümler olmak üzere ikiye ayrılır. Ahirete ilişkin olan hükümler ibadet kısmıdır. Bunlar, kişinin Allah ile olan ilişkisinin düzenlendiği dikey düzlemi oluşturmaktadır. Muamelat kısmı ise fertlerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyip hükme bağlayan yatay düzlemdir. Bu ayrıma göre muamelat, ibadetlerin dışında kalan hukuki tasarruflar, akitler, suç, ceza gibi konuların hepsini içermektedir.

O hâlde diyebiliriz ki fıkıh, inanılmak için üretilen bir mekanizma değildir. Öyle olsa akaidle eş olurdu. Oysaki akaid neye, nasıl inanacağımızın; fıkıh ise nasıl davranacağımızın esaslarını belirlemektedir. Dolayısıyla da inanç değil, davranış bilgisidir. Fıkıh bu yönüyle İslam'ın hayata bakan penceresi konumundadır. Müslümanın hayatına şekil veren bireysel ve toplumsal faaliyetlerin Allah'ın muradına uygun olmasına katkı sağlayan bir ilim dalıdır. Zorunlu olarak da hayatın bir parçasıdır ve fertlerin tüm davranışlarının meşruiyetini belirleyen bir alandır. Bir Müslüman hayata öncelikle fıkıhın perspektifinden bakmaktadır. Bilinçli

olsun ya da olmasın her Müslümanın günlük ilişkileri ve gerek ferdî gerekse sosyal yaşamı fıkıhın sınırları içerisinde neşet edip gelişmektedir.

Fıkıh, İslam'ı ferden ve toplumun hayatında görünür kılmanın zeminini oluşturur. Varlığı ve hayatı Müslümanca "algılamanın" zemini akide ise "yaşamının" zemini fıkıhtır. Dolayısıyla fıkıhtan bahsettiğimizde dinin hayata akseden, ete kemiğe bürünmüş yönünden bahsetmiş oluruz esasen. Çünkü din, hayata fıkıh yoluyla müdahil olmaktadır. Bu bağlamda fıkıh ilmi, hayatın akışı içerisinde vahiy ile insan davranışlarını buluşturmakta, Kur'an ve sünnette yer alan şeri hükümlerin pratiğe aktarılmasına ve bir hayat tarzına dönüştürülmesine köprü olmaktadır.

Fıkıh, Müslümanların birey ve toplum olarak gündelik hayatını dine aykırı düşmeden, dinle çelişmeden yaşama ve bir sorun ortaya çıktığında çözme çabalarının neticesinde ortaya çıkan bir mirastır. İçerisinde dinin asıllarından gelen kurallar ve bu kuralların yorumları vardır. Sahabe, tabiun, tebe-i tabiun olmak üzere tüm Müslüman toplumların ortak değer ve çekinceleri vardır. Örf ve kùltürleri vardır. Bu zeminde gelişen fıkıh ilmi, Müslümanların amelî hayatına rehberlik etmiş, çözümler üretmiştir.

Peki, o hâlde fıkıh din midir?

Değildir. Fıkıh; dini, bireyin hayatına nüfuz ettirme çabasıdır. Dinde yer alan ilkelerin yaşanılan zaman ve zemin

dikkate alınarak yeni karşılaşılan problem ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak hayata geçirilmesidir. Nitekim İslam belli bir zamana ve döneme mahsus olan değil, tüm zamanlara hitap eden bir dindir. Bu sebeple yeni gelişmeler karşısında fıkıh ilmi canlılık ve dinamizmini koruyarak çözüm üretmek durumundadır. Örneğin, çağımızda bilim ve teknoloji alanında pek çok yenilik yaşanmaktadır. Tıp, genetik, ziraat, ekonomi, iletişim gibi pek çok konuda yaşanan gelişmeler Müslümanların hayatını da doğrudan etkisi altına almış ve bunun neticesinde fetva konuları arasına birçok yeni mesele dâhil olmuştur. Organ nakli, estetik müdahaleler, suni tohumlama, genetik kopyalama, dijital paralar, hisse senedi, borsa gibi konular bunlardan bazılarıdır. Bu bakımdan din, hayatın tamamını kuşatmakta, tüm alanlarına ilişmektedir. İşte bu, pratik alanda fıkıh sayesinde gerçekleşmektedir. Nitekim İslam, insanı mükellef bir varlık olarak kabul etmektedir. Mükellefiyetler üzerine kurulu bir hayat ve varlık çizgisinde davranışlarımızın hükümleri de hassas bir nokta teşkil etmektedir. Mükellefin içerisinde bulunduğu hâlin bilgisine ve hükmüne vasil olmasının yegâne yolu fıkıhtır. İster seferde ister hâzarda, ister zaruret ister azimet hâlinde, ister hastalıkta ister sağlıklı; nerede, ne hâlde bulunursak bulunalım hayatın akışı içerisinde bireyin sergileyeceği hiçbir davranış şu sekiz hükmün kategori-

si dışında değildir: farz, vacip, haram, mekruh, mübah, müstehap, sünnet, müfsit... O hâlde, dış dünyaya yansıyan tüm fiiller ve bunların hükümleri fıkıhın inceleme alanı içerisinde. Ve fıkıh, dinin hayatla bağlantısını kuran bir ilim olup hayatın bütün alanlarını ilgilendiren problemlerle ilgili bir çözüm önerisine sahiptir ve toplumsal düzenin hem sağlayıcısı hem sürdürücüsü hem de koruyucusu işlevini üstlenmiş durumdadır. Bu bakımdan, her bir Müslüman için gerekli olan ilmihâl düzeyindeki fıkıh bilgisini öğrenmek de farz-ı ayn hükmünde olmaktadır.

Fıkıh ile İslam hukuku aynı şeyler midir?

İslam hukuku kavramı, çoğu zaman fıkıh ile aynı şeymiş gibi algılsa da bunlar eşdeğer kavramlar değildir. Hukuk, insanların birbirleriyle münasebetlerinin zahirî yönlerine taalluk eden bir saha olmasına rağmen fıkıh ise hukuku içermekle birlikte sadece hukuktan müteşekkil olmayan bir alandır. Hukuk, kaynağı ve temel mantalitesi gereği hem sekülerdir hem de dar kapsamlıdır. Sekülerdir; çünkü uhrevi boyutu yoktur, yalnızca maddi suç ve ceza dengesi üzerine kuruludur. Dar kapsamlıdır; çünkü insanın dış dünya ile ilişkilerini toplumsal düzeyde tanzim etmeyi hedeflemektedir. Fıkıh ise insanın hem iç hem dış dünyasını inşa eder. Niyetten tutun, davranış ve fiillerin meydana gelme aşamasından sonuç hâsil oluncaya dek devrededir. ■

ZEKERİYYA (A.S.)

Meryem DALĞIÇ
DİB Başkanlık Vaizi

Hz. Süleyman'ın soyundan olan Zekeriyya (a.s.), İsrailoğullarına gönderilen peygamberler silsilesinin son halkalarındandı. Risalet bölgesi, Kudüs ve çevresiydi. Kendisine risalet görevi verilmeden önce de Beytü'l-Makdis'in hizmetinde görev alan din adamlarından biriydi. Hz. Zekeriyya'ya müstakil bir kitap verilmemişti. O, Hz. Musa'nın şeriatıyla amel eder, Tevrat nüshalarını yazarak çoğaltırdı. (Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, s. 291.) Zekeriyya (a.s.) da tüm Allah'ın elçileri gibi kendi el emeğiyle geçinirdi, mesleği marangozluktu. (Müslim, Fedâil, s. 169.) Kur'an-ı Kerim'de, Cenab-ı Hakk'ın övdüğü salih kimselerden (Maide, 5/85.) ve duası makbul olan peygamberlerdendi. (Âl-i İmran, 3/38-39.)

Zekeriyya (a.s.), Hz. Meryem'in himayesini üstlenmişti

Hz. Zekeriyya'nın eşi İşâ ve onun kız kardeşi olan Hanne (Ömer Faruk Harman, Meryem, TDV İslam Ansiklopedisi, 2004, c. 29, s. 236-242.), uzun yıllar çocuk sahibi olmamıştı. Gün geçtikçe Hanne'nin içindeki evlat özlemi daha da artmış, ken-

disine bir çocuk bahşetmesi için gece gündüz Rabbine yalvarmıştı. Nihayetinde Yüce Allah, onun niyazına icabet etmiş ve ona hamilelik nasip olmuştu. Hanne büyük bir sevinç ve şükürle henüz doğmamış ciğerparesinin cinsiyetini bilmeksizin yavrusunu, Allah'a (c.c.) ve onun yolunda hizmet etmeye adanmıştı. O dönemde yalnızca erkek çocukları Beytü'l Makdis'de eğitim görür ve mabedin hizmetine adanırdı. (Kur'an Yolu Tefsiri, I. s. 546-548; Âl-i İmran, 3/ 35.) Oysa doğum vakti geldiğinde, Hanne'ye erkek değil bir kız çocuğu bahşedilmişti. Ancak o, bu duruma şaşırırsa da Allah'a (c.c.) verdiği sözden asla vazgeçmemiş ve şöyle dua etmişti: "... Rabbim, onu kız doğurdum. -Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir.- Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum." (Âl-i İmran, 3/36.)

Hanne'nin eşi İmran, çocuğunun doğumunu göremeden vefat etmişti. Yıllardır hasretle beklediği biricik yavrusunu "kayıtsız şartsız" Rabbine adayan Hanne, küçük Meryem'ini aldı. Tevekkül, teslimiyet ve kararlıkla mabedin yolunu tuttu. Aralarında eniştesi Zekeriyya'nın (a.s.) da bulunduğu din adamlarına adağından bahsetti. Meryem'i almalarını ve onu Allah'ın evinde bir hizmetçi gibi yetiştirmelerini istedi. Herkes şaşkıncı, zira Beytü'l Makdis'e ilk defa böyle bir teklif gelmişti. O zamana kadar mabede hiçbir kız

çocuğu getirilmemişti. Aralarında istişare ettiler ve Meryem'in mabede alınmasına onay verdiler. Peki, küçük bir kız çocuğunun bakımını kim üstlenecekti? Bu alıştıkları bir durum değildi. O, önderleri İmran'ın kızı olmakla son derece değerli bir emanetti. Dolayısıyla bu görev onlar için büyük bir şerefti. Bu sebeple Yahudi din adamları onun bakımını üstlenmek istedi. Fakat Zekeriyya (a.s.) da teyzesinin eşi olması sebebiyle Meryem'i himaye etmeye talipti. Bu talep kabul görmedi, münakaşa çıktı. Nihayetinde aralarında kura çekmeye karar verdiler. (İbnü'l-Esîr, Kâmil, I, s. 228.) Kura şöyle yapılacaktı; âlimler, Tevrat'ı yazmak için kullandıkları kalemleri nehre bırakacaklardı. Kimin kalemi su üstünde kalırsa o kişi, Meryem'i himayesine alacaktı. Herkes kalemlerini sırayla suya attı ancak hepsi de battı. Sadece Hz. Zekeriyya'nın (a.s.) kalemi, nehrin üzerinde kaldı. Nadide bir çiçek olan Meryem'in himayesi, teyzesinin eşi olan Zekeriyya'ya (a.s.) bırakıldı. Böylece Hanne'nin adağı ve duası kabul olmuştu. (Âl-i İmran, 3/37.) İleride Hz. İsa'yı mucizevi bir şekilde dünyaya getirecek olan küçük Meryem'in eğitimi ve yetiştirilmesi, yine bir peygamberin rehberliğinde gerçekleşecekti. (Âl-i İmran, 3/44. DİA, Meryem, XXIX, s. 242.)

Hz. Zekeriyya'nın duası

Meryem'e mabette özel bir oda tahsis edildi. Onun ihtiyaçlarını Zekeriyya (a.s.) temin ederdi, bir başkası Mer-

yem'in odasına giremezdi. Hz. Zekeriyya, onun odasına her girmesinde orada kendisinin getirmedığı türlü türlü yiyecekler görmekteydi. Üstelik bu yiyecekler her yerde bulunan türden de değildi. Mevsiminde olmayan ve o çevrede bulunmayan meyvelerdi. Hz. Zekeriyya şahit olduğu bu hadise karşısında hayretler içerisinde; "...Ey Meryem! Bu sana nereden?" diye sordu, o da "Allah tarafından" cevabını verirdi. (Âl-i İmran, 3/37; Kur'an Yolu Tefsiri, I, s. 549-551.)

Zekeriyya (a.s.) bu cevap karşısında heyecanlandı. Hz. Meryem'e ihsan edilen rızık

veren Allah'ın kudretine sığındı. Elbette bu nimetleri veren Yüce Yaradan, başka nimetleri vermeye de kaddirdi. Bu hadiseye şahitliği, gönlündeki evlat hasretini yeniden yeşertti. Hemen orada Cenab-ı Hakk'a yönelerek şöyle niyaz etti: "Rabbim! Bana tarafından temiz bir nesil ihsan eyle! Kuşkusuz sen duayı işitmektesin." (Âl-i İmran, 3/37.)

Hz. Zekeriyya ve eşinin yaşlarının ilerlemiş olması, onun umudunu zayıflatsa da Allah'ın her şeye kadir olduğuna dair imanı duasına yön vermişti. (Taberi, Camiu'l-beyan, VI, s. 359-360.) Bu inançla sessizce duasında ısrar ederek şöyle yalvardı: "Rabbim! Benim kemiklerim zayıfladı, saçlarım ağardı. Rabbim! Ben sana ettiğim dualarda hiç eli boş dönmedim. Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum; karım da kısırdır. Tarafından bana yerimi alacak bir halef ver; o, Yakup hanedanına da vâris olsun; Rabbim, onu rızana erdir!" (Meryem, 19/3-6.)

Zekeriyya (a.s.) kendisine vâris olacak salih bir oğul istemişti. Zira İsrailoğulları o kadar bozulmuşlardı ki kendisi öldükten sonra Allah'ın dinini tahrif etmelerinden korkmuştu. (Hayat Rehberi Kur'an, II, s. 506.) O taşıdığı bu endişe ve hasret kaldığı evlat özlemiyle tüm hâlini samimiyetle Rabbine arz etmişti. Şüphesiz Yüce Yaradan kısık sesle de olsa yapılan duaları işitir, mutlaka kullarının duasına icabet ederdi. (Mümin, 40/60.)

Dua, kulun Allah'a ilticasıdır

Dua, Cenab-ı Hakk'ın eşsiz kudreti karşısında kulun acziyetinin itirafıdır. O'na olan bağlılığın, teslimiyetin ve samimiyetin şiarıdır. Allah katında en kıymetli şey de duadır. (Tirmizi, Deavat, 1.) Kul dua ettikçe olgunlaşır, samimi yakarışlarıyla Rabbine yakınlaşır. Dualarıyla hayatı anlam kazanır.

Dua yanmaktır, her daim niyazda ısrarcı olmaktır. Mümin, dualarının kabul olmadığı hissine asla kapılmamalıdır. Zira Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), "Sizden biriniz, 'Dua ettim de duam karşılık görmedi.' deyip acele etmediği müddetçe duası karşılık bulur." (Ebu Davud, Vitr, 23.) bu-yurmaktadır.

Dua; sessizce, samimiyetle, aşk ile yapılmalıdır. Çünkü Allah Teâlâ kullarından, kendisine içten dua etmelerini istemiştir: "Rabbimize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez." (Araf, 7/55.) Zekeriyya (a.s.) da duasını kısık sesle içten bir yakarışla yapmış, Rabbi de onun duasına icabet etmişti.

Zekeriyya'yı (a.s.) şaşkırtan müjde

Cenab-ı Hak, Hz. Zekeriyya'nın sessizce, içten yakarışla yaptığı duasını geri çevirmedi. Daha önce hiç kimseye verilmemiş olan Yahya isminde bir oğul ile onu müjdeledi. (Meryem, 19/7.) Bu müjdenin verilmiş hâli Kur'an-ı Kerim'de şöyle zikredilmiştir:

Dua, Cenab-ı Hakk'ın eşsiz kudreti karşısında kulun acziyetinin itirafıdır. O'na olan bağlılığın, teslimiyetin ve samimiyetin şiarıdır. Allah katında en kıymetli şey de duadır. Kul dua ettikçe olgunlaşır, samimi yakarışlarıyla Rabbine yakınlaşır. Dualarıyla hayatı anlam kazanır.

“O mabette durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle seslendiler: ‘Allah’ın bir kelimesini (Hz. İsa’yı) tasdik edici, efendi, iffetli ve salih kullardan bir peygamber olarak Yahya’yı Allah sana müjdeliyor.’” (Âl-i İmran, 3/39.) Zekeriyya (a.s.) bu müjdeye hem çok sevindi hem de oldukça şaşırıldı. Zira bizzat Allah tarafından ismi konulan bir oğlu olacaktı. Bu ne büyük lütuftu! Bir kul ve baba için en büyük sürurdu. Sevincine hayreti eklendi ve şöyle dedi: “Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çattığı, üstelik karım da kısır olduğu hâlde benim nasıl oğlum olabilir?” (Âl-i İmran, 3/ 40; Meryem, 19/8.) Vahiy meleği dedi ki: “Evet, öyle. Ancak Rabbin diyor ki: ‘Bu bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım.’” (Meryem, 19/9.)

Şüphesiz ki kâinatı yoktan var eden, Âdem’i topraktan yaratan o yüce kudret için ihtiyar ana babadan bir çocuk dünyaya getirmek zor bir şey değildi. Zira o, bir şeyi yaratmak istediği zaman “ol” der, hemen oluverirdi. (Kur’an Yolu Tefsiri, III, s. 590.)

Zekeriyya (a.s.) kalbinin tatmin olması için Allah’tan kendisine bir alamet göstermesini istedi: “Rabbim, öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işaret ver.” dedi. Allah da, “Senin işaretin, sapasağlam olduğun hâlde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır.” (Meryem, 19/10.) dedi. Ancak işaretle konuşabileceği söylendi ve

Hız. Zekeriyya ve ailesi kendilerini Allah’a kulluğa adanmış seçkin kimselerdi. Bir ömür Allah’ın (c.c.) rızasına, rahmetine talip oldular, azabından korktular. Dünya hayatındaki imtihanlarında sabrı ve duayı kuşandılar. Hiçbir zaman ümidin kesilmemesi ve içten bir yakarıyla Allah’a sığınılması hususunda gelecekteki ümmetlere güzel bir örnek oldular.

bu süre zarfında Rabbini çok anması, sabah akşam O’nu tesbih etmesi emredildi. (Âl-i İmran, 3/41.)

Zekeriyya (a.s.) ve ailesi seçkin ve hayırlı kimselerdi

Zikirle, şükürle geçen günlerin ardından doğumu ve peygamberliği müjdelenen salih evlat Yahya (a.s.) dünyaya geldi. Hz. Zekeriyya ve ailesi kendilerini Allah’a kulluğa adanmış seçkin kimselerdi. Kur’an ı Kerim’de onların bu hâli şöyle ifade edildi: “Onlar, hayır işlerinde koşuşturlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler.” (Enbiya, 21/90.) Bir ömür Allah’ın (c.c.) rızasına, rahmetine talip oldular, azabından korktular. Dünya hayatındaki imtihanlarında sabrı ve duayı kuşandılar. Hiçbir zaman ümidin kesilmemesi ve içten bir yakarıyla Allah’a sığınması hususunda gelecekteki ümmetlere güzel bir örnek oldular.

İsrailoğulları kendilerine gönderilen birçok peygamberi inkâr ettiği gibi Zekeriyya’yı (a.s.) da yalanladılar, ona iftira attılar. Kavminden kaçan ve yarılmış bir ağacın kovuğunda saklanan Allah’ın elçisini, azgın kavmi ağacı keserek şehit etti. (DİA, Zekeriyya, XLIV, s. 249.)

Zekeriyya (a.s.) sessizce, içten, ısrarlı yakarıları ve şu duasıyla bizler için ne güzel bir örnektir: “...Rabbim! Ben sana ettiğim dualarda hiç eli boş dönmedim.” (Meryem, 19/4.) ■

Okur ve yazarlar için önemini daima koruyan bir konu olan üslupla ilgili neler söylersiniz? Sizce üslup nedir?

Refik Halid KARAY

Üslubun birçok tarifini yaparlar. Ben bu tarifi teşbih yoluyla yapmayı tercih edeceğim:

Mesela çilek reçeli kaynatacaksınız; kilerde şeker, mutfakta tencere, su ve ateş mevcuttur; çilekler de önünüzde hazır. Reçelin nasıl yapılacağını evvelce-den görmüş, öğrenmiş olmanız şartıyla işe başlarsınız; çilekleri saplarından ayırır, şekerini kaynatır, limon sıkarak sulandırır, meyveleri zamanında içine atar, kıvamında kaynatır, köpüğünü alır, soğutur, nihayet kavanoza koyarsınız. Reçel meydana çıkmıştır. Bu, ne fazla sulu, ne fazla lüzucetli, ne rengi bozuk, ne kokusu uçmuş değilse iyi bir reçel olmuş demektir. Fakat lezzetine, kokusuna, manzarasına bir başka güzellik, incelik, hususiyet ilave edebilirsiniz, insanı şöyle görür görmez, tadar tatmaz imrendirebildiniz ve hoşlandırılabildinizse âlâsını yapmış olursunuz. Şu şartla ki çilek reçeli, bu reçel hakkında eskiden bildiklerimizden büsbütün ayrı, mefhuma aykırı bir manzara ve tat arz etmesin... Faraza rengi yeşil, tadı kekremsi,

taneleri ezik, kokusu acayip olmasın. Malum ve mücerrep usule uygun bir şekilde hazırlanmış olmakla beraber orijinalitesi şekil ve lezzet değişikliğinde değil, nefaset şeffaflığında, berraklığında sezilsin.

İşte üslubun tarifi bu misal sayesinde, kendi kendine meydana çıktı:

Lisan bir kiler ve mutfaktır; yazı yazmak reçel kaynatma usulündeki kaidelere riayettir; reçel eserinizdir; fikir o reçeldeki hassadır. Peki, üslup nedir? Çilek sepetidir; reçelin lezzeti, manzarası, bilhassa tanelerinin seçme, iri, pürüzsüz, diri, iyi istifli olmasıdır. Sepetten seçiş, işte üslup... Rasgele, yaralı, bereli, ezik, geçkin, mayhoş olanları, yarı ayıklayarak, kum, kir içinde şekere atıvermek... Bu üslupsuzluktur. Onun içindir ki üslubun teşbihsiz tarifi şudur: Bir muharririn fikrini anlatmak için lisanda mevcut vasitalardan istifade ederken kaideye riayet şartıyla kelimeleri seçiş ve o lisani ihtimamla kullanım tarzı. (Refik Halid Karay, Tanıdıklarım, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2009, s. 140, 141.)

Handan ACAR YILDIZ

Alfabenin belli bir sayıdaki harfinden sonsuz sayıda kelime türeyebilir. Bir konunun anlatılmasına ilişkin sonsuz ihtimal vardır. Yazı, bu ihtimallerden sadece biriyken o da kendi içinde sonsuz ihtimali barındırır. İhtimal ve mümkün, soyutla somut arasında konumlanan yazar, büyük bir havuza, çok yüksekteki trampleden atlamadan önce boşlukta sallanan kişidir. Trampelen alfbedir. Havuz ise edebiyatın ta kendisi. Trampelen üzerinde boşlukta sallanan yazarı izlerken geriliriz. Fakat o herkesten daha gergindir. Alfabe/ trampelen, eniyle boyuyla ölçüye gelse de boşluk/esneme payı dildir yazar için. Yazar trampelenin üzerindeyken önce havuza sırtını mı yoksa yüzünü mü döneceğine karar verir. Teşbihte biraz ileri gidelim. Yüzünü dönen yazar gerçekçi dili kullanıyor olsun, sırtını dönen ise sürrealist dili. Yazar sıçrar, döner, havada taklalar atar, en sonunda ise suyla buluşur. Bu havadaki manevraları, taklaları onun üslubudur. Uyum önemlidir. İyi bir atlayış için süreyi en iyi şekilde kullanmalıdır.

Kişi, ilk yazılarında duygu ve düşüncelerini aktarma derindedir. Daha sonra kendine şunu sormaya başlar; yazarak edebiyat tarihine ne katmış oluyorum? Yazan yüzlerce kişi arasında benim farkım ne? Ben yazmasam edebiyat ne kaybeder?

Burada yazar olgunlaşmaya başlamıştır. Duygu ve düşüncüyü aktarmanın bir adım ötesine geçmiştir. İşte bu nedenle olgunluk ve üslubu oluşturma arasında yakın ilişki vardır. Olgunlaşmamış yazarın etrafa çok su sıçratması başarısının işareti olamaz. Zaman zaman böyle bir yanılığa düşülse de. Onu başarılı kılan; atlayış ve suya düşüş pozisyonunu doğru ayarlamasıdır. Bu, üsluptur.

EVE DÖNÜŞ MÜMKÜN MÜ?

Kerim ALPTEKİN

Ordu Altınordu Hasanbey Camii İmam Hatibi

Ev imgesinin, bilinen anlamının ötesinde metaforik derin çağrışımları vardır. Ev, insan için ilk koruyucu hücredir, dış dünyanın güvensizliğine karşı sığınaktır. Ancak geçmişten günümüze kabul gören özellikleriyle evin bireysel, toplumsal işlevini yitirdiği, çıkar bölgesine dönüştüğü tartışmaları, “Ev geçmişte kalmıştır.” diyen Adorno gibi düşünürler tarafından çoktandır dillendiriliyor. Bu yazının konusu din, düşünce, ideoloji, kültür, inanç gibi

kimliğimizle ilgili konularda farklı coğrafyalara, âlemlere, kültürlerle özellikle de sanal evrenlere taşınmanın ortaya çıkardığı sıkıntıları ev imgesi merkezinde metaforlaştırarak ele almak, ev kavramını düz anlamı ve mecaz anlamı arasındaki benzetmelerle değişik manaları ifade eden bağlamlarıyla bilhassa da “ontolojik güvenlik” ihtiyacı ile ilişkilendirmektir.

Mekân ile olan ilişkimiz, insanı bulunduğu ortamdan koparan internet ve yazılıma

dayalı dijital dünyanın hayatımıza dâhil olmasıyla hiç olmadığı kadar köklü bir değişim geçirmiştir. Mekândan kasıt sanal âlem, ev, şehir, ülke ve kültürel coğrafyadır. Wadah Khanfar, yeni yurtlar hakkında, “Yeni coğrafi konumla (ulusal, kabilesel, toplumsal ve ailevi) bağlantılı geleneksel ‘yuva’dan, coğrafyanın üzerinde yer alan ve kişinin benlik ve bilincini şekillendirmedeki önemi hızla yükselen diğer ‘yuva’lar lehine giderek artan bir uzaklaşmaya yol açacaktır.” diyor,

İlk Bahar kitabında. Tam da sabit yer, sabit düşünce fikrimizi yitirdiğimiz gerçekliğini yaşadığımız dönemdeyiz. Postmodern zamanın, ortamın en temel özelliği insanın bağlanma duygularını kaybederek süreksizliğe teslim olmasıdır. Kalıcılıktan ziyade devamlı yenilenme, yeni yerler keşfetme ve değişim arzudur. Bu anlayışın vardığı yer, internet, sosyal medya, dijital platformlar derken insanın zorunlu ikametgâh adresi metaverse, Türkçesi sanal evren olacak gibi görünüyor, artık fiziksel olanla dijital olan arasındaki sınırlar kalkacağından gerçek kavramı başlı başına alaşağı ediliyor. Fakat bu durumun sosyolojik bir yurt(lanma) veya düşünsel yurt(lanma) bağlamında dinî, ahlaki ve toplumsal alanlarda nasıl sonuçlar doğuracağı bir tarafa, bu sanal gerçekliğin dünyasında geçirilecek zamanın neliği ve niteliği üzerine düşünmemiz lazım.

Yirminci yüzyıl insanının önceki hemcinslerinden farklı olarak küresel, sanal mekânı vardır. İnternet ile başlayan kademeli mekân değişikliği yeni evren tasavvuruyla dünya insanının konuştuğu sanal evreni daha işlek hâle getirdi. Özellikle metaverse, içinde arazi satın alma, kiralama, farklı turlara çıkma gibi seçeneklerle zamanı bölerek başka evrenlere yolculuk yapma, ekonomik alan oluşturma gibi imkânlar sunuyor. Hatta gelecekte sanal çocuk bile büyütülebileceği iddiaları var. Günümüz romanlarında da yeni anlamlara ve

dünyalara ulaşma hedefiyle zamandan zamana, mekândan mekâna anlık geçişler kurgulanıyor. Sinema ve TV dünyası ise zaten dijital ortamdaki yersizlik, zamansızlık duygusunu başarılı senaryo ve görsel efektlerle ortaya koyuyor. Örneğin Severance (Ayrılma) isimli dizide bir şirket, çalışanlarının beynine çip taktırıyor. Çalışanın ofisine girdiği andan itibaren zihni tamamen işine odaklanıyor. Özel hayatına dair ne varsa hafızadan siliniyor. Eve döndüğünde ise iş ile alakalı hafızası silinerek normal yaşama dönüyor. Radyoda frekans değiştirir gibi mesai öncesi ve sonrasında hafıza iş ve özel alan arasında sürekli değişiyor. Böylece iş ve yaşam arasında denge kurulduğu mesajı veriliyor dizide. Hâliyle gerçeklik algısının temelden değiştirildiği bu tarz yapımlarla karşılaştığımızda “Ne oluyoruz? Nereye gidiyoruz? Gittiğimiz yer ne kadar tekin? Neye dönüşüyoruz?” gibi sorular, zihnimizi yormaya başlıyor.

Kültürel yuvalarından uzaklaşanların tekinsizliği

Herhangi bir sebepten yerliğin tanıdık, bildik vatanından ayrılarak yeni bir başlangıç için ikame yurt arayışına çıkanlar yabancı toprakların, havzaların, kültürlerin hamuruyla özdeşleştiklerinde geçmişin izlerinden kurtulduklarını düşünebilirler. Ama eskiyen elbisenizi çıkarmakla ondan kurtulmuş olamazsınız. Onunla yaşadıklarınız, hatıralarınız var çünkü. Bugün aile olduğumuz “ev”leri,

bizi biz yapan değerleri, özellikle ekranların içinde kurgulanan dünyaların cazibesıyla, sunduklarıyla, dayatmasıyla terk etmeye zorlanıyoruz. Sahip olduğumuz sosyolojik “yurt”ların, (din, kültür, düşünce, inanç, ideoloji...) gerçeklikleri, içerikleri, pratikleri ile bu kadar yoğun fay hatları üzerindeki sarsıntılara ne kadar dayanabileceğini (bize) zaman gösterecek. Nurdan Gürbilek, İkinci Hayat kitabında, “Sadece içinde büyüdükları evlere değil, onlara yuva oluşturmuş bazı hazır düşüncelere de mesafe alabileceklerine inandıkları, yeni bir başlangıca hazırladıkları bir zamandayız.” ifadesiyle yeni sosyolojik mekânların eskilerini yerinden edeceğini ima ediyor. Gürbilek, aynı zamanda kapitalizmin yersizleştirici ve yurtsuzlaştırıcı tekinsizliğine dikkat çekiyor. “Dünya bir yerden diğerine sürüklenenlerin, ne kaldıkları ne gittikleri yere yerleşebilenlerin dünyası olduğu için, bu yerinden edilmeler dünyanın yerleşik düzeniyle birlikte ülke, yurt, memleket kavramlarını yerinden etmiştir.” Hâliyle bu durumdakilerin, inançlarına ve vatanlarına bakış açıları eskisi gibi olmayacak.

Başka toplumların, kültürlerin, ideolojilerin, dinlerin yaşadığı topraklara ayak basıldığı andan itibaren bir etkileşimin olmaması imkânsız. O ana kadar var olan düşünsel ve kültürel birikimlerimizi gittiğimiz yere taşıma ve içinde bulunulan yeni kültürün hâkimiyetine girme gibi etkileşimler üzerine çok

şeyler konuşulacak sosyolojik görüntüleri ortaya çıkarıyor. Eğer mekân değişimi iki farklı kültür arasında ise çatışmanın, gerilimin, ikiliğin, arafta olmanın her hâline maruz kalırsınız. En kötüsü ise ben idraki yitirildiğinde ortaya çıkıyor. Kendi olmayı başaramayanların sonu kaçınılmaz olarak başkalaşmadır. Tanpınar'ın tarifıyla “kültürel inkâr” anlamında köklerinden utanan, köklerini reddeden insanların varlığı söz konusu. İşte bugün dünya böyle bir paradoksu yaşıyor. Geleneksel toplumun ferdi olarak dünyaya gelen fakat modern teknolojinin imkânlarıyla tanıştıktan sonra değişen insan, hayatı sürekli gerçek olanla yapay olanın arasında pozisyon alarak yaşamak zorunda. Tam anlamıyla insan, artık ne ait olduğu coğrafyanın çocuğu ne de modern dünyanın ferdi. Ne ayrıldığı ne de yerleştiği yerde yerli olamama hâli bu. Bu arada “yerliliğe” ontolojik bir değer yüklediğimi belirtiyim. Bulunduğu coğrafyanın yetersizlikleri, çaresizlikleri karşısında çözüm olur diye düşündüğü mekânlarda, platformlarda muhacir konumuna düşüyor çoğu insan. Tanıl Bora'nın deyimiyse “memleketin beşerî coğrafyasını” merak etmeli, araştırmalı, bilmeli insan. Böylece hem kendi toplumunu hem de gideceği toplumun, kültürün kimliğini yakından tanımının avantajıyla nerenin uçurum, kimin tekin olduğunun bilinciyle hareket etme imkânını elde eder.

Muhacirlik; bazen savaştan, baskıdan, açlıktan dolayı mülteciliğin, bazen umut arayışından göçün, bazen mutluluğun hayalini uzaklarda kovalamanın, bazen var olan imkânları yeterli görmediğinden yeni fırsatların peşinden koşma isteğinin, bazen farklı kültürün daha özgür daha rahat ortamının çekim alanına dâhil olma arzusunun, bazen de imkânsızın peşinden koşma serüveninin adı oldu. Kiminde can güvenliği içinde yaşayabilmek için zorunlu terk (hicret) kiminde gönüllü ayrılış. Hepsi sonuçta var olduğumuz evimizden, yurdumuzdan, fikirlerimizden başka diyarlara yelken açmaktır. Tecrübeler genellikle gidilen yerin, geleni kendine benzettiğini gösteriyor. Tabii kendi de değişiyor. Kendi sözünü, davasını, kültürünü gittiği yere taşıyanlar, karşılıklı etkileşime giriyorlar. Çoğu zaman muhacir konumunda olan kişi garip olmaya, garip yaşamaya mahkûm oluyor. Yeni evine taşınan insanın hissettiği duygu, eski evinde yitirdiklerinin farkına varamıyor olabilir. Sonrasında modern malzemelerle örülen duvarların arasında sıkışmışlığın, yalnızlığın psikolojisiyle çoğunlukla hep geriye doğru özlem, evine hasret duygusu açığa çıkıyor. Çocukluğumuzun o saf, bozulmamış hâline duyduğumuz özlem gibi. Fakat geriye dönüş kolay olmuyor.

Kimliği genişletmek

Lübnan'da doğan, yirmi yedi yaşına kadar orada kaldıktan sonra Fransa'da yaşayan

Amin Maaloof, Ölümcül Kimlikler'inde, “Beni ben yapan şey bu şekilde iki ülkenin, iki üç dilin pek çok kültür ve geleneğin sınırında bulunuşumdur.” çıkışıyla kimliğin çok anlamlılığına vurgu yapıyor. Kimliğin sabit statik bir yapı olmadığını tam aksine kimliğin; genişleyen, değişen, etkilenen aktif canlı varlık gibi geliştiğini ima ediyor. Avrupa'da yaşayan, farklı coğrafyadan değişik diller konuşan, inancı farklı olan insanların aidiyet duyguları için ise şu yorumu yapıyor: “Hepsi de içlerinde bugün şiddetli bir çatışma hâlinde aidiyetler taşıyorlar; bir bakıma, içlerinden etnik, dinsel ya da daha başka kırılma hatlarının geçtiği, sınırdan insanlar. Bu insanlar çok yönlü aidiyetlerini üstlenemiyorlarsa, sürekli olarak saflarını seçmek zorunda bırakılıyorlarsa, dünyanın gidişatı hakkında endişelenmeliyiz... Çağımızın en ağır basan özelliği, tüm insanları bir bakıma göçmen ya da azınlık hâline getirmek değil mi? Hepimiz köklerimizden dayandığı topraklara hiç benzemeyen bir evrende yaşamaya zorlanıyoruz; hepimiz başka diller, başka ağızlar, başka işaretler öğrenmek zorundayız.” Maaloof'un bu sahici tahlilinin ardından şu soru akla geliyor: Hiçbir yerin yabancı olmaktan yaşamak mümkün mü?

Tarihçi Marc Bloch, “İnsanlar babalarından çok, zamanlarının çocuklarıdır.” dese de bazıları zamanının dışında yaşamayı tercih ediyor. Bugün postmodern zamanın ürettikleriyle kuşatılmış

durumdayız. Fiziki olarak evimizde fakat ruhumuzla, gözümüzle, duygularımızla başka mekânlardayız elimizdeki akıllı teknolojiler aracılığıyla. Tam anlamıyla her iki tarafta olamama hâlini sonuna kadar yaşıyoruz. Sanal dünyaya adımımızı attığımız andan itibaren sanki kimliksizleşiyor, biz olmaktan çıkıyoruz. O evrenin içinde bize sunulan imkânların, görüntülerin, üretilen enformasyonun taarruzuna maruz kalan sürünün parçası oluyoruz. Sürüden kopmanın imkânsızlığıyla yüzleştiğimizde meseleyi toptan ret veya kabul olarak ele almak yerine kendi kimliğimizin karakterini kaybetmeden, onu yadsımadan sanal âlemde nasıl bulunacağımızın cevabını verebilmeliyiz.

Evimize, yurdumuza, özümüze dönmek mümkün mü?

Hepimiz bir kültürel “evde” doğuyor, ev sakinlerinin telkinlerini dinliyor, davranışlarından olumlu ya da olumsuz etkileniyoruz. İçinde doğduğu kültürün dışındaki dünyaya taşınanlar hakkında muhafazakâr camianın önde gelen düşünürleri, Batı'nın evine kaçma metaforu üzerinden bu tartışmaya dâhil oluyorlar. Sezai Karakoç, Batı'ya giden yedi oğlun ayrı hikâyelerini anlattığı masal şiiriyle karşımıza çıkıyor. Evini terk eden yedi oğuldan altısı kendi “ev”ine, kültürüne yabancılaşarak Batı'ya teslim olurken sadece biri kendi kalarak orada ölüyor. Beşir Ayvazoğlu ise Yahya Kemal'i

anlattığı Eve Dönen Adam kitabında Batılılaşma tarihini evden kaçışın tarihi olarak görüyor.

Antik dünyanın kapısında “kendini bil” yazılıken bu ontolojik söylem bugün “kendin ol”a dönüştü. “O hâlde olması gereken nedir?” sorusunu soracağınızdan eminim. Bugün bizi yerimizden yurdumuzdan eden teknolojik alana anlık giriş çıkışlarımız olacaktır. Genelde toplumlar yeni karşılaştıkları meselelerde yabancı eli görüyorsa ona mesafeli yaklaşıyor veya savunma eğilimli oluyor, bilhassa dijital dünyaya karşı. Elbette etrafımıza kalın duvarlar örerek bulunduğumuz yeri hücreye dönüştürmeyeceğiz. Sebebi ne olursa olsun göçebeliklerin sonunda aile ocağını hatırlayıp geri dönen hayırlı evlatlar gibi yuvalarımıza dönmesini bilmeliyiz. Değişik coğrafyaların, yabancı kültürlerin içine girdiğimizde öz kültürümüzü koruyarak karşılıklılık ilkesiyle iletişime açık olacağız. Fakat bu temaslar gittiğimiz yerde yıkıcı değil yapıcı, ölçülü ve besleyici etki oluşturmali. Tıpkı İslam'ın ilk asırlarında başka coğrafyalarla vahyin süzgecinden geçirdikten sonra kurulan diyalogik ilişki gibi bir iletişim modeli geliştirebilirsek kendimizi açarak ve aşarak daha geniş yurt anlayışına ulaşabilir, gittiğimiz yeri etkileyebiliriz. Yaşadığımız yer olsun ara sıra uğradığımız sanal muhitler olsun, sahip olduğumuz güzellikleri duruşumuzla, tavırlarımızla sergileyebildiğimiz ölçüde yurtsuzluğun ortaya çıkardığı

kozmpolit karakterden kurtulabiliriz.

O hâlde yaşadığımız göçebeliklerin sonunda eve dönüş olabilir mi? Cevabı zor. Yine de mümkün olduğunu düşünüyorum. Yeter ki eve dönülmesini isteyenler; her taraftan dökülmüş, zihni hudutları daraltılmış, “ev”leri birlikte yaşanabilecek geniş odalı yuvalara dönüştürsünler, her yere sinmiş tahammülsüzlüğü temizlesinler. Zaten âdemoğlu cennetten yeryüzüne dünyayı imar ve ihya için indirilmedi mi? Bütün mücadelesini, arayışını, özüne yönelerek asıl mekânı olan cennetine dönme üzerine yapmıyor mu? ■

Mekân değişimi iki farklı kültür arasında ise çatışmanın, gerilimin, ikiliğin, arafta olmanın her hâline maruz kalırsınız. En kötüsü ise ben idraki yitirildiğinde ortaya çıkıyor. Kendi olmayı başaramayanların sonu kaçınılmaz olarak başkalaşmadır.

SÜREGELEN HİKÂYEMİZ

| Fatma Nur UYSAL PINAR

“Bütün sanatlar gibi edebiyat da hayatın yetmediğinin itirafıdır.”

Fernando Pessoa

Sözcüklerin ardına sırlanan her ne varsa cazip gelir insana. Yetinmeyi bilmeyen ve bilinmeyen bir “daha”nın peşinde olan insan, kendinden saklanan her şeye meyleder. Var olanı gözü görmez de kendinden ayrı ve aykırı olana sürüklenir. Merak, insanın kadim duygusudur. Bir kere doğan insan, ona sunulan adına dünya dedikleri bu köşeleri kırık çerçevede; üstü örtülü, kapısı sürgülü, kapağı kapalı olanı ya da olanları bilmek ister. Bu bilmek, özünde kendini bilmektir fakat o an için anlamaz kişi bunu. Merakı hep başka yöne zanneder. Anlatmak burada işe yarar. İnsanın sırrını açığa çıkaran anlatmak, “ben buyum” demenin diğer adıdır. Doğar doğmaz bebeğin ağlaması da anlatmaktır, bülbülün şakıması, akasyaların çın çın etmesi, ayağımızın altında ezilen bir yaprağın hisirtisi, koyunun melemesi, suyun çağlaması... O hâlde sadece insan anlatmaz, tabiat da anlatır. Ve dinleyen nice paylar çıkarmak için bu seslerin anlamına odaklanır.

Eski çağlarda mağaralara çizilen resimler, semboller, kişinin anlatma çabasıdır. Yazının icadıyla beraber derilere, papirüslere kaydeden insan anlatmak istediklerini. Destandan modern hikâyeye geçişi sağlayan halk hikâyeleri, insanın içinde olan anlatma isteğinin tatminini sağlar. Halka açık yerlerde, herkesin işinin bittiği, yorgunlukların uğurlanacağı bir zaman diliminde hikâyeler anlatılır, hikâyeler dinlenir. Peyderpey anlatılan hikâyeler dinleyicilerde merak uyandırır. Çoğunluğu aşk ve kahramanlık temalı hikâyelerdeki çatışmalar

dinleyenin ilgisini çeker ve dinleyen bir sonraki dinletiyi dört gözle bekler. Yeri geldikçe anlatıcı, olay örgüsüne ara verip kahramanların ağzından mani veya türkü söyler. Dinledikleriyle hoşça vakit geçirmenin ötesinde insan, başka hayatların rüyasını seyrederek. Başka yaşamların varlığı, bambaşka olaylar, farklı durumlar hayal gücünü besler ve koskoca evrende kişinin bir başına olmadığını kanıtıdır bütün bunlar. İnsan, aşkı Leyla ve Mecnun’dan öğrenir kimi zaman, kimi zaman yiğitliğin dillere destan hâlini Köroğlu’ndan beller. Çünkü ruhumuzda bir yerlerde öteki olma hâli vardır. Mecnun’un, karşısına çıkan Leyla’yı, kendini tanımasına rağmen tanınamaması ve “Sen Leyla isen ya içimdeki kim?” sorusuyla afallattığı hikâyeyi ilk kimden duydum, bilmiyorum ama gerçeklik kavramını defaatle hatırlatmıştır bana. Demek ki hikâyelerimiz ölmüyor. Amaç kültürü, gelenek ve göreneği oluşturan her şeyi sonraki kuşaklara aktarmak ve bunun devamlılığını sağlamaksa eğer amaca varan yollar anlatıdan geçer.

İnsan, deneyimlerini bir yumağa dolamak ve sonra bunları dolaştırmadan başkasına aktarmak ister. Başkasının deneyimleri niçin önemlidir? İnsan nasihatlere kulak kesilse de tecrübelerden damıtılmış payı bohçasına katsa da bildiğini okumaz mı? Bir yere kadar elbette kafasının dikine gider ama çatallaşmış yol ayrımında sağına soluna çaktırmadan göz gezdirir. Konu komşunun, hısım akrabasının deneyim yumağına başvurur. Duyguları, aklın önüne anlık geçirmemeyi başarmışsa tecrübeleri rehber edinir. Bu noktada hikâyeye, en meşhur anlatılardan olduğu için insana rehberlik edebilir. Bir hikâyeden çıkarılan ana fikir bin nasihatın yerine geçiverir. İnsanların zihinlerinden süzülen imgeler, anlatı gelene-

ğinde yerini almış ve hikâye başlığı altında muhatabını büyülemiştir. Ömer Seyfettin'in "Kaşağı" öyküsünde kardeşin kardeşe iftirası ve bunun olumsuz sonucu, kötülüğün kıymetsiz varoluşu karşısında çocuğun kalbin kararan yanına uyması ömür boyu telafisi olmayan durumları anlatır. Okuyan her çocuk kendi payına düşeni alır ve yoluna devam eder. İyilik öğrenilir ama kötülük öğrenilir mi tartışılır.

İçinde olmadığı hikâyeyi de tanır insan. Bir başkasının anlattığından yahut yazdığından. Her hikâyeye, herkesin ilgisini çekmeyebilir fakat o anlık dinleme ihtiyacına cevap verir. Ortak sembollerimiz bizi aynı kefeye koyar. Bir şiirin, türkünün, resmin hatta öykünün bile hikâyesi vardır. Bunlar evrenin söz konusu anlatmak olunca boşluklara yer vermediğinin de kanıtıdır. İnsan bir şeyleri anlatmak diğer taraftan da dinlemek derindedir. Etkin bir dinleme olsun olmasın kişinin kendine çıkaracak dersleri elbet vardır. Başkasında olanı görmek, bilmek kendimizde olanı daha iyi kabullenmeyi sağlar. Hatta çok sevdiğim ve pek sık kullandığım bir atasözü vardır: "El ile gelen düğün bayram." Bir keder sadece birinin başına gelmişse tahammülü ne zordur. Ayrılık, maddi sıkıntı, ölüm, hastalık tek bir insanı mesken bilse herhâlde insan kahrından perişan olurdu. Herkesin zaman zaman olumsuzluklarla cebelleşip imtihana tutulması insanoğlunun kederlerle tek başına boğuşmadığını, boğuşmayacağını, aynı durumdan muzdarip nice insanın olduğunu gösterir. Hem insanın kederi sadece kendine zimmetlense bununla nasıl başa çıkacağını da bilemezdi ki. Herkese gelen sıkıntı, üzüntü, yıkım hafifleşir ve insan bu konuda herkesleştikçe kendi kendine teselli bulur. Anton Çehov, "Bir insanın mutlu olduğunu hissetmesi için mutsuzların dertlerini sessizce çekmeleri gerekiyor." der. Birbirimizi anlamamanın yolu başlangıçta anlamış gibi yapmaktan geçer. Hissedebilmek, anlamaya çalışmaktır. Başkasına tahammülü olmayan insanlarla aynı evrende yaşadığımızı bilsek bile başkalarını itham etme çirkinliğinden kaçmalıyız. Kişinin tam olarak mutlu olabilmesi için mutsuzluğun kapısını zorlaması, o çileli dağları

aşıp enginlere ulaşması gerekir. İnsanın bir başınalığı da sınırlıdır çünkü. Sosyal varlık olma zorunluluğu bu bir başınalığı bazı durumlarda baltalar.

Hikâyenin dönüştürücü gücü başlangıçtan beri insana iyi gelmiştir. Konusu birbirinden farklı olsa da alınması gereken pay alınmış, bir anlatıya çoğu zaman bel bağlanmıştır. Boşuna değil Refik Halid Karay'ın "Eskici" öyküsünde Hasan'ın vatan aşkıyla kalbimizin sızlaması, Mitat Enç'in "Uzun Çarşının Uluları" eserinde sıradan insan portrelerini içselleştirmemiz, Sait Faik ile olaydan çok duruma yoğunlaşmamız, Ferit Edgü ile ayrıntıyı atlayıp iki cümlede dumura uğramamız. Murat Belge, Edebiyat Üzerine Yazılar kitabında, "Bir anlatı, zaman ya da mekân içinde, ama çoğunlukla her ikisinin içinde, bir yolculuğa benzer. Anlatının başladığı noktadan bittiği noktaya geldiğimizde, bir yerden bir yere varmış oluruz. Bu süreç içinde, bir şeyler de değişir." der. Bu değişim insanın mayasında olan her duruma alışabilme huyuyla birleşince dinlediğimiz her şey bizi bizden uzaklaştırıp bir başkasının kimliğinde onun duygu ve düşüncelerini anlamaya, onun tavrını takınmaya götürür. Böylece farklı ufuklar keşfeder, başkalarının davranışlarının altında yatanları sezinleriz. Çok uzun gibi görünse de insan yaşamı nerede sonlanacağı bilinmediğinden kısacıktır. Kısa ömrü tecrübe ve deneyimler eşliğinde yaşamak, kendi keşiflerimizi destekleyecektir. Bununla beraber insan hataya düşmekten, kötülük yapmaktan da bir bakıma korunmuş olacaktır. ■

ALLAH YASAKÇI VE CEZALANDIRICI MI?

Son zamanlarda dillendirilen iddia şu: “Kur’an’ın tanımladığı Allah’ın yasakçı, şiddetli bir şekilde cezalandırıcı bir tanrı olması insanları dinden soğutuyor.” Bu iddianın gerçekliği ve doğruluğu konusunda ne dersiniz?

Bakış açısı tek taraflı olunca böyle bir sonuç ortaya çıkar. Bu bakış açısını hangi kişi, olgu veya olaya yöneltseniz benzer sonuç elde edersiniz. Burada sorun iddia sahibinin bakış açısıdır. “Kur’an’ın tanımladığı” diye başlayan iddia bir kere doğru değil. Bu tür yanlış iddialar eskiden beri dillendirilir. Bakın Kur’an bu tür iddia sahiplerini nasıl tanımlıyor: “Yine insanlar içinde kimileri vardır ki Allah’a şartlı olarak kulluk eder; öyle ki kendisine bir iyilik denk gelirse bundan pek memnun olur ama başına bir sıkıntı gelirse hemen yüz çevirir.” (Hac, 22/11.) Demek ki her dönemde böyle bakış açısına sahip insanlar

varmış. Aslında bu iddia Kur’an’ın evrensel olduğunun belgesidir.

Öyle de Hocam. Kur’an’da Allah’ın yasaklamasından ve cezalandırmasından bahsediliyor.

Evet, Kur’an’da Yüce Allah’ın yasaklaması ve cezalandırması var. Ama sadece bunlar mı var? Kur’an’ı okuduğumuzda Yüce Allah’ın rahmetinden, merhametinden, kullarına inayet, ikram ve desteğinden bahseden ayetler de var. Neden seçmece yollu sadece cezalandırma ayetleri gündeme getiriliyor ve yanlış anlamaya meydan verecek şekilde Yüce Allah’ın “Kur’an’da cezalandırıcı ve yasakçı diye tanımlandığı” iddia ediliyor?

Doğru. İddiada tek taraflılık var. Ancak Yüce Allah’ın yasaklayıcı ve cezalandırıcı yönünü nasıl açıklamalıyız?

Yüce Allah evreni yaratmış ve belli bir düzen koymuştur. Kelam düşünürleri bu düzene âdetullah demişler, bugün ise doğa yasaları veya tabiat kanunları denmektedir. Bu yasalar sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde işlemektedir. Bu işleyişi sürdüren de Yüce Allah’tır. Ancak mucize, keramet ve istidrac şeklinde olağan dışı yani sebep sonuç ilişkisini bozacak gelişmeler olabilmektedir. Bunlar ikram, uyarı ve sınaama şeklinde olup çok dar bir alanda ve zamanda gerçekleşir, işleyişteki genel akışı da bozmaz. Dolayısıyla hâkim olan dü-

zen âdetullah denilen doğa yasalarının işleyiştir. Böyle bir ortamda yaratılan insanın bu yasalara uyma gereğinin yanında Yüce Allah’ın gönderdiği ilahi kanunlara uyma sorumluluğu da bulunmaktadır.

Bu yasalara uymak bir zorunluluk mudur?

Burada doğal bir zorunluluk yoktur ancak yasal bir zorunluluk vardır.

Bu ne demektir?

Doğal zorunluluk yoktur demek insan bu yasaların hepsine aykırı davranma iradesine sahip demektir. Bazılarına gücü yetmediği, bazılarından korktuğu ve bazıları da çıkarına uygun düştüğü için uymak durumunda kalır. Örneğin uçaktan paraşütsüz atlamak isteyen kişi sonunun ölüm olacağını bilir ve atlamaz. Kış günü eksi derecede çıplak durmanın kendisi için tehlikeli olacağını bilir ve giyinmek zorunda kalır. Temel ihtiyaçlarını karşılamak için bir faaliyet yapması gerektiğini bilir ve çalışır. Bu ve benzeri durumların aksine hareket edip ölen, hastalanan veya kötü durumlara düşen insanlar var mıdır? Elbette vardır. Öyleyse doğa kanunlarına uyma noktasında bile Yüce Allah kişileri zorlamamaktadır. İnsan faaliyetleri sonucu çevre dengesinin bozulması ve doğal hayatın zarar görmesi bunu göstermektedir.

Yasal zorunlulukla neyi kastediyorsunuz?

Yasal zorunluluk Yüce Allah’ın peygamberler ve ki-

taplar yoluyla gönderdiği ilahi kurallara uyma ve yerine getirmedir. Burada da Yüce Allah'ın, insanın iradesini kısıtlaması söz konusu değildir. Nitekim peygamberleri yalanlayan, onlara aykırı davranan, ilahi kitapların buyruklarını kabul etmeyen, hatta yok hükmünde sayan birçok insan bulunmaktadır. Bakıldığında bunların iradelerine herhangi bir kısıtlama konulmuş da değildir. Allah hakkında bugünlerde ortaya atılan iddialar bile bunun göstergesidir. Hatta Yüce Allah "Dinde zorlama yoktur." (Bakara, 2/256.) ilkesiyle böyle kısıtlama olmaması yönünde kural koymuştur. Çünkü Yüce Allah'ın insandan istediği gönüllü kabuldür.

Kanun varsa yasak ve ceza da kaçınılmazdır, öyle mi?

İddia sahibinin iddiasına göre eve giren hırsıza, sokaktaki saldırganına, arsız ve ahlaksıza hiçbir yasak gelmemeli ve cezai işlem uygulanmamalıdır. Böyle bir düşünce ütopya da bile uçuk karşılanır. Bir kanun koyucu yasa koyuyorsa o düzenin işlemesi noktasında birtakım yasakları ve cezaları belirtmesi kaçınılmazdır. Kaldı ki yasa koyucuların amacı bu yasak veya cezaları mutlak olarak uygulamak değildir. Tam aksine bunların hiç uygulanmaması tercih edilir. Öyleyse bu yasak ve cezaların varlığı caydırıcılık amaçlıdır. Bunlar bir nevi uyarı görevi görmektedir. Kanun koyucunun esas amacı düzeni sağlamak ve

bu düzen içinde insanların huzurlu ve mutlu yaşamalarını temin etmektir. Yüce Allah hem doğaya koyduğu hem de sosyal hayat için gönderdiği yasalara uymanın önemini belirtmiş, uyanlara büyük ödüller vereceğini de vadetmiştir. Ama uymayanlara yönelik de bir adalet sisteminin olması gerekliliktir. Aksi takdirde adaletten bahsedilemez ve çarpık bir düzen söz konusu olur. Doğa yasalarına uymayanlar bedelini bu dünyada bir ölçüde öderken ilahi kanunlara uymayanlara cezalar, esas itibarıyla öte dünyada verilecektir. Aynı şekilde doğayı ölçsüz bir şekilde tahrip edip gelecek nesillerin haklarına girenler de öte dünyada hesap vereceklerdir. Öyleyse Yüce Allah'ın koyduğu yasaklar ve cezalandırmalar adaletin sağlanması, hakların korunması ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi içindir.

İyi de Allah'ın yasak koymaya ve cezalandırmaya ihtiyacı mı var? Uymayanlar Allah'ı zarara mı sokuyorlar?

Gene burada önemli bir husus gözden kaçırılıyor. Hangi yasa koyucu sadece kendisini korumak üzere yasalar koyar? Böyle yasalar koyanlar için bencil ve kişiye endekli yasa koyucu nitelemesi yapılır. Yasalar herkesin hak ve yükümlülüklerini yerine getirmesi ile hak ve adalet ölçüsü doğrultusunda kuralların eşit şekilde işletilmesi için konulur. Bizim inancımızın veya inkâr etmemizin, ibade-

timizin veya isyanımızın, haklara saygılı olmamızın veya hak yememizin Allah'a vereceği hiçbir zarar yoktur. Çünkü Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Beşerî kanunlarda kanun koyucular bazen haksız yere kendilerini koruyan veya çıkar sağlayan kanunlar koyabilirler. Bunlar toplum tarafından asla onaylanmaz. Bazen kişiyi koruyan bu tür kanunlar şartların değişmesiyle bizzat koyanların aleyhine bile işleyebilir. Bunun tarihte örnekleri vardır. Yüce Allah'ın hiçbir koruyuculuğa veya çıkara ihtiyacı olmadığına göre tamamen insanların lehine olacak şekilde adil kanunlar koyar. İlahi kanunlara ön yargısız bakıldığında bunun böyle olduğu görülür. Bunu anlamak istemeyenler, kendi çıkarlarına ve keyiflerine aykırı bulanlardır. Yerleri ve gökleri yaratan ve yöneten Yüce Allah her ne kadar onlara tanıdığı özgürlük vaadi gereği bu dünyada yapmasa da öte dünyada adaletin gerçekleşmesi için onlar hakkında bir işlem yapacaktır. İnsana düşen bunun bilincinde olmaktır. Öte dünyada ilahi adalet terazisinde arsız, hırsız, zalim, katil, canî ve magdalarla bunların mağdurları aynı kefiye konulabilir mi? Yaratıcısına isyan eden, insanın doğasını bozan, çevreyi katledenle inandığı gibi yaşayan, fitrata uygun davranan, çevreyi israfsız kullanan bir tutulabilir mi? Buna aklı yerinde, iradesi elinde ve vicdanı temiz kim razı olabilir? ■

ZORLUKLAR ARASINDA HAYAT YOLCULUĞU

Hayat; maceralı, heyecanlı, keşif ve merak dolu, zorluklara karşı hassasiyetle korunan biricik yolculuktur. Bu yolculuğun ilk yıllarında her bir yolcunun tükenmez bir enerjisi vardır. Zihin yeni olana yoğun ilgi duyar ve keşiflere dayamaz. Birey, oynanan oyunlarla, edinilen arkadaşlıklarla ve sosyal çevreyle etkileşime girerek varlığını oluşturma yolunda minik adımlarla ilerler. Bu süreçte algı, sıklıkla gördüğü insanlar üzerinde yoğunlaşır. Komşuların, akrabaların ve ebeveynlerin gündelik hayatı, yaşamın ilerleyen yıllarında bireyin kendi gündelik hayatını oluşturmada etkili olacaktır. Babanın komşuya verdiği selam, annenin pazar alışverişinde satıcıya hitap şekli, ağabey ve ablaların yakın arkadaşlarıyla kurduğu ilişki bireyin yetişkin biri olduğunda insanlara nasıl davranacağını zeminini hazırlar. Küçüklükten başlanır iyi bir gözlemci olmaya. Şahit olunan her ilk, ikincisinin nasıl gerçekleşeceği hakkında ipucu verir. Bu nedenle hayatın ilk yıllarında öğrenilen her şey hayat boyu bilinçaltında kayıta kalır. Her bir deneyimin kimi ağırlık yapar, kimi de ihtiyaç hâlinde yolculukta kullanılır.

Öğrenmenin en yoğun gerçekleştiği çocukluk dönemlerinde saf bir başarıma güdüsü taşınır. Bünye, sürekli denemeye, yapmaya ve uğraşmaya programlıdır. Çocuk çok sevdiği bir şeyi denerken başkası tarafından doğrudan müdahale edilip nasıl yapılacağı öğretilmezse yapamadığı şeyi kendi tekrar tekrar dener ve sonunda tamamlar. Yaşamın ilk öğretilerinden biri olan bu durumun bireye kazandırdığı; başarısızlıkların, başarıdan önceki ilk adım olduğudur. Birey bu beceriyi kazanırken karşı karşıya kaldığı en kritik anlardan biri; çevreden aldığı tepkilerdir. Olumlu cümleler, onaylayıcı ifadeler bireyi daha fazlasını yapmaya cesaretlendirirken başarısızlığa verilen

olumsuz tepkiler ise kazanılacak yeni deneyimlerden uzaklaştırır. Bilinçdışı yapı, hayat boyunca bu durumu sık sık gündemde tutarak yeni öğrenmelerden kaçmaya neden olur. Birey, öğrenim hayatında hata yapmaktan ve eleştirilmekten korkma davranışı sergilerken iş hayatında da risk alamama gibi sonuçlarla karşı karşıya kalır. Devamında edinilen duygular; değersizlik, yetersizlik, ümitsizlik ve karamsarlık olur. Kısacası, çocukluk döneminde küçük görünen her dokunuş, hayatın geri kalanında nasıl davranılacağını gösteren pusulalar hâline gelir. Sürekli eleştirilmek başkalarını eleştirmeye, kabul görmemek diğer insanları görmezden gelmeye ve anlaşılmamak çevreyle şefkat ve merhamet bağının eksik olmasına neden olur. Günümüzde yaşanan ilişkiler, yaklaşımlar, savunma mekanizmaları, refleksler, çocuklukta atılmış tohumların meyveleridir.

Sosyal hayatta, sık karşılaşılan durumlardan biri de bir işin nasıl yapılamayacağını ısrarla hatırlatılmasıdır. Çocuklukta özenle taşınan hayal kurma şevki, hayata hazırlık adımlarının atılmasını sağlarken başkaları tarafından gerçekçi olamama ithamıyla karşılanır. Birey, varlığının ve hayatının anlamını bulmaya hazırlanırken çevreden gelen olumsuz tepkiler bireyi geriletmeye, hayat bağını zayıflatmaya başlar. Kişinin, başardığında sevineceği, başaramadığında sevilmeceği düşüncesinin oluşması sonucunu doğurur. Harekete geçme isteğinde azalma gerçekleşir ve yeni deneyimler kazanma noktasında isteksiz hâle gelir. En önemlisi, olumsuz telkinler, problemin bireyin kendinden kaynaklandığını düşünmesine neden olur.

Sosyal hayatta karşılaşılan bu olumsuz telkinlerin, bireyin kendinden değil de dış etkenlerden kaynaklandığını fark edebilmesi;

hayata farklı bir açıdan bakmayı sağlayan yeni ufuklar açar. Bu bakış, farklı alternatiflerle, hayatın geri kalanı hakkında olumlu düşünmeye başlamasının da ilk adımı olur. Kişinin kendine kazandıracığı bu farkındalık, zorluklarla başa çıkmanın en temel belirleyici adımlarından biri olacaktır.

Hayat yolculuğunda, zorluk olarak adlandırılan, bireyin âdeta elini kolunu bağlayan durumlar, sıkıştıran, bunaltan, istenmeyen anlar yaşanır. Hayatın bizzat kendisi, her şekilde ve tüm doğallığıyla öğretmek için vardır; birey düştüğünde kaldırmak için bekler, soruların cevapları soruların içinde saklanır ve sezgilerde işitilmeyi bekler.

Tüm bu düğümler oluşurken kişinin hangi konumda durduğu önemlidir. İpi tutan mı? Düğümü izleyen mi? Düğümleyen mi? Çözüm yolunu arayan mı? Kimi durumda düğümü görmek istemeyendir belki de. Mevcut konum, oraya nereden gelindiğini ve oradan

nereye gidileceğini gözlemlene noktasında önem sahibidir. Zorluk ne ifade ediyor birey için? Ya da zorluk anlarını nasıl tanımlıyor? Vereceği cevaplar bu duraktan önce nerede bulunduğu ipucunu veriyor olacaktır. Kişinin kendini ne kadar tanıdığı, yalnız kaldığında kendiyi neleri nasıl konuştuğu; zorluklara karşı dayanıklılığı da etkileyen belirleyici bir role sahiptir. Gücünün farkında olmak, kişiliğinin sınırlarını bilmek, hatalarına; daha iyisi için destekle karşılık vermek ve geçmişini şefkatle kabul etmek. Bunların hepsi gelecek zorluklarda kullanmak üzere kişinin biriktirdiği hazinesidir. Bunlar kişinin sağlamlığını güçlendirdiği gibi yaralara karşı dayanıklılığını artırarak zorluğa kayıtsızlık evresinden zorluğu çözüme kavuşturma evresine geçişte kişiye yol gösterici konumda olacaktır. Şimdiye kadarki zorluklara verilen tepkiler kişinin referanslarıydı. Bundan sonrakilere için ise

yeni referanslar oluşturarak bunun kalıcılığını sağlamış olacaktır.

Bu sürecin görünmez kahramanları arasında kişinin “kelimeleri/cümleleri” yer alır. Sarf edilen her kelimenin bir yolculuğu vardır aslında. Dünyayı döndüren, evrende bulunan en küçük yapı taşı olan enerji; düşünceden geçen, ağızdan çıkan her cümlede yerini bulup yoluna devam eder. Olumlu kelimeler iyilik, fırsat, kolaylık adlı vasıtalarda yolculuk ederken olumsuz kelimeler zorluk, engel, sıkıntı adlı vasıtalarda yolculuk yapar. Bu yolculu-

ğün ilk durağı kişinin kendisidir. Aynı vasıta dünyanın etrafında dönüp gecenin gündüze kavuşması gibi tekrar kişiye gelişini bekler. Bu vasıta, yolculuk esnasında üstünde taşıdığı isimlere yakın yaşantılarda yolcular toplar ve kişiye getirir. “Allah’a ve ahiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun.” diye buyuran Efendimiz (s.a.s.), gönderilen vasıtaların üzerinde ne yazması gerektiğini asırlar öncesinde tüm insanlığa öğütlemiştir.

Zorluklarla nasıl başa çıkılacağını aramaktan önce bu zorlukların nereden geldiği, hangi yaşantıdan doğduğu ve hangi vasıtaya bindiği gibi soruların cevaplarını aramak kişileri ilk sorunun cevabına götürecektir. Başarısızlıklar gerçek başarı, mücadele gerçek güç ve değer gerçek yaşantıdır. Biricik yolculuğunda kişinin en büyük destekçisi, aslında kendi omzuna koyduğu kendi elidir. ■

KIRIK KALPLERE DOKUNUŞ

Ayşenur GÜNDÜZ

Sakarya Hendek Vaizi

Ben bir cezaevi vaiziyim. Kendi isteği ile cezaevini tercih eden gönüllülerden... İnsan, özgürlüklerin kısıtlandığı, imkânların azaldığı, hüznün bol olduğu böyle bir yeri neden ister? Ancak bütün bu olumsuzlukların, yoklukların, üzüntülerin insanı iyileştirici, tedavi edici, yeniden hayata bağlayıcı yönünün olduğunu da unutmamak lazım.

İdari birimden göz okutarak girdiğinizde ve her girdiğiniz kapının arkanızdan kilitlendiğini duyduğunuzda ve boynu bükük, gözü yaşlı hükümlülerin yanına vardığınızda sizi, dokunuşunuzu, gülümsemenizi, hayatlarına anlam katacak büyümlü sözlerinizi bekleyen, bu dünyada en azından yaptıklarının bir kısmının bedelini ödeyen, aynı dinin, aynı yolun, aynı kervanın yolcuları ile karşılaşıyorsunuz.

Ve anlatıyorsunuz günün konusunu... Hiç ses çıkmıyor, sanki aynı kalbe sahipler... Tek kalp ve onlarca kadın... Sanki ruhları kalıpta donmuş! Hayret ediyorsunuz. Bu nasıl bir ruh hâli? Ne güzel dinliyorlar, belki ruhsal olarak seyahat ediyorlar. Bilinmez, önceki sıcacık yuvalarına sevdiklerinin yanına gidiyorlar

hayallerinde belki de... Oraya düşüren işi yapmasalardı hayatları nasıl olacaktı? Hayalin peşinden sürükleniyorlar.

Ve anlatım bitiyor, “âmin” diyorsunuz. Birden koşuşturmalar geliyor kulağınıza. Koğuşun merdivenlerinden patır patır ayak sesleri... Dua için bir koşuşturma başlıyor ve birden sayı iki hatta üç katına çıkıyor.

Başlar yerde, gözler mıhlanmış bir noktaya ve ahlar, iniltiler, iç çekişler... Kim bilir belki ben de içimdeki “ben”in kirini orada arındırıyorum! Nefs-i emmaremin yaptıklarını orada eritmeye, yok etmeye çalışıyorum. Hangimiz günahsız? Kimse kimsenin günahını, sevabını, yakarışını ve samimiyetini bilemez... Yalnız, görünen o ki kilit altına alınanların hüznü, duası, âminlere koşuşu bir başka...

Ve sorular... Duanın bitiminde başka bir âlemden, ötelerden, uzaklardan gelmişçesine soru nakaratları... Belki bildik, tanıdık, cevapları aynı olan ama içine pişmanlık, gözyaşı, keder, kader, hayat ve ölüm saklanmış sorular bunlar. Ve bir umut, bir bekleyiş... “Yasa var mı yasa? Yasa ne zaman çıkacak hocam? Ah şu yasa bir çıkırsa!”

Ya ruhlarımız... Hüküm giymeyen, Allah’ın arzında serbestçe dolaşıp başkaları hakkında kolayca hüküm veren, yaptığından veya yapmadığından pişman her gün can çekişen ruhlarımız... Ya içimizdeki benlik! Hayatımız boyunca yaptıklarımızın kiri ile bürünmüş, kibrin ve benicilliğin zirvesine çıkmış, kendinden başkasını görmeyen zavallı benliğimiz!..

Aylin’in hücresindeydim, o günü hiç unutamıyorum. Aylin, çile dolu hayatında yitirdiği bütün umutlarını âdeta benim gözlerimde arıyormuşçasına büyük bir heyecanla soruyor, soruyor, soruyordu... “Hocam, bin Amenerresulü, on bin kelime-i tevhid, otuz Yasin, beş yüz İhlas okudum, başka neler okuyayım? Hocam, benim buradan çıkmam lazım...” On yıldır cezaevinde dualarla, âminlerle hayata tutunmaya çalışan Aylin, ümitle sorusunu tekrarlıyordu: “Hocam, başka ne okuyayım?” Onun sorularını, gözlerimde ve ses tonumda belli etmeye çalıştığım sevgi ve hoşgörü ile cevaplıyordum. Ümidini yitirmeden, sabırla ve inançla, dualarla Rabbine sığınması hususunda telkinlerde bulunuyordum. Hayatın her

safhası gibi burası da bir imtihanı ve bir gün elbet bitecek, bütün kapılar onun için açılacaktı. Ben, onun umudunu diri tutacak türden sözler söylüyordum, sonra biz konuşurken bir şey oldu. Bahçede volta atan bir mahkûm, elindeki küçük süt ile tel örgüye yaklaştı. Aylin, tel örgünün arasından elini uzatıp bu sütü aldı. Su ısıtıcısına, sıcak suyun içine koydu. Beş on dakika sonra sütü veren mahkûm gelip elini uzattı, “Süt hazır mı?” diye sordu. Aylin, sütü tel örgünün arasından verdi. Sorgulayan gözlerle kendisine baktığını görünce Aylin, “İkinci katta çocuklu bir anne var. Benden başkasında da su ısıtıcısı yok. Çocuğun sütünü bu saatte bana yollar. Ben de ısıtır gönderirim. Ne yapayım hocam, küçücük çocuk buz

gibi sütü mü içsin?” dedi.

Ey Rabbim! Bir cana kıydığı için hüküm giyen şu kulunu, şu dört duvar arasında, tellerin arkasında, kan bağının olmadığı hatta hiç bilmediği tanımadığı küçük bir çocuğa merhamet edecek hâle getiren sensin... Her gün bu işi ona zevkle yaptıran hatta küçük çocuğun soğuk süt içmesine gönlü razı olmadığı için havalandırma hakkını kullanmayıp gününü hücrede geçirecek kadar şefkatli hâle getiren büyük kudret sensin Allah'ım. Bizim terbiyemizi, senin razı olacağın mekân ve şartlarda nasip et! Hatta bizim ve bütün din kardeşlerimizin içine öyle coşkun bir hidayet ver ki terbiyemiz, tekâmülümüz, insanlığımız, kulluğumuz, hidayetimiz,

hiçbir dikenli yola sapmadan tel örgüler arasına girmeden, maddi manevi karanlıklara düşmeden aklımız, fikrimiz ve bilgimiz ışığında gerçekleşsin.

Ey nefsim! Sen de bu hükümlülerden biri olabilirdin. Neydi seni koruyan demir parmaklıklardan? Koğuşun soğuk ve nemli havasından... Neydi seni, yaptığının cezasını bu dünyada ödemekten mendenen?

Aldığın annenin duası mıydı, bir sadakanın kabul oluşu muydu, bir yetimin gülümsemesi miydi, yoksa bir hükümlünün kalbine dokunuşun muydu?

Rabbim, bana kırık kalplere dokunmayı nasip ettiğin için sana sonsuz hamd ü senalar olsun... ■

ÇİN'DE İSLAM'IN İZİ XI'AN ULUCAMİİ

Büşra Nur GÜLER

İstanbul Üsküdar Kur'an Kursu Öğreticisi

İslam'ın Çin'e nüfuzu

MÖ 2000'li yıllara dayanan devlet tarihi, ab-ı hayatı, Sarı Irmak bereketi, hububat ve meyveleri, kıymetli madenleri, porselenleri, kâğıt ve ipeği ile Çin, dünyanın kadim medeniyet beşiklerinden biridir. Xi'an'dan (Chang'an) başlayıp Akdeniz'de son bulan İpek yolu ve Kızıldeniz'de son bulan Baharat yolu kanalıyla dünya ticaretine katılan ülkenin, bir kavşak konumundaki Arap Yarımadası ile İslam öncesine dayanan ticari ilişkileri İslam'dan sonra da devam etmiş, Müslüman tacirler öncülüğünde baharat ve kıymetli emtia ile Çin sularında demirleyen gemi-

ler bir anlamda İslam'ı da bu topraklara demirlemişlerdir.

İslam'ın Çin'e nüfuzu Tang hanedanlığı (618-906) dönemine tekabül eder. Çinli Müslümanlar arasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tebliğ elçisi olarak aralarında Sa'd b. Ebî Vakkas'ın ya da Vehb b. Ebî Kebşe'nin de bulunduğu dört sahabinin Çin'e gönderildiği, kabrinin bu topraklarda olduğu inancı hâkimse de, İslam tarihi ve Çin resmî kaynaklarına göre İslam-Çin resmî temasları İran fetihlerini tamamlayan Hz. Osman döneminde başlamıştır. Son Sasani hükümdarı III. Yazdgerd'in oğlunun yardım talebine karşılık tarafsızlığı

seçen Çin imparatorunun ikamet ettiği Xi'an'a İslam devletinin genel durumu ve İslam'ın esaslarını içeren bir mektupla birlikte gönderilen elçi, sonraki dönemlerde karşılıklı gönderilecek dostluk heyetlerinin ilk adımını oluşturmuştur.

Çin'in batıya ilerleyişini durduran, İslam'ın Orta ve Doğu Asya'ya nüfuzunu güçlendiren, Müslümanlara barut ve kâğıt üretimi bilgisini kazandıran Talas Savaşı (751) Çin ile İslam devleti arasındaki yegâne çatışmadır. Bununla birlikte Abbasi ordusuna mağlup olan Tang hanedanlığı kısa bir süre sonra ülkedeki isyan hareketlerini bastır-

mak için Halife Mansûr'dan yardım istemiş, verilen askerî desteklerle ülkede hâkimiyet yeniden sağlanmıştır. İmparator, Müslüman askerlerden isteyenlerin topraklarında kalabileceğini belirtince, bugünkü Çin Müslümanlarının ataları olan askerlerin büyük bir kısmı ana vatanlarına dönmeyerek Çinli hanımlarla evlenmiş, bu yeni yerleşimciler Çin'de ilk İslam topluluğunu oluşturmuştur. İki medeniyet arasındaki yüzyıllara dayalı ticari ilişkiler, bilgi alışverişine dayalı ilmî ve diplomatik ilişkileri beraberinde getirmiş, 700-1500'lü yıllara tekabül eden bu süreçte Müslüman tacirler kâğıt ya-

pımı ve pusula, Çinli tacirler ise astronomi, matematik, mühendislik ve tıp bilgilerini ülkelerine taşımıştır.

Çin'in tarihini yazan hanedanlar, ülkedeki İslam'ın tarihini de yazmıştır: Nitekim Sung hanedanlığı (906-1279) döneminde Müslüman Arap ve Fars tacirlerin bölgeye yerleşmeleriyle İslam'ın nüfuzu güçlenmiş, Türk ve diğer yabancı unsurların etkin olduğu Moğol Yüan hanedanlığının (1279-1368) askerî katkıları sebebiyle Müslümanlara imtiyazlar tanıyarak Orta Asya ve İran kökenli ilim ve siyaset adamlarını ülkeye getirmesi ise Çin'de İslam'ın feyzanı

için mümbit bir zemin oluşturmuştur. Onları takip eden Ming hanedanlığı (1368-1644) ise bu kozmopolit ülkede iktidarın Çinlilere ait olduğunu teyit için kültürel asimilasyona girişmiş, bu süreçte sosyal, kültürel ve dinî hayatta kimlik kaygısı duyan Müslümanları olumsuz etkilemişse de bu dönemde İslam ulemasının Kur'an ve sünnete aykırı olmayan yerel kültürel gelenekleri benimseyerek Çin-İslam kültürünün şekillenmesine katkıları, devlet hizmetlerinin ayrılmaz birer parçası hâline gelmiştir. Müslüman amiral ve üst düzey yöneticilerin etkisi,

ki Xi'an Ulucamii, bu vasi-
nın bir yansımasıdır. (Zhaoxiang
Yu, Investigation of Historical Area in
Xi'an, China, 1-5; Hamada M. Hag-
ras, "The Case Study of the Daxuexi
Mosque in Xi'an", SHEDET, s. 134-
158; "Xi'an Daxuexi Alley Mosque:
Historical and Architectural Study",
EJARS, s. 97-98.)

Xi'an Ulucamii

Avlusundaki taş kitabeye
göre ilk olarak 742'de Tang
hanedanlığı döneminde
inşa edilen caminin mevcut
kompleksi XIV. yüzyılın son-
larında Ming hanedanlığı dö-
neminden bugüne ulaşmıştır.
Kubbe yerine yukarı dönük
kavisli çatı saçaklarıyla belir-
ginleşen pagodaları ve yatay
mimarisi ile İslam sanatının
Çin geleneğiyle bütünleşme-
sinin mühim bir görünümünü
sunan yapı, yaklaşık on üç
dönümü bulan 48*248 met-
relik bir alanda, doğu-batı
ekseninde simetrik olarak
dizilmiş, içerisinde yirmiden
fazla yapı barındıran bir külli-
ye mahiyetindedir. Mekke'ye
dönük cephesi yapıyı Budist
ve Konfüçyüs mabetlerinden
ayırır en önemli unsurdur.
Zira cami, Çin saray ve ma-
bet mimarisinin geleneksel
avlu planının tekrarlandığı
birbirinden bağımsız, para-
van duvar ve geçitlerle ayrı-
lan beş avludan oluşur.

Dikdörtgen biçimindeki ilk
avlude Çin mimarisinin ahşap
detaylarını bütünüyle yansı-
tan beş bölmeli tören kapısı
Qing hanedanlığına tarihlenir.
İlk avludan geçilen ikinci
avlude, üç bölmeli kapıyı ta-
kiben taş kitabeleri muhafa-
za eden iki yapı, ekseni teş-
kil eden üçüncü avlude ise

bazı Ming imparatorlarının
Müslümanlara yönelik teşvik
edici adımları, Müslümanlar-
ın ticaret, tıp, bilim ve sanat
temsilleri İslam'ı ülkede her
şeye rağmen canlı tutmuştur.
Ming yönetimi yalnızca cami-
lerin bakımını yapmakla kal-
mamış, himayelerinde büyük
ölçekli yeni camiler de inşa
edilmiştir. (Hee-Soo Lee, İslam ve
Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayıl-
ması, s. 20 vd; Çin, DİA, VIII, s. 323-
329; Hyunhee Park, The Mapping Chi-
nese and Islamic Worlds, s. 1-2.)

Çin'in kuzeybatısında, Akde-
niz'den başlayan İpek Yolu
güzergâhıyla karayolunu ta-
kip eden Müslüman tacirler
için ilk durak olan Xi'an, ülke-
nin en kadim dört şehrinden
birdir. Tang ve Ming hane-
danlığı döneminde başkent
olan şehir, stratejik konumu
ve köklü tarihinin getirdiği
derin ve kozmopolit kültürü-
nü İslam'la tanışan ilk şehir
olma vasfıyla taçlandırmıştır

kamerî takvimi kullanan Çin Müslümanlarının ayın evrelerini takip ettikleri sekizgen hilal kulesi (Shengxinlou), idare ve hizmet binaları, sergi salonları ile abdesthaneler bulunur. Üçüncü avluyu dördüncü avluya bağlayan, turkuaz seramiklerin örttüğü taş oyma işçilikli muhteşem kapılar, mekân ardışıklığının da etkisiyle yaklaşan harimin habercisi gibidir. Ağaçların gölgelediği eğitim binaları, altıgen havuzlar, kitabeler ve diğer yapılarla harime uzanan dördüncü avlu ile harim arasındaki platform son cemaat mahalli hükmündedir.

Harim 33*27.5 metre ölçüsüyle, aynı anda bini aşkın kişinin ibadet edebileceği bir dönümden fazla alana sahiptir. Yeryüzü mescitlerinin birçoğu estetik bir unsur olarak iç cephe, kemer ya da kubbelerde Kur'an ayetlerine yer verirken, Xi'an Ulucamii hariminin iç cephe duvarlarını kaplayan ahşap panellere İslam hattı ve Çin kaligrafisinin imtiazından doğan sînî hatla baştan sona yazılmış Kur'an-ı Kerim'i bünyesinde taşır ki bu, camiye yeryüzü mescitlerinin bütününden ayıran benzersiz bir özelliktir. Sînî hat ve motiflerin ortalarını bezediği, altı yüzden fazla renkli kare panellerden oluşan tavan ile kırmızı sütunlar arasındaki, geometrik tasarımlı üç panel içerisinde kemerleri altın ve muhtelif renkli hatlarla çevrelenmiş ahşap mihraptaki muhteşem bezemeler ihtişamıyla pencereleri olmayan harimi aydınlatmaya yardımcıdır. Ahşap ve taş oymacılığı, ki-

riş, cephe ve sütunlarda görülen erik, krizantem, şakayık, nilüfer ve nar motifleri, çok renkli bezemeleriyle Çin işçilik ve mekân tasarımının, mimari ilkelerinin bütün ayrıntılarıyla takip edilebildiği yapı, Çinlilerin ince sanattaki üstün kabiliyetlerinin (İbn Battuta, er-Rihle, s. 642.) bir tezahürü olarak da değerini belirlemiştir. (Mahmud Yusuf Li-Hua, el-Mesâcid fi's-Sîn, 39-43; Nancy Shatzman Steinhardt, China's Early Mosques, s. 120-126; Djamel Dilmî, "Sino-Arabic Script and Architectural Inscriptions in Xi'an Great Mosque, China", Journal of Islamic Architecture, 3 (1): 39, s. 39-48.)

İslam'ın izi

Arapça, Farsça, Çince ve İslami ilimler müfredatıyla, Maturidi-Hanefi geleneğin temsilcisi olup sonradan ülke sathına yayılan medreselerin (Jintang) temelleri burada atılmıştır. Bünyesinde cami merkezli eğitimi sistemleştiren Hu Dengzhou gibi âlimlerin de ders verdiği Xi'an (Esra Çifci, İslam ve Konfüçyanizm Bağlamında Konfüçyanist Müslümanlığın Doğuşu ve Gelişimi, s. 36-64.), cami çevresinde yoğunlaşan, sayıları 50.000'i bulan ve tarihleri boyunca bir İslam idaresi altında bulunmayan Çinli Müslüman nüfusa (Zhaoxiong Yu, s. 38.) bakılırsa onların dinî, siyasi ve sosyal hayatları için önemli bir merkez olmuştur. Çin topraklarındaki İslam varlığının simgesi olarak yaklaşık 1300 yıldır kesintisiz olarak hizmet veren ve muhtelif dönemlerde onarım gören cami, 1956'da Çin hükümeti ve UNESCO tarafından kültürel miras kapsamına

alınmıştır. Xi'an Ulucamii'nin mirası ve mesajı ise başta mihrap kemerindeki "Bizi mallarımız ve ailelerimiz alkoydu, bu yüzden Allah'ın bizi bağışlamasını iste." diyecekler. Onlara şöyle de: 'Size bir zarar gelmesini isterse veya size iyilik etmeyi murat ederse sizin için Allah'a karşı herhangi bir şey yapmaya kimin gücü yeter? Hayır! Allah bütün yaptıklarınızı bilmektedir.'" (Fetih, 48/11.) ayeti, peyzajlı bahçesindeki "Allah esenlik yurduna çağırır ve

dilediğini doğru yola iletir." (Yunus, 10/25.) ayeti ile rahmet ayetleri (Â-i İmran, 3/97, 103.) olmak üzere metin seçimlerinde gizlidir. Kimi zaman diplomatik barışıklığın ibrazı, kimi zaman ise tebaanın derin sadakatini besleyen pragmatist politikaların mercii bu büyük ve eşsiz külliye, Çinli Müslümanların ülkedeki varlıklarının tanzimi ve motivasyonunda mühim rol oynamıştır. Ülkeye sonradan gelen bütün dinler silinmiş, yalnızca İslam ayakta kalmışse bunda İslam'ın izi camilerin payı aranmalıdır. ■

KİTAPLIK

BİR AYET BİR YORUM KUR'AN'DAN HAYATA

| Güllü AKSA

İnsanı, canlı ve cansız tüm varlıkları ve bu varlıkların içinde bulunduğu evreni yaratan Yüce Allah, yeryüzünün halifesi kıldığı kuluna Kur'an-ı Kerim ile hitap etmektedir. Kur'an-ı Kerim insanın doğduğu andan öleceği zamana dek yolunu gösteren pusula ve Rabbimizden insanlara bahşedilmiş olan rahmettir. İnsana kendisini yoktan var edenin rızasını kazanmanın yöntemini anlatan rehberdir. Sırat-ı müstakim üzere yaşayan müminin yol ışığıdır. Bu sebeple insana düşen onu okumak, anlamak, yaşamak ve yaşatmaktır.

Dr. Sema Çelem tarafından kaleme alınan ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından

2022 yılında basılan “Bir Ayet Bir Yorum Kur'an'dan Hayata” isimli eser, Rabbinden gelen ve Rabbine giden kula yol gösterici olan kitabımızdan bazı ayetleri ve bu ayetlerin açıklamalarını ihtiva ediyor. Sema Çelem ayetlerin yalnızca Arapça orijinalini ve Türkçe mealini vermekle kalmıyor, bu ayetleri titizlikle çeşitli açılardan ele alıyor, anlamı ve anlamın bağlamını ince ince, âdeta damıtarak okuyucuya açıklıyor. Yazar, ön söz kısmında eserin yazılış amacını “Kur'an ayetlerini bağlamından koparmadan, indiriliş sebebine uygun bir anlama gayreti içinde olmak, okuyucuya da bunu sade ve anlaşılır bir üslupla aktarmak” olarak ifade ediyor. Gerçekten de ayetler mümkün olabilecek en anlaşılır şekilde açıklanıyor, çeşitli yönlerden ele alınarak farklı kaynakların ışığında inceleniyor.

Eserde salih amel, sınav, iyilik, istişare, Allah için harcamak, cimrilik, yetimler, ahde vefa, çocuklar, gençler ve aile gibi çeşitli konular ile ilgili yirmi beş ayet, ayrı ayrı bölümlerde ele alınıyor. Her bölümünde ayette geçen ve ayetin anlaşılmasında önemli yeri olan kelime/kelimeler açıklanıyor. Sema Çelem, ayet ile ilgili başka ayetlere yer veriyor, başta tefsir, hadis kaynakları olmak üzere çeşitli kaynaklardan yararlanarak ayetin bağlamını ortaya koyuyor. Ayetin indiği toplumu, nüzul sebebini, anlaşılması hedeflenen iletiyi gözler önüne seriyor. Hayatımıza dokunacak, inanç dünyamıza dair çıkarmamız gereken mesajlar ile okuyucunun düşünmesini; sayfaları çevirdikten, kitabı kapattıktan sonra da zihninin bunlar ile meşgul olmasını sağlıyor.

İstifade edebilmek ve yaşantımıza yansıtılabilmek temennisıyla... İyi okumalar. ■

PAZARTESİ | 19:30

YENİ BÖLÜM

İSLAM ALİMLERİ

Her biri yaşadıkları çağlarda yol gösterici olmuş, etkileri günümüze kadar ulaşan ilim adamlarımızın hayat hikâyeleri ve yetiştirdikleri öğrenciler İslam Alimleri'nde.

frekanslar

4A (HD)

FREKANS: 12.380

POL: DİKEY (V)

SEMBOL: 27.500

FEC: 3/4

JHD YAYIN

4A (SD)

FREKANS: 12.422

POL: YATAY (H)

SEMBOL: 30.000

FEC: 3/4

JSD YAYIN

DIYANET TV

@diyanettv

diyanettv

diyanettv

diyanettv

Digitürk - 68. kanal

TV100 - 49. kanal

104. kanal

555. kanal

132. kanal

sizin kanalınız

“... Allah’a ve Resulüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı!
Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz
yapmak istiyor.”

(Ahzab, 33/33.)

FIYATI: 10 TL